

Setomaa valla arengukava 2025-2034

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus	3
1. Setomaa valla üldiseloostus	4
1.1 Asend ja piirid	4
1.2 Rahvastik	5
2. SWOT analüüs ja visioon	8
2.1 SWOT analüüs	8
2.2 Visioon aastaks 2030	9
3. Valla juhtimine	10
3.1 Juhtimine ja kommunikatsioon	10
3.2 Külaliikumine ja kaasamine	17
4. Majandus	23
4.1 Maakasutus ja planeeringud	23
4.2 Ettevõtlus	25
4.3 Turism	32
4.4 Innovatsioon, teadus- ja arendustegevus	36
5. Loodus- ja elukeskkond	40
5.1 Teed, kergliiklusteed, ühistransport	40
5.2 Energeetika	45
5.3 Elamu- ja kommunaalmajandus	47
5.4 Loodus- ja keskkonnakaitse ning jäätmemajandus	51
5.5 Heakord	
5.6 Korrakaitse ja turvalisus, riigipiir	59
6. Kultuur, sport ja vaba aeg	64
6.1 Kultuurikorraldus ja kultuuriasutused	64
6.2 Seto kultuur	74
6.3 Õigeusk	79
6.4 Sport	82
6.5 Vaba aeg	87
7. Sotsiaalvaldkond	91
7.1 Sotsiaalhoolekanne	91
7.2 Lastekaitse	98
7.3 Tervishoid	100
7.4 Tööhõive	103
8. Haridus	106
8.1 Üldharidus	106
8.2 Noorsootöö, noortekeskused	117
8.3 Huviharidus ja huvitegevus	121
8.4 Seto keele ja kultuuri õpe	125

LISA 1 Investeeringute kava

LISA 2 Eelarvestrateegia

Sissejuhatus

Setomaa valla arengukava 2025–2034 eesmärk on määratleda valla pikaajalised strateegilised eesmärgid ja tegevussuunad. Setomaa valla arengukava 2025–2034 ühendab Setomaa arengueeldused ning arengukava elluviimisega soovib vald tõsta elanike ühtekuuluvustunnet, parandada elukvaliteeti ja saada atraktiivseks piirkonnaks nii elanikele, ettevõtjatele kui ka turistidele.

Setomaa vallavolikogu algatas valla arengukava koostamise 26.06.2025 Setomaa vallavalitsus, hallatavate asutuste juhid ning valdkonna eest vastutavad spetsialistid kaasajastasid võrreldes eelmise perioodiga erinevate valdkondade arvandmeid ning investeeringutega seotud tegevusi.

Arengukava oli avalikul väljapanekul 04.08-17.08.2025 valla kodulehel. Arengukava avalik arutelu toimus 22.08.2025 Värskas.

1. Setomaa valla üldiseloostus

1.1 Asend ja piirid

Setomaa vald moodustati 2017. aastal haldusreformi käigus Mikitamäe, Meremäe ja Värskas valla ning Misso valla Luhamaa nurga (Hindsa, Koorla, Kossa, Kriiva, Leimani, Lütä, Mokra, Määsi, Napi, Pruntova, Põrstõ, Saagri, Tiastõ, Tiilige, Toodsi, Tserebi külad) liitmisel. Setomaa vald asub Võru maakonnas ning piirneb põhjast ja läänest Räpina, Rõuge ja Võru vallaga. Idast piirneb Setomaa vald Vene Föderatsiooniga ning see on ühtlasi Eesti ja Euroopa Liidu idapiiriks. Setomaa vallas on üks alevik – Värskas – ning 156 küla, neist suurimad on Mikitamäe, Meremäe ning Obinitsa (joonis 1).

Joonis 1. Setomaa valla asendiplaan.

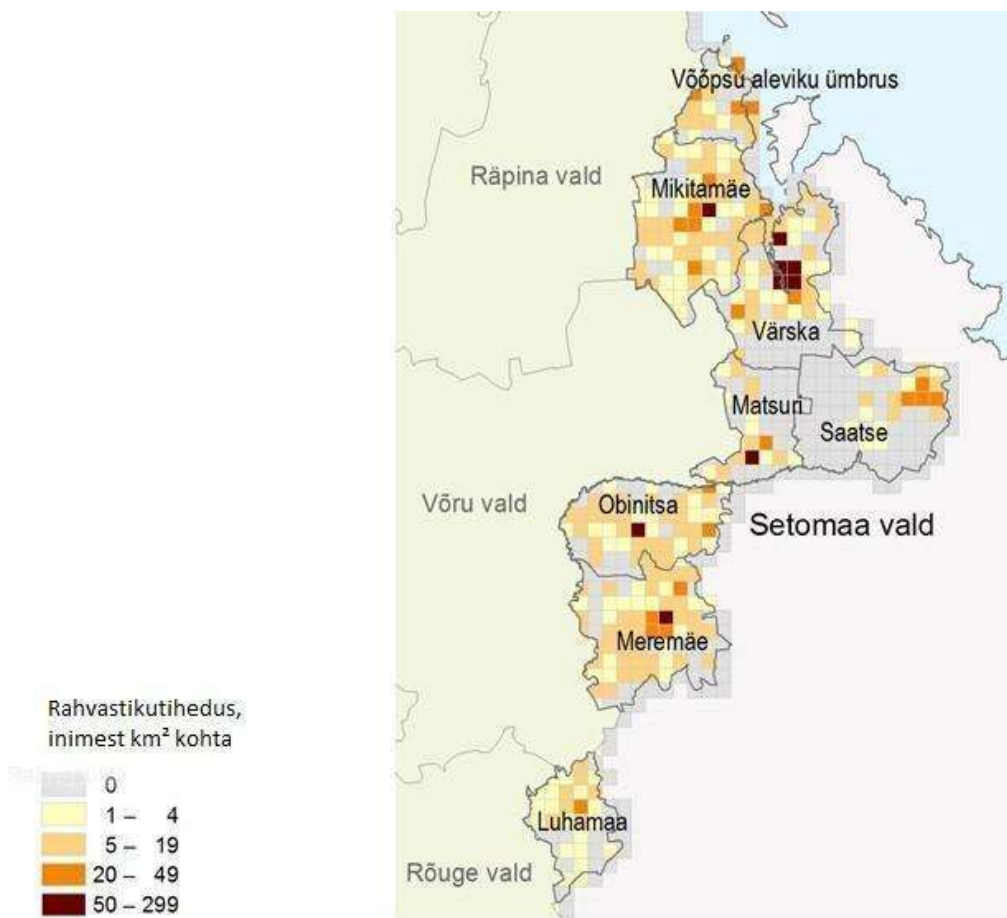

1.2 Rahvastik

1. jaanuari 2025 aasta seisuga oli Setomaa vallas Statistikaameti andmetel 2756 elanikku¹, valla pindala on 463,05 km² ja asustustihedus on 6,0 elanikku km² kohta. Rahvastikuregistri andmetel elab Setomaa vallas 1. jaanuari 2024 aasta seisuga 3092 elanikku. Rahvastikuregister ja Statistikaamet kasutavad elanike arvu määramiseks erinevat metoodikat.

Setomaa valla rahvastiku paiknemisest on väljavõtte joonisel 2. Selle järgi on hästi näha, kuidas looduslikud olud tekitavad maa-alad, kus elavad väga üksikud inimesed, ja mõned punktid, kuhu rahvastik on koondunud pisut tihedamalt. Selline elukohtade jagunemine seab raskendavad tingimused ka kohalike ja riigi teenuste kättesaadavusele ja korraldamisele.

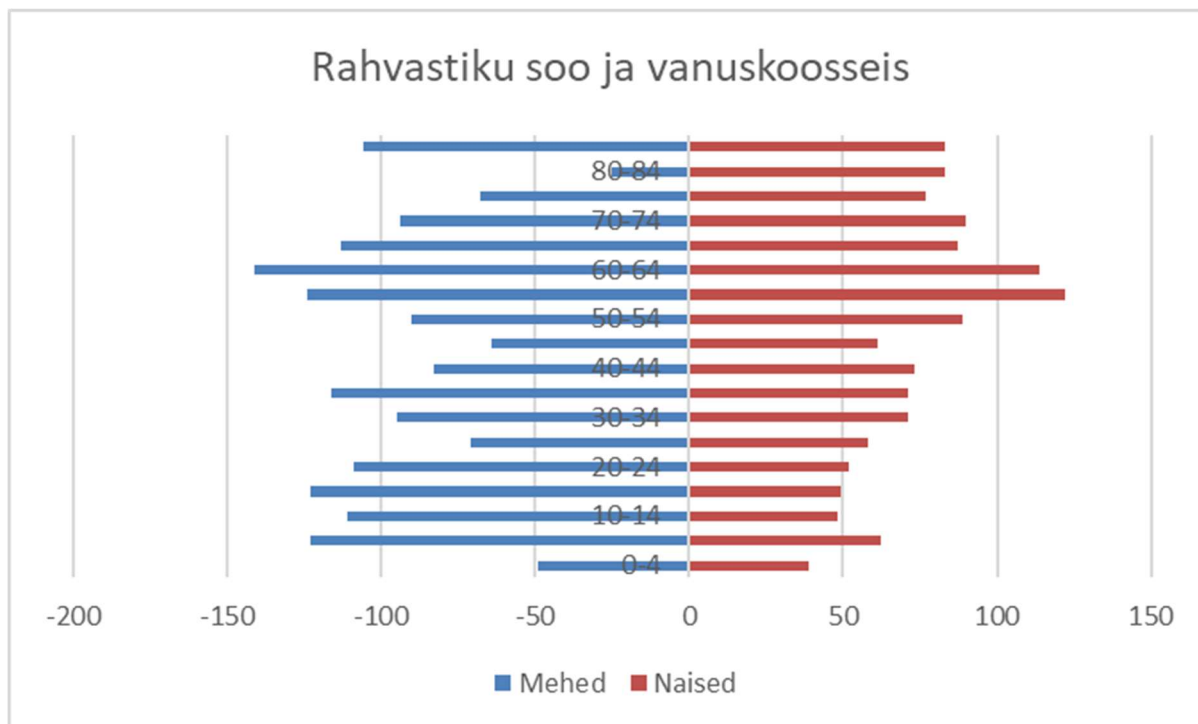
Joonis 2. Setomaa valla rahvastiku paiknemine 2022. aastal. Allikas: Statistikaamet.

¹ Rahvastikuregister ja Statistikaamet kasutavad elanike arvu määramiseks erinevat metoodikat. Käesolevas dokumendis kasutatakse edaspidi Statistikaameti andmebaasi, mille rahvastikustatistika põhineb üldjoontes rahvaloenduste rahvaarvul, mida loenduste vahelisel perioodil korrigeeritakse registreeritud rahvastikumuutuste – sünni- ja surmajuhtude ning elukohavahetuste (rände) andmetel ning alates 2016. a täiendatakse residentsusindeksiga. (Täpsemalt http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvastik/01Rahvastikunaitajadja_koosseis/04Rahvaarv_ja_rahvastiku_koosseis/RV_021.htm 04.07.2025).

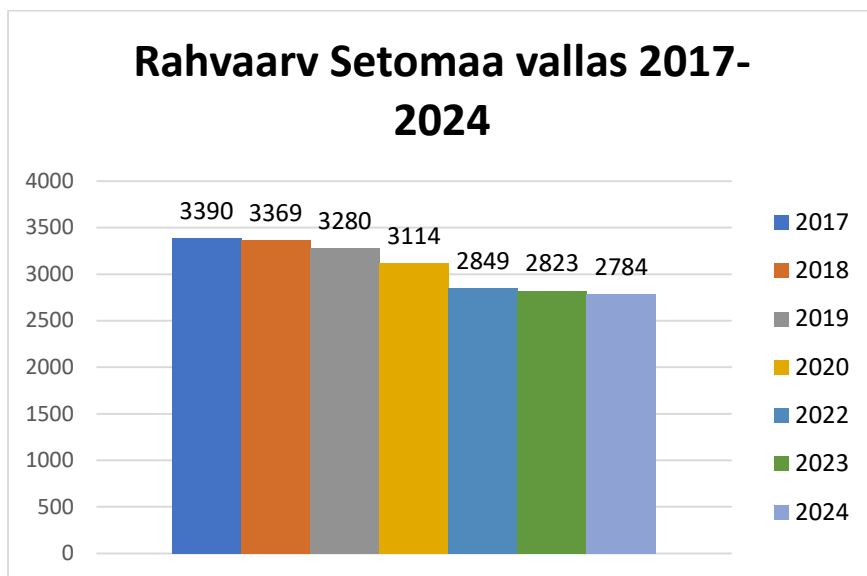
Setomaa valla elanikest 1347 on naised (49%) ja 1409 mehed (51%) (joonis 3).

Joonis 3. Setomaa valla rahvastikupüramiid 01.01.2025 seisuga. Allikas: Statistikaamet².

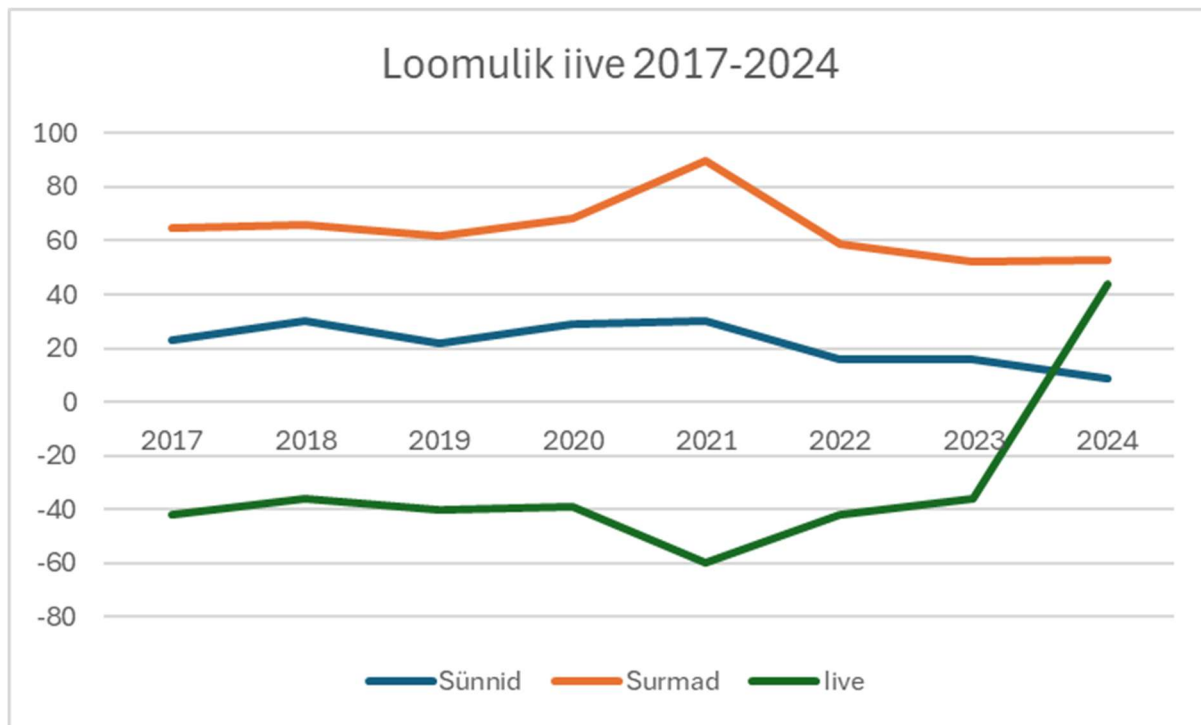
Kõige suuremad vanuserühmad nii meeste kui naiste osas on vanuses 55–64. Positiivne on suhteliselt suur pereloomise eas olevate 25–39-aastaste hulk. 75-aastaste ja vanemate vanusegruppides tekib naiste ülekaal. Noorte ja laste vanusegrupid on oluliselt väiksemad kui tööealiste vanusegrupid.

²Rahvastikupüramiidil esitatud info kajastab ühte ajahetke, näiteks keskmisi rahvastikurühmade suurusi ühe aasta lõikes. Ühel perioodil elusalt sündinud laste arv määrab selle sünnipõlvkonna maksimaalse suuruse. Loomuliku taaste seaduspärasustest lähtuvalt see põlvkond enam kasvada ei saa ning vanuspüramiidis edasi liikudes (st vanemaks saades) saab põlvkonna suurus loomuliku taaste teel ainult kahaneda. Siiski pole surma tõenäosus täpselt ühesugune kõigis vanuserühmades (vähemalt inimpopulatsiooni puhul mitte). Seega vähendavad surmad vanuserühmade arvu erinevalt. Ka seda saab hinnata näiteks lähtuvalt rahvastikus domineerivatele surmapõhjustele, mis võivad olla vanusspetsiifilised.

Joonis 4. Rahvaarv Setomaa vallas aastatel 2017–2024. Allikas: Statistikaamet³.

Rahvastik Setomaa valla piirides on pidevalt vähenenud. Sarnane trend on iseloomulik kõigile Eesti suurematest keskustest kaugemal asuvatele piirkondadele. Rahvastiku vähenemise põhjuseks on negatiivne iive (joonis 5).

Joonis 5. Loomulik iive Setomaa vallas 2017-2024. a. Allikas: Statistikaamet.

³2016. aastal muutus Statistikaametis rahvastikuanalüüsi metoodika: kasutatakse residentsuse indeksit, elukohaallikana kasutatakse 2016. aastast loendusjärgse asemel rahvastikuregistrijärgset elukohta. Täpsem info Statistikaametist – <http://www.stat.ee/dokumendid/399211>.

Tabelis 1 on välja toodud sündid, surmad ja iive Setomaa vallas aastatel 2017–2024. 2021. aasta surmade arvu järsk tõus võib olla põhjustatud COVID-19 epideemiast.

Tabel 1. Sündid, surmad ja iive Setomaa vallas 2017-2024. a. Allikas: Statistikaamet.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Sündid	23	30	22	29	30	16	16	9
Surmad	65	66	62	68	90	59	52	53
Iive	-42	-36	-40	-39	-60	-42	-36	-44

2. SWOT analüüs ja visioon

2.1 SWOT analüüs

TUGEVUSED	NÕRKUSED
- Tugev identiteet ja elav pärimuskultuur - Setomaa tuntus ja hea maine - Puhas ja rikkalik loodus - Mahepõllumaade suur osakaal - Võimekad eestvedajad, aktiivsed inimesed - Kõrge ettevõtlusaktiivsus - Tuntud suurettevõtted - Asukoht Euroopa Liidu välispiiril - Ülesetomaalised katusorganisatsioonid - Atraktiivsed suursündmused - Religioon kogukonnaühendajana	- Taristu mahajäämus - Lagunenud hoonete rohkus - Elanike passiivsus ja ükskõiksus - Tööjõupuudus - Madalad sissetulekud - Laste ja noorte eagrupi väiksus - Vähene keskkonnateadlikkus - Osade elanikegruppide vähene kaasatus
VÕIMALUSED	OHUD
- Vanad tühjad hooned - Lämmijärve kasutamine veeturismiks - Maavarad (mineraalvesi, ravimuda) - Inimressurss, keda pole veel kaasatud - Piiriäärne asukoht - Mahetoodangu nõudluse kasv - Taastuvenergia arenemine - Kaugtöö võimaluste paranemine	- Liigne sõltuvus toetustest - Rahvastiku vähenemine - Riiklik regionaalpoliitika - Liigne koormus keskkonnale - Piiriäärne asukoht

Setomaa valla tugevused on seotud ennekõike omanäolise kultuuriruumi, rikkaliku looduskeskkonna ning võimekate eestvedajatega, kellel on piirkonna arendamisel pikaajalised kogemused. Samuti on Setomaal üle Eesti hea maine. Nimetatud tugevused aitavad leevendada Setomaa valla nõrkusi, mis on sarnased ülejäänud Eesti ääremaadega – taristu mahajäämus, Eesti keskmisest madalamad sissetulekud, rahvaarvu vähenemine ning elanike passiivsus ja vähene kaasatus. Hea maine, piirkonna selge kultuuriline eripära ja tugevad juhid aitavad turundada Setomaad kui head elukeskkonda ning leevendada nõnda peamist nõrkust – rahvaarvu vähenemist. Nõrkuste leevendamiseks ja piirkonna ettevõtluse arendamiseks saab kasutada ära ka Setomaa valla võimalusi: piiriäärset asukohta, pikka rannajoont, kaugtöövõimaluste arengut ja kohalikke maavarasid. Setomaa valla ohtudena käsitleti võimalikke negatiivseid arenguid, mis võivad piirkonda mõjutada, kuid mille üle vallal puudub kontroll. Ohtudena nimetati liigset sõltuvust toetustest, keskkonnareostuse ohte, rahvastiku vähenemist ja riikliku regionaalpoliitika ebasoodsat arengut. Kõige reaalsem oht, rahvastiku vähenemine, on samas ka sisemine nõrkus ning enamik valla arendustegevusi on suunatud selle ohu maandamiseks – vajalike teenuste tagamine kohapeal, ettevõtluse toetamine, kultuurielu edendamine ja omakultuuri väärtustamine, et kujundada Setomaast suurepärane elukeskkond ning atraktiivne turismisihtkoht. Tulenevalt sõjaolukorrast Ukrainas on ohuna lisatud piiriäärne asukoht.

2.2 Visioon aastaks 2034

Aastal 2034 on Setomaa vald väärt elupaik ja tuntud turismi- ning kuurortpiirkond. Siin elab ja tegutseb ettevõtlik ja kokkuhoidev lasterikas kogukond. Setomaa inimesed annavad järgmistele põlvkondadele edasi elujõulise seto keele, kultuuri ning puhta looduse. Setomaa on tunnustatud mahepiirkond, kus väärtustatakse uuenduslikke ja säästvaid lahendusi. Setomaa on jätkusuutlik, jõukas ning võimekas vald, kus elavad õnnelikud ja rahulolevad inimesed.

3. Valla juhtimine

3.1 Juhtimine ja kommunikatsioon

3.1.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa valla valitsemise aluseks on “Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus” ning Setomaa valla põhimäärus. Setomaa vallavolikogu koosneb 15 liikmest. Volikogu on moodustanud 8 alalist komisjoni: revisjoni-, eelarve-, arengu- ja planeeringu-, majandus- ja turvalisus-, sotsiaal-, haridus- ja noorsoo-, kultuuri- ja spordi- ning külaelukomisjon. Volikogu tööd juhib volikogu esimees ja tema eemalviibimise korral aseesimees.

Setomaa vallavalitsuses on 33,65 teenistus- ja töökohta. Setomaa Vallavalitsuse struktuur koosneb neljast osakonnast ja kantseleist, mida juhib vallavanem. Vallavalitsus kui täitevorgan on seitsmeliikmeline. Valla keskus asub Värskas ja lisaks pakutakse avalikke teenuseid ka kolmes teeninduspunktis asukohtadega Mikitamäe, Meremäe ja Määsi (Luhamaa nulk) külas. Setomaa vallavalitsuse haldusalas on alates 01.09.2024 9 allasutust. 2024 aastal toimus muudatus haridusvaldkonnas (vt tabel 2).

Tabel 2. Setomaa valla poolt hallatavad asutused ja nende tegevusalad.

Asutus	Tegevusala	Asutus	Tegevusala
Setomaa Lasteaed	Alusharidus	Setomaa Kultuurikeskus	Kultuuri-, huvi- ja seltsitegevus, sündmused
Setomaa Kool	Põhiharidus kuni 6 klassini	Setomaa Vallaraamatukogu	Laenutus- ja avaliku interneti teenus, temaatilised üritused, seltsitegevus
Setomaa Gümnaasium	Põhiharidus 7-9 klass ja üldkeskharidus	Setomaa Muuseumid	Pärimuskultuuri säilitamine, kogumine ja eksponeerimine, käsitöö müük, üritused, õpitoad
Setomaa Muusikakool	Huviharidus nii lastele kui ka täiskasvanutele	Setomaa Hooldekod	Üldhooldusteenus
Setomaa Noorsootöö Keskus	Noorsootöö korraldamine noorsootöö keskuse ruumides ja Setomaa valla üldhariduskoolides		

Osalus organisatsioonides

Setomaa vald on järgmiste organisatsioonide liige:

- Võrumaa Omavalitsuste Liit
- Võrumaa Arenduskeskus
- Eesti Linnade ja Valdade Liit
- Setomaa Liit
- Mittetulundusühing Terve Võrumaa
- MTÜ Setomaa Turism
- MTÜ Piiriveere Liider
- MTÜ Peipsi Kalanduspiirkonna Arendajate Kogu.

Setomaa vallal on osalus järgmistes äriühingutes

- AS Värskas Veekeskus
- OÜ Setomaa Haldus
- AS Räpina Haigla
- OÜ Setomaa Perearst
- OÜ Saatse Pansionaat
- OÜ Aiasaaduste Väärinduskeskus

Rahvusvaheline koostöö

Setomaa vallavalitsusel toimub koostöö Haapajärvi linnaga Soomes ja Occitanie piirkonnaga Prantsusmaal. Seoses tekkinud sõjaolukorraga Ukrainas on Eesti- Vene projektide jätkumine peatatud ja rahvusvahelised projektid lõpetatud. Tulenevalt muutunud rahvusvahelisest olukorrast ei ole Venemaaga seotud projektidest lisarahastuse taotlemine enam realistlik. Edaspidi keskendutakse koostööle Euroopa Liidu programmide ning ELi liikmesriikide (nt Läti, Leedu, Soome, Rootsi jt) partneritega.

Rahvusvahelisi koostööprojekte viivad ellu nii Setomaa Liit kui ka vallavalitsus. Aastal 2023 lõppesid järgmised rahvusvahelised koostööprojektid:

- Eesti-EU Välispiiri vahenditest saadi rahastus ja viidi ellu projekt „Development of Northern Camp“/ "Põhjalaagri arendamine" Projekti kestus 01.07-31.12.2023. Projekti tulemusel valmis Põhjalaagri matkarada, millel on 16 infostendi ajaloolise informatsiooniga Põhjalaagrist. Projekt viidi ellu koostöös Setomaa Muuseumide ja MTÜ Setomaa Turismiga, juhtpartneriks oli Setomaa Vallavalitsus.
- Aprill-oktoober 2023 viidi läbi Euroopa Liidu Euroopa naabrusinstrumendi vahenditest toetatud projekt "Active SME", et ergutada Setomaa ning laiemalt kogu Võru maakonna ettevõtjaid kasutama varasemalt loodud infrastruktuuri objekte (Obinitsa külmutuskeskus, Värskas-Ulitina-Saatse maantee koos parklatega) ning kaasata neid aktiivselt uue planeeritava Obinitsa aiandussaaduste väärindamiskeskuse loomisesse. Projektis koostati planeeritava Obinitsa aiandussaaduste väärindamiskeskuse teostatavus-tasuvusanalüüs ja töötati välja võimalikud tehnoloogilised lahendused ning eelprojekt, kasutades ära Obinitsa külmutuskeskuse rajamisel omandatud kogemusi. Projekti raames korraldati ka tegevused Võru maakonna aktiivsete ettevõtete kaasamiseks. Projekti juhtpartner oli MTÜ Setomaa Liit ning partnerid on Setomaa Vallavalitsus ja SA Võrumaa Arenduskeskus.
- Peipsi Koostöö Keskus käivitas juhtpartnerina 2023. aastal projekti Seto- ja Peipsimaa kultuuripärand / Preserving and promoting Seto- and Peipsiland cultural heritage. MTÜ Setomaa Liit osales projektis partnerina. Projekti „Preserving Heritage“ eesmärk oli

suurendada kogukondade ja pärimuskeskuste koostööd pärandi säilitamisel ja edendada pärimuse tutvustamist eelkõige nooremale põlvkonnale.

Käimas on järgmised projektid:

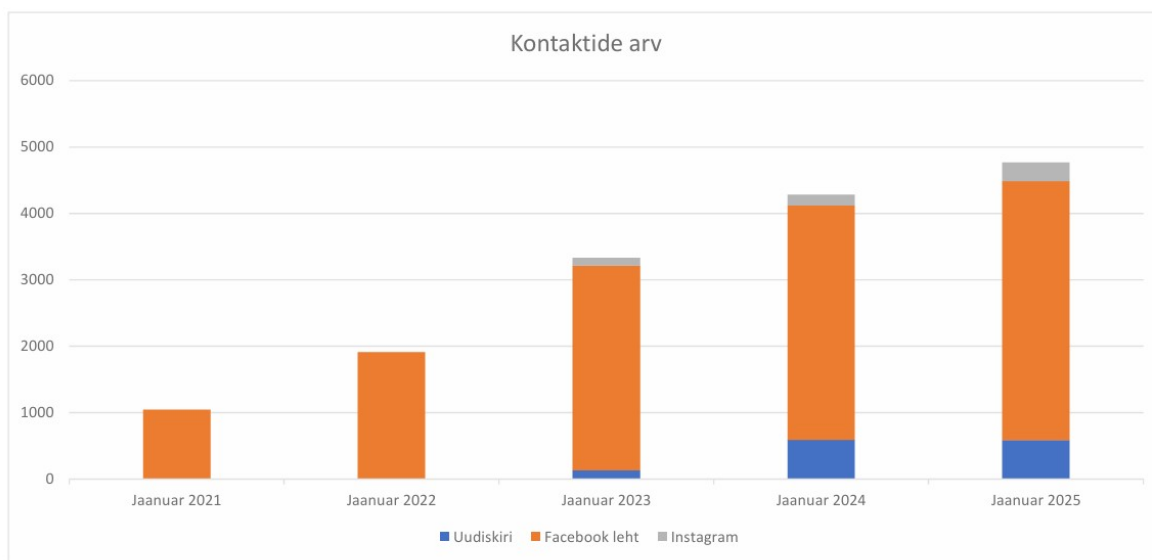
- INTERREG Eesti-Läti Programm 2021-2027 „Sports for All“, projekti kestus: 01.10.2023-31.07.2025. Projekti juhtpartneriks on Setomaa Vallavalitsus, partneriteks Räpina Spordiklubi ja Aluksne Vallavalitsus. Projekti raames korraldatakse koos partneritega erinevaid spordiüritusi erinevatele sihtgruppidele nii Setomaal, Räpinas kui Alüksnes. Spordiprojektidest saavad osa võtta kõik valla kodanikud ja osavõtt on kõigile tasuta.
- INTERREG Eesti-Läti Programm 2021-2027 koostööprojekt „Assessible Hiking Trails“ /„Ligipääsetavad matkarajad“. Projekti kestus: 01.07.2023 – 30.06.2026. Projekti tulemusel parandatakse Baltimaid läbiva Metsa matkaraja ligipääsetavust erinevatele sotsiaalsetele gruppidele. Projekti juhtpartner on Läti maaturismi organisatsioon "Lauku Celotajs", Setomaa Vallavalitsus on üks projekti partneritest.
- INTERREG Eesti-Läti Programm 2021-2027 koostööprojekt „Green School Dining / Roheline Koolitoit“, perioodil 01.10.2023-30.09.2025. Projektis otsitakse lahendusi mahetooraine osakaalu suurendamiseks ning koolirestorani kontseptsiooni juurutamiseks haridusasutustes. Projekti partnerid Setomaalt, Rõugest, Smiltene ja Tukumsist on ühiselt leidnud, et tervisliku ja maitsva koolitoidu pakkumine on meie laste tervise ja heaolu seisukohalt väga oluline. Projekti eesmärk on leida võimalused ning luua ühine pikaajaline strateegia mahetooraine osakaalu suurendamiseks üle 20% Setomaa ja Rõuge valla haridusasutustes. Smiltene ja Tukumsi valdades on samal ajal eesmärgiks 20% mahetooraine osakaalu saavutamine. Lisaks tegeletakse koolitoitlustuse korraldamise kvaliteedi tõstmisega kaasates selleks aktiivselt kooliõpilasi ja -töötajaid. Projekti juhtpartner on MTÜ Setomaa Liit ja partnerid Rõuge vallavalitsus ning Tukumsi ja Smiltene vallavalitsused Lätist.
- MTÜ Setomaa Liit ja Smiltene vallavalitsus Lätist käivitasid 2023. aasta sügisel INTERREG Eesti-Läti Programm 2021-2027 raames tulevaste noorte liidrite arenguprogrammi „Active Youth / Tegusad noored“ 18-30 aastaste Setomaaga ja Ape piirkonnaga seotud tegusate noorte jaoks. Tegevusi viiakse ellu perioodil 01.10.2023- 31.12.2024. Projekti eesmärk on luua ülepiiriline Setomaa ja Ape piirkonna noorte koostöövõrgustik, kuhu kuulub kuni 15 noort inimest Setomaalt ning sama palju ka Apest. Arenguprogrammi käigus korraldatakse viis kahepäevast koolitussessiooni erinevatel teemadel. Esimene kahepäevane koolitussessioon toimus 2023. aasta detsembris. Muud tegevused viiakse ellu 2024. aastal.
- 2024. aasta septembrist käivitus Interreg VI-A Eesti-Läti programmi 2021-2027 raames projekt “Surrounded by Heritage” (“Contemporary and innovative heritage culture teaching solution for municipal schools and kindergartens”). Seto ja võro keeles kannab projekt nime “Umakultuur mi ümbre”. Setomaa valla koolid ja lasteaed osalevad projektis koos Võrumaa Arenduskeskuse, Võro Instituudi, Seto Instituudi, Aluksnega, Kuldiga, Suiti Kultuuripärandi Fondiga ning Vana- Võromaa haridusasutustega. Projekti tulemusena on kavas suurendada seto keele ning kultuuri nähtavust haridusasutuste füüsilises keskkonnas, siduda noori pärandikultuuriga loomulikult moel ning ilma lisanduvate ainetundideta.

Kommunikatsioon

Vallal on oma häälekandja “Valla Uudised”, mis ilmub üks kord kuus ajaleht “Setomaa” vahel. Vallaleht on valdavas osas eestikeelne. Ajaleht “Setomaa” kajastab seto keeles olulisi sündmusi ning tutvustab Setomaaga seotud inimesi nii vallas kui ka väljaspool. Vallal on veebileht setomaa.kovtp.ee. Veel annab vallas toimuva kohta olulist infot portaali setomaa.ee/kogukond ning turismiveeb visitsetomaa.ee. Valla kultuurikalendri leiab kultuurikava.ee.

Setomaa valla ametlikuks Facebooki leheks on “Setomaa vald”. Setomaa kogukonda ühendab Facebooki grupp “Setomaa Inimesed”. Lisaks on Facebookis kasutuses erinevad piirkondlikud ja kogukondlikud grupid. Setomaa vald kasutab infovahetuseks veel Instagrami kontot „setomaavallavalitsus” ja valla uudiskirja listi (joonis 6).

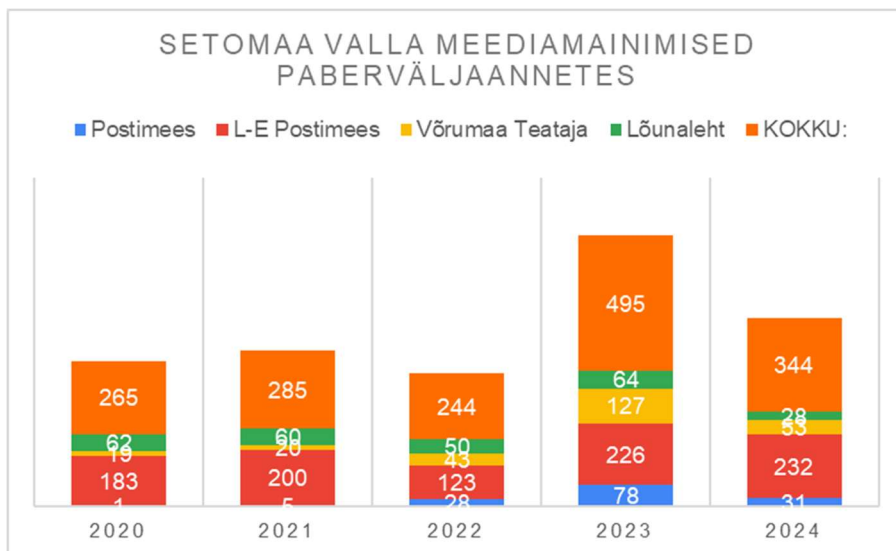
Joonis 6. Setomaa valla kommunikatsiooni otsekontaktid

Setomaa valla veebilehel on külastajate arv viimased neli aastat püsinud stabiilne, keskmiselt 4900 külastust ja 21 000 lehe vaatamist kuus.

Setomaa valla meediamonitooringut teostatakse nelja paberväljaandes ajalehe järgi. Valitud paberväljaanneteks on Postimees, Lõuna-Eesti Postimees, Võrumaa Teataja ja Lõuna Leht (joonis 7).

Joonis 7 Setomaa valla meediamainimises paberväljaannetes

Valla nädala kultuurisündmuste kohta saadab Setomaa Kultuurikeskus iganädalase kultuurikava uudiskirja tellijatele.

3.1.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Rahva järjepidev kaasamine aruteludesse
2. Toimiv teeninduspunktide võrgustik
3. Tugev identiteet ja patriotismitunne
4. Elukeskkonna aktiivne turundus
5. Valla suur kogemus rahvusvaheliste koostööprojektide elluviimisel

Probleemid

1. Infokanalite rohkuse tõttu keeruline info leidmine
2. Moodsate kommunikatsioonikanalite (nt Youtube) vähene kasutus
3. Piirkondade ebaühtlane aktiivsus
4. Külade vähene kaasatus otsustusprotsessidesse
5. Valla ettevõtjate toodete vähene seos Setomaa kui piirkonna turundamisega (puudub piirkonnamärk)
6. Setomaa sündmusi kajastavate kalendrite sisu ebaühtlus

3.1.3 Strateegia

Setomaa vallas on kvaliteetsed, kõigile piirkondadele kättesaadavad avalikud teenused ning läbipaistev juhtimine. Valla informatsioon on täpne, ajakohane ja kergesti kättesaadav ning kodanikud on kaasatud valla juhtimisse					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Info on kättesaadav ja kergesti leitav	Kontaktide arv (vt. joonis 6)	Otsekontaktide arv 1048	Otsekontaktide arv 1911	Otsekontaktide arv 3084	Otsekontaktide arv 4767
Piirkondlikud kättesaadavad teenused	4 teeninduspunkti toimivad	Värska, Mikitamäe, Meremäe ja Luhamaa teeninduspunktid toimivad	Värska, Mikitamäe, Meremäe ja Luhamaa teeninduspunktid toimivad	Värska, Mikitamäe, Meremäe ja Luhamaa teeninduspunktid toimivad	Värska, Mikitamäe, Meremäe ja Luhamaa teeninduspunktid toimivad
Kvaliteetne teenus	Rahuloluküsitluse alusel rahulolu valla asjaajamise ja menetlusprotsesside kiiruse ja läbipaistvusega	145 vastanust hindab rahulolevalt valla asjaajamist ja menetlusprotsesside kiirust ja läbipaistvust 78 (54%) vastanut	164 vastanust hindab rahulolevalt valla asjaajamist ja menetlusprotsesside kiirust ja läbipaistvust 73 (44%) vastanut.	168 vastanust hindab rahulolevalt valla asjaajamist ja menetlusprotsesside kiirust ja läbipaistvust 82 (49%) vastanut.	83 vastanust hindab rahulolevalt valla asjaajamist ja menetlusprotsesside kiirust ja läbipaistvust 41 (49%) vastanut.

Asjakohane ja usaldusväärne informatsioon	Rahuloluküsitlus info kättesaadavuse kohta valla infokanalitest viiakse läbi igal aastal ja saadud tagasisidet arvestatakse valla infokanalite kaudu info edastamise parendamiseks	Rahuloluküsitluse järgi on 145 vastanust erinevate infokanalite usaldusvärsuse ja informatsiooni kättesaadavusega rahulolev 114 (79 %) vastanut	Informatsiooni kättesaadavust ja usaldusvärsust Setomaa infokanalites hindab rahulolevaks 126 (77%) vastanutest	Informatsiooni kättesaadavust ja usaldusvärsust Setomaa infokanalites hindab rahulolevaks 130 vastanut (77% vastanutest).	Informatsiooni kättesaadavust ja usaldusvärsust Setomaa infokanalites hindab rahulolevaks 60 vastanut (72% vastanutest).
Läbipaistev juhtimine	Valla kodulehel on leitav valla arengukava, otsused on Amphoras	Setomaa valla arengukava on kodulehel, otsused on Amphoras olemas	Setomaa valla arengukava on kodulehel, otsused on Amphoras olemas	Setomaa valla arengukava on kodulehel, otsused on Amphoras olemas	Setomaa valla arengukava on kodulehel, otsused on Amphoras olemas

3.1.4 Tegevused

1. Viia läbi rahuloluküsitlusi
2. Tõsta valla haldussuutlikkust läbi e-teenuste rakendamise (sh kasutada eeltäidetud taotlusi valla kodulehel ning võimaldada e-arvete esitamist eraisikutele)
3. Kajastada vallavalitsuse tegemisi ja ametnike tööülesandeid valla kodulehel ning ajalehes
4. Tugevdada ja laiendada erinevaid kommunikatsioonikanaleid (nt ajaleht, sotsiaalmeedia, YouTube jmt)
5. Hoida kaasaegsena valla sotsiaalmeediakanalid ja koduleht
6. Avaldada regulaarselt meediamonitooringu analüüsi tulemusi nii vallalehes kui valla volikogus
7. Tagada info kättesaadavus igale vanusegrupile (sh hoida teadetetahvlid korras ja uuendada infot regulaarselt)
8. Pakkuda vallapoolset tuge külade ja ettevõtlike elanike algatuste ning ürituste tutvustamisel ja info levitamisel
9. Hoida setomaa.ee sündmuste kalender asjakohane ja tulevikku suunatud

3.2 Külaliikumine ja kaasamine

3.2.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Valla territooriumil on 1 alevik ja 156 küla. 79% (2024:78%)) küladest elab alla 20 elaniku. 01.01.2025 seisuga on külasid, kuhu ei ole registreeritud ühtegi elanikku on 0, 1-2 elanikuga külasid on 25. Seisuga 01.06.2024 on külavanema või seltsiga esindatud 45 (2022:44) küla ehk 29% (2022:28%) kõigist küladest⁴. Vallas tegutseb 16 kohalikku elu edendavat ühendust: MTÜ Helbi Külaselts, MTÜ Lobotka Küla Selts, MTÜ Matsuri Külakeskus, MTÜ Karisilla, MTÜ Laossina arenduskoda, MTÜ Luhamaa Külaselts, MTÜ Lüübnitsa Külaselts, MTÜ Nedsaja Külaselts, Podmotsa küla MTÜ, MTÜ Tegus Mikitamäe, MTÜ Uusvada Kultuuriküla, MTÜ Satserinna, MTÜ Obinitsa Külade Selts, MTÜ Maturimuudu, Navikõ Külaselts, Meremäe Kultuuriühing. Kogukonna kooskäimise ruumid on olemas Värskas, Nedsajas, Saatses, Obinitsas, Meremäel, Mikitamäel, Luhamaal, Uusvadas ja Lüübnitsas.

Toimivad külaplatsid on:

- Värskla piirkonnas: Nedsajas, Lobotkas, Matsuris, Kolodavitsas, Treskis, Perdakus, Podmotsas, Kostkovas;
- Mikitamäe piirkonnas: Mikitamäel, Karisillal, Lüübnitsas, Beresjes, Rõsnas, Selises, Laossinas, Usinitsas;
- Meremäe piirkonnas: Uusvadas, Lepäl, Tobrovas, Kuigõl, Sergas, Miikses, Kuksinas, Kalatsovas, Küllätüväs, Rokinas, Härmäl.
- Luhamaa piirkonnas: Määsil.

Vallas on vastu võetud külavanema statuut, [külavanema statuuti](#) on uuendatud 2023 aastal. Väljakutseks on olemasolevate külavanemate mandaadi uuendamine – vaid 7 (2022:7) külavanemal on kehtiv mandaat.

⁴ Külavanemate, seltside ja külamajade kontaktid on leitavad [Setomaa valla kodulehel](#).

3.2.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Aktiivsed külad kui piirkonna mainekujundajad
2. Tsässon ja kirik kui kogukonda ühendavad ning küla vaimset ja kultuurilist identiteeti kandvad paigad
3. Ühtsustunne küla siseselt
4. Suursündmuste (nt Seto Kuningriik, Kostipäiv jt) korraldamine erinevates külades
5. Huvitava kõlaga külanimed

Probleemid

1. Eestvedaja puudumine ja kogukondlik passiivsus
2. Väike elanike arv
3. Madal noorte ja tööealiste osakaal
4. Lagunenud hoonestus ja kehv heakord
5. Ebastabiilne interneti- ja telefoniühendus

3.2.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Külakogukonnad on aktiivsed, arendavad oma kodupiirkonda ning on kaasatud valla juhtimisse.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Külade tegevus on aktiveerunud ning toimib süsteemne koostöö kohaliku omavalitsusega.	- külavanemate arv - Tegutsevate külaseltside arv - Külade ümarlauad vallavõimuga toimuvad vähemalt 3 korda aastas - Rahuloluküsitluse alusel elanike rahulolu oma külakogukonna aktiivsuse ja tegevustega kodupiirkonna arendamisel (baastase 2022: 54%) - Rahuloluküsitluse alusel elanike osalemine külakogukonna tegemistes	- Statuudi alusel valitud külavanemate arv 5 12 0 - Külavanemaid on 40 (26% küladest) - Ümarlauakohtumisi valla ametnikega ei toimunud - Toetatakse kultuuri- ja spordisündmusi ning mittetulunduslikku tegevust	- Külavanemad on olemas 41-s külas (26%) 15 külaseltsi. 2023 aastal lisandunud 2 külaseltsi MTÜ Obinita Külade Selts ja MTÜ Tegus Mikitamäe - Toimus 1 külakogukondade ümarlaud - Rahuloluküsitlusele vastanud 55% vastanute külates on toimiv külaselts või külavanem. - Rahuloluküsitlusele vastanud 164-st 89 (54%) on rahul oma külakogukonna aktiivsusega kodupiirkonna arendamisel.	- Külavanemad on olemas 42-s külas (26%). Lisandus külavanem Niitsiku külla. - Tegutseb 15 külaseltsi, uusi ei lisandunud. - Toimus 2 ümarlauakohtumist valla ametnikega - Rahuloluküsitlusele vastanud 60% vastanute külates on toimiv külaselts või külavanem. - Rahuloluküsitlusele vastanud 168-st 99 (59%) on rahul oma külakogukonna aktiivsusega kodupiirkonna arendamisel.	- Külavanemad on olemas 45-s külas (29%). - Tegutseb 16 külaseltsi. - Toimus 3 ümarlauakohtumist valla ametnikega - Rahuloluküsitlusele vastanud 45% vastanute külates on toimiv külaselts või külavanem. - Rahuloluküsitlusele vastanutest 35 (42%) on rahul oma külakogukonna aktiivsusega kodupiirkonna arendamisel. - Rahuloluküsitlusele vastanutest 36 (43%) osaleb oma

	(baastase 2022:57%)		Rahuloluküsitlusele vastanud 164-st 93 (57%) osaleb oma külakogukonna tegemistes	Rahuloluküsitlusele vastanud 168-st 96 (57%) osaleb oma külakogukonna tegemistes	külakogukonna tegemistes
Küladesse on elama tulnud uusi peresid ning tühjad talud on asustatud.	- Küladesse elama asunud uute elanike arvu kasv ja tühjade talude vähenemine „Noored Setomaale“ programmi abil elamistingimusi parandanud noorte perede arv - Kagu-Eesti spetsialistide eluasemete toetusmeetme abil elamistingimusi parandanud spetsialistide arv - Hajaasustuse programm	- Registreeritud uusi elanikke 149 14 perekonda, toetus summas 60 000 eurot 5 spetsialisti, toetus summas 35 210 eurot.	- Registreeritud uusi elanikke 190 „Noored Setomaale“ 12 perekonda, toetus summas 60 000 eurot 4 spetsialisti, toetus summas 36 008,56 eurot. - Hajaasustuse programmis toetatud 12 projekti, toetussummas 40 000 eurot	- Registreeritud uusi elanikke, kes on ka 01.01.2024 seisuga Setomaa valla elanikud- 104. „Noored Setomaale“ 5 perekonda, toetus summas 19639,60 eurot „Kagu-Eesti spetsialisti toetust“ sai 3 spetsialisti, toetus summas 19 999,08 eurot. Kagu-Eesti spetsialistide toetusprogramm ei jätku. - Hajaasustuse programmis“ toetatud projektide arv 6, toetuse summa 20 000	- Registreeritud uusi elanikke, kes on ka 01.01.2025 seisuga Setomaa valla elanikud- 87. „Noored Setomaale“ 7 perekonda, toetus summas 30 000 eurot „Kagu-Eesti spetsialisti toetus“ toetusprogramm ei jätku. - Hajaasustuse programmis“ toetatud projektide arv 7, toetuse summa 30 000
Kogukonnad panustavad külade	Küla heakorda parandavate projektide arv	Miljööväärtuslike alade toetus, 2	Miljööväärtuslike alade toetus, 2 objekti summas 3000 eurot	Miljööväärtuslike alade toetus 1 objekt	Miljööväärtuslike alade toetus 2 objekt

heakorda ja ruumi arengusse	• Külaseltsidele/MT Ü-dele külaplatside hoolduslepingute sõlmimise arv • Kaunima kodu konkursi läbi viimine • Külades uute ja renoveeritud elumajade arv	objekti summas 3000 eurot. • Suvise külaplatsi niitmise, hooldamise ja arendamise toetamine 14 külale summas 1225 eurot. • 34 küla • Külaplatside hoolduslepingute arv 2021 aastal lisandus 2 lepingut • Läbi viidud Kaunima kodu konkurss, 2021 aasta kaunim kodu Sirje ja Üllar Irbo kodu Toomasmäe külas	• Suvise külaplatsi niitmise, hooldamise ja arendamise toetamine 9 külale summas 955 eurot, lisaks osaliselt Lüübnitsa küla ja Nedsaja külamaja arendamise toetamine • Külaplatside hoolduslepingute arv 2022 aastal lisandus 0 lepingut • Läbi viidud Kaunima kodu konkurss, 2022 aasta kaunim kodu perekond Keiride Marjamäe talu	summas 2 500,00 eurot • Suvise külaplatsi niitmise, hooldamise ja arendamise toetamine 10 külale summas 1220 eurot • Külaplatside hoolduslepingute arv 2023 aastal lisandus 4 lepingut • Läbi viidud Kaunima kodu konkurss, 2023 aasta kauneim Seto kodu, Alaoru talu Vasla külas	summas 2 902,40 eurot • Suvise külaplatsi niitmise, hooldamise ja arendamise toetamine 12 külale summas 1530 eurot • Külaplatside hoolduslepingute arv 2024 aastal lisandus 3 lepingut • Läbi viidud Kaunima kodu konkurss, 2024 aasta kauneim Seto kodu - Kirsi talo, Meremäe külas
Laienenud on kogukondade vaheline koostöö	• Külade ühisüritused toimuvad vähemalt 2 korda aastas. Osalejate arv kasvab • Külakeskuste poolt pakutavate kogukonnateenus te ja teenuste	• Setomaa valla külade mängud toimusid 24. juulil Pedaja tänaval Värskas alevikus (Pilpakülas), kus osales kaheksa küla Setomaa vallast • Aasta lõpus valmis Luhamaa külakeskus	• Setomaa külade mängud toimusid 18. septembril Kostkova külas, kus osales kümme küla Setomaa vallast. • Valmis Saatse külaplatsi lava ja väikerajatis • Obinitsa külas korrastas Setomaa	• Setomaa valla külade mängud toimusid 24. septembril Lobotka külas, kus osales üheksa küla. • Luhamaa, Meremäe, Obinitsa pensionärid käivad koos, Mikitamäe ja Värskas eakad käivad koos	• Setomaa valla külade mängud toimusid 14. septembril Rõsna külas, kus osales kuusteist küla. • Luhamaa, Meremäe, Obinitsa pensionärid käivad koos, Mikitamäe ja Värskas eakad käivad koos

	kasutajate arv kuidas mõõta	• Alustati Saatse külaplatsi lava ja väikerajatiste ehitamisega • Setomaa Vallavalitsus on partner MTÜ Setomaa Liidu ühisprojektis „Külakogukondade tugevdamine koostöö kaudu“, mille eesmärk on tugevdada külakogukondasid kui olulist piirkonna elujõulisuse allikat.	Vallavalitsus Piiriveere Liidri toetusel järveäärse ujumiskoha, paigaldati ujuvsild, riietuskabiin. • Setomaa Vallavalitsus korrastas Meremäe vaatetorni platsi, värskendati tualetid ja müügipunkt, remonditi esinemislava, lisati uued katusealusega istumiskohad külastajatele	• Mikitamäe külaplatsi rannaala korrastamine-kogukonna eestvedamisel Setomaa programmi toel	• Mikitamäe külaplatsi rannaala korrastamine-kogukonna eestvedamisel Setomaa programmi toel
--	-----------------------------	---	--	---	---

3.2.4 Tegevused

1. Toetada MTÜ-de, klubide ja seltside loomist ning nende kaasamist valla arengu edendamisse
2. Toetada külakeskuste ja külaplatside väljaarendamist
3. Rakendada külavanemate statuuti, tugevdada koostööd külavanematega ning toetada külavanemate koolitusi ja õppereise
4. Innustada külavanemaid oma mandaati uuendama või vajadusel korraldama uusi valimisi
5. Jätkata külade mängude, külapäevade ja teiste kogukonnaürituste korraldamist kohaliku identiteedi tugevdamiseks
6. Suurendada külade nähtavust seto lipu või vimpli kasutamise kaudu
7. Jätkata külade arendustegevuse toetamist külavanemate fondist (sh kogukonnaürituste korraldamine; küla heakorra ja avaliku ruumi parendamine; külakeskuste ja kogukonnaruumide sisustamine ja korrastamine; küla identiteedi ja kommunikatsiooni arendamine; õppereiside ja koolituste toetamine; koostööprojektide läbiviimine)
8. Suurendada võimalusel külavanemate fondi rahalist mahtu eelarves
9. Luua tunnustussüsteem külade, külavanemate, külaseltside ja teiste külaelu eestvedajate esiletõstmiseks
10. Toetada külavanemate koostööd regulaarselt toimuvate ümarlaua arutelude kaudu
11. Jätkata külasiltide projektiga
12. Jätkata programmi "Noored Setomaale" toetamist

4. Majandus

4.1 Maakasutus ja planeeringud

4.1.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Maakasutus

Setomaa vallas on 31.05.2025 seisuga haritavat maad 5739,5 ha, munitsipaalmaid 442,1 ha. Valla munitsipaalomandis on kokku 570 kinnisasja. Valla korteriomandite arv on pidevas muutuses. Munitsipaalomandis on 12 katastriüksust Koidula transpordikeskuse teenindamiseks vajaliku maana. Valla kogupindalast on maakatastrisse kantud 100%, katastriüksuste koguarv on 9861.

Planeeringud

2022 aastal valmis [Setomaa valla üldplaneering](#), mis määratleb olulised maakasutuse suunad. Setomaa valla territooriumil on kehtestatud 72 detailplaneeringut, menetlemisel on Seto Man detailplaneering ja Pikk tn 33 ja Pikk tn 52 detailplaneeringu Pos 1 Värskas alevikus, Vana tn 38 detailplaneering Lüübnitsa külas. Kahekümne detailplaneeringu menetlemised on lõpetatud nende aegumise tõttu. Ehitustegevuse aluseks vallas on planeerimisseadus, ehitusseadustik ning ehitusseadustiku ja planeerimisseaduse rakendamise seadus. Üldplaneeringu koostamisega valmis miljöölade uuring Meremäe ja Luhamaa piirkondades ning üldplaneeringuga kehtestati ehitustingimused kõikidel Setomaa valla miljööladel. Setomaa valla üldplaneeringu koostamisel valmis Setomaa valla rohevõrgustiku analüüs.

4.1.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni (ÜVK) olemasolu

Probleemid

1. Ettevõtlusalade ja tööstushoonete kehv seisukord ning ümbruse vähene heakorrastatus

4.1.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla planeeringud toetavad valla tasakaalustatud arengut ning Setomaa maakasutus on otstarbekas ja säästlik.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Setomaa valla maad on valdavalt mahedad.	- Setomaa valla haritavast maast 70% on mahedalt majandatavad - Setomaa on Eesti kontekstis tuntud ja tunnustatud mahepiirkond (allikas: PRIA). - Mahetoodangut tootvate ettevõtete arv (allikas: keskkonnaportaali)	PRIA poolt väljamakstav ja SA Erametsakeskuses menetletav Natura 2000 erametsamaa toetus 316 hektarile		- Setomaa vallas on mahepõllumajandusliku toidu, sööda ja külviseemne käitlemisega tegelevad ettevõtteid 4⁵ - Sama allika alusel mahetoitlustamisest teavitanud ettevõtjad 4 (3 kooli ja lasteaed)	- Setomaa vallas on mahepõllumajandusliku toidu, sööda ja külviseemne käitlemisega tegelevad ettevõtteid 4⁶ - Sama allika alusel mahetoitlustamisest teavitanud ettevõtjad 4 (üks kool ja üks lasteaed, millel on mitu õppekohta)

⁵ <https://pta.agri.ee/riiklikud-registrid-ja-andmekogud#mahe> (01.07.2024)

⁶ <https://pta.agri.ee/riiklikud-registrid-ja-andmekogud#mahe> (01.07.2024)

4.1.4 Tegevused

1. Arendada ühtseid elamu- ja ettevõtluspiirkondi
2. Lõpetada valla teede aluste maade munitsipaliseerimine või kehtestada sundvaldus
3. Algatada elamumaade planeerimine vallale kuuluvatel kinnistutel ning jätkata olemasolevate detailplaneeringute elluviimist ja arendustegevust.
4. Korrastada olemasolevad sadamad ja paadisillad
5. Arendada koostööd ülikoolide ja teadusasutustega Setomaa kui mahepiirkonna kujundamisel: korraldada mahetootmise alaseid koolitusi ja üleriigilisi mahekonverentse ning rajada katsepõlde
6. Soodustada mahepõllumajanduse osakaalu suurendamist haritavaal maal
7. Suurendada mahetoodangu ja kohaliku toidu kasutust valla asutustes (nt koolides, lasteaedades, hoolekandeesutustes)
8. Rajada päikeseelektrijaamu munitsipaalhoonete energiavajaduse katmiseks ja energiatõhususe parandamiseks

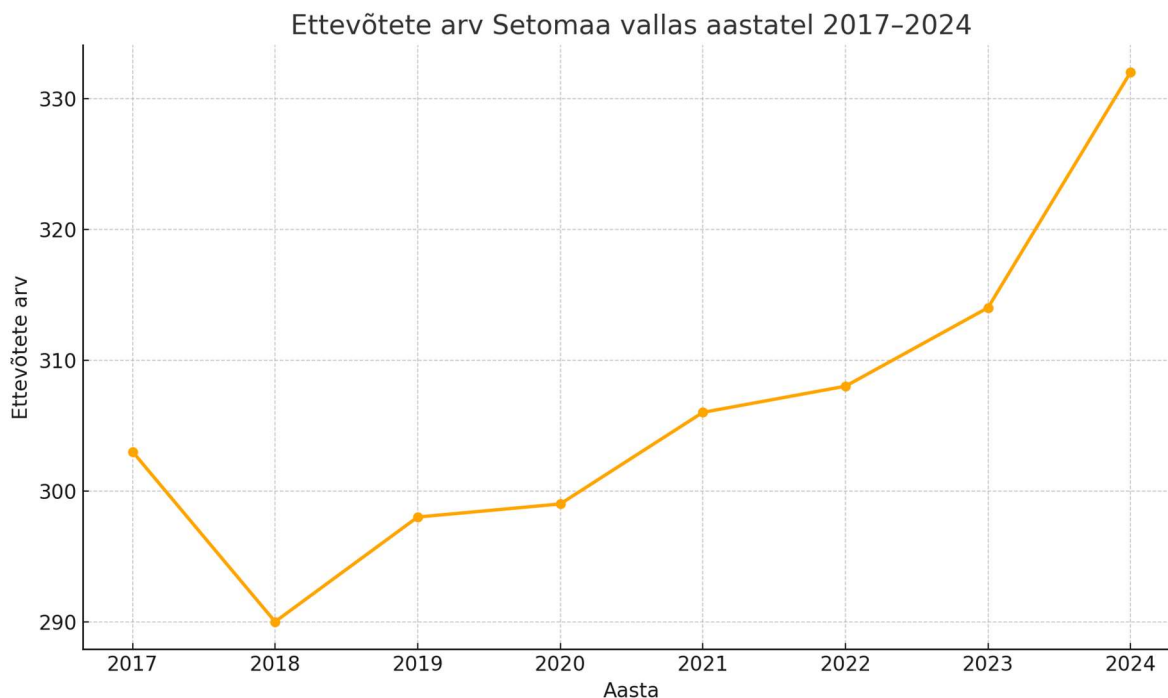
4.2 Ettevõtlus

4.2.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Ettevõtete arv ja ettevõtlusaktiivsus

2024. aastal oli Setomaa vallas 332 (+18) ettevõtet (joonis 8).

Joonis 8. Ettevõtete arv Setomaa vallas aastatel 2017-2024. Allikas: Statistikaamet.

Tabel 3. mittetulundusühingud, sihtasutused ja muud üksused Setomaa vallas aastatel 2017-2024. Allikas: Statistikaamet.

	FIE	OÜ	AS	MTÜ	SA	KOV asutused
2017	152	147	3	95	1	24
2018	137	158	3	135	2	22
2019	126	161	3	141	2	19
2020	118	173	3	151	2	15
2021	117	187	3	158	2	15
2022	100	197	3	156	2	11
2023	94	215	3	170	2	11
2024	90	236	3	167	2	10

Ettevõtete valdkondlik struktuur

332 (2023:314) ettevõttest 120 (2023:118) tegelevad põllumajanduse, metsamajanduse või kalapüügiga (primaarsektor) (tabel 4). Teisele kohale on liikunud ehitus. Arvukuselt kolmandal ja neljandal kohal tegevusalade lõikes on töötleva tööstuse ettevõtted ning majutuse ja hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont.

Setomaa valla üheks eripäraks on kõrge mahedalt haritavate maade osakaal. PRIA andmetel oli see 2020. aastal 49,8% kogu haritavast maast.

Tabel 4. Setomaa valla ettevõtete arv tegevusala lõikes 2020-2024. aastatel. Allikas: Statistikaamet.

Tegevusala	2020	2021	2022	2023	2024
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	137	136	123	118	120
Ehitus	22	24	27	33	36
Töötlev tööstus	21	24	22	29	24
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	15	17	22	22	38
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	15	13	17	19	22
Majutus ja toitlustus	16	17	17	17	22
Veondus ja laondus	15	11	18	16	15
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	17	17	14	13	16
Muud teenindavad tegevused	11	12	8	11	9
Haldus- ja abitegevused	11	11	11	10	10

Info ja side	2	7	3	7	6
Kinnisvaraala tegevus	4	7	7	6	10
Haridus	2	2	2	4	4
Tervishoid ja sotsiaaltoetamine	4	4	3	3	4
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	3	3	2	3	4
Finants- ja kindlustustegevus	0	3	3	3	3
Veevarustus, kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	0	0	0	0	0
Tegevusalad kokku	295	308	301	314	332

Ettevõtluse tugisüsteem

Setomaa vallas on ettevõtluse arendamiseks olemas teiste Võrumaa omavalitsustega võrreldes tugevam tugisüsteem. Lisaks SA Võrumaa Arenduskeskuse tavapärastele maakondlikele tugiteenustele veab suuremaid ettevõtluskeskkonda toetavaid arendusprojekte eest MTÜ Setomaa Liit.

Lisaks tegutsevad erinevate valdkondade ettevõtjaid ühendavad tugivõrgustikud: MTÜ Setomaa Turism, MTÜ Seto Käsitöö Kogu, MTÜ Piiriäärne Energiaarendus, MTÜ Seto Küük ja Tü Seto Aiad. Mahepõllumajanduse entusiastid otsivad võimalusi ühiseks organisatsiooniks liituda ja mahepõllumajanduse osakaalu kasvatada.

Aastal 2013 koostati "Setomaa ühine ettevõtlusstrateegia ja teemaplaneering 2014–2020" ning aastal 2014 nelja haldusreformi eelse valla poolt "Setomaa arengukava 2014–2025", mille üheks võtmevaldkonnaks oli samuti majanduse areng.

2020 aastal loodi Setomaa kohabränd, mis toob esile Setomaale nii ajalooliselt kui ka tänapäeval tunnusliku ornamentikat – Setomaa lipu mustrimotiivi. Kasutada on võimalik toodete ja teenuste turustamisel Setomaa logo või Setomaa logo tunnuslausega *kimmäs kotus*.

Kaugtöö võimalused

Kaugtöökontorid on loodud Värskas ja Mikitamäel. Head kaugtöö võimalused on valla arengu seisukohalt väga olulised, luues eeldused ettevõtlike ja haritud elanike tulekuks valda, kes soovivad sageli ühendada maaelu ning loomingulise või intellektuaalse töö. Siinkohal on ka oluline, et vald saaks edastada sõnumi kiire ja ülikiire interneti kättesaadavuse kohta Setomaa vallas.

2021. aasta seisuga on internet õhu teel kättesaadav enamuses valla territooriumil. Halb on interneti kättesaadavus piiriäärsetel aladel. Interneti kvaliteet ja kiirus ei vasta küll kõikide tarbijate vajadustele – eriti nende vajadustele, kes peavad liigutama suuri andmemahutusi. Samuti pärsib interneti kvaliteet kõrgtehnoloogial põhineva ettevõtluse arengut piirkonnas. Piirkonnas on küll välja ehitatud lairiba interneti põhivõrk ning vald soovib koostöös riiklike organisatsioonidega leida võimalusi ja tehnilisi lahendusi kiire interneti väljaehitamiseks lõpptarbijateni.

Setomaale elama

Setomaa vald tegeleb uute elanike valda kutsumisega:

- Setomaa arenguprogrammi toel toimub “Noored Setomaale” toetusmeede, mille toel saavad noored vanuseni 40 eluaastat korrastada oma eluruume.
- September 2019, 2021 ja 2023 osaleti „Maal elamise päeval“, mille eesmärk oli avada ukсед tegusatele ja säravatele inimestele. Vald tutvustas lasteaedasi, koole, külamaju, tervise-, kultuuri- ja spordikeskusi, ettevõtteid, kultuurielu jm.
- Aasta viimases kvartalis on läbi viidud Setomaa valda registreerimise kampaaniat „Tule Setomaale“

Tänu kohaturundusele, uuselanikele suunatud infoteenusele ja toetusmeetmetele on valda kolinud 2023. aastal 104 uut elanikku, kes olid ka 01.01.2024 aasta seisuga Setomaa valla elanikud.

4.2.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Kõrge ettevõtlusaktiivsus
2. Rikkalikud loodusressursid ja maavarad
3. Pärandkultuur ettevõtluse ressursina
4. Suur mahepõllumaa osakaal
5. Piirkonna tugev maine ja tuntud bränd
6. Katusorganisatsioonide olemasolu olulistes valdkondades

Probleemid

1. Tööjõupuudus, sealhulgas spetsialistide vähesus
2. Eesti ja maakonna keskmisest madalam palgatase
3. Taristu mahajäämus
4. Töötleva väiketööstuse puudumine
5. Kiire ja ülikiire internetiühenduse puudumine paljudes piirkondades
6. Korras elamispindade nappus
7. Vene piiriäärne ebastabiilne poliitiline olukord

4.2.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla ettevõtted on konkurentsivõimelised ja suudavad pakkuda konkurentsivõimelist palka ja töötingimusi.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Setomaa ettevõtjad kasutavad Setomaa logo	- Setomaa logo kasutajate arv - Uute toodete arv	145 vastanust kasutab Setomaa logo 21 (14%) inimest/ettevõtet	164 vastanust kasutab Setomaa logo 23 (14%) inimest/ettevõtet	168 vastanust kasutab Setomaa logo 26 (16%) inimest/ettevõtet	83 vastanust kasutab Setomaa logo 22 (27%) inimest/ettevõtet
Setomaal tarbitakse rohkem kohalikku toodangut.	- Valdavalt kohalikku toodangut kasutavate elanike arv (uuring) - Kohalikku toodangut kasutavate allasutuste arv	Sõir jm	Rahuloluküsitluse alusel kasutab teadlikult Setomaa toodangut 164-st vastanust 89, ehk 54% vastanutest	- Rahuloluküsitluse alusel kasutab teadlikult Setomaa toodangut 168-st vastanust 95, ehk 57% vastanutest - Kohalikku toodangut kasutavate allasutuste arv 11	- Rahuloluküsitluse alusel kasutab teadlikult Setomaa toodangut 83-st vastanust 41, ehk 49% vastanutest - Kohalikku toodangut kasutavate allasutuste arv 11
Setomaa mikro- ja väiketööstused kasutavad ja vääringdavad kohalikke loodusressursse.	Tööstusettevõtete osakaal on kasvanud	49,8 % Allikas: PRIA 21 ettevõtet Allikas: Statistikaamet	24 ettevõtet. Allikas: Statistikaamet	Kohalikke 168-st vastanust loodusressursse vääringdatakse (puit, vesi, muda)	Kohalikke loodusressursse (puit, vesi, muda) vääringdatakse

Tööealiste elanike arvu kasv	• Aasta jooksul kasvab uute tööealiste elanike arv	• 2411 elanikku Allikas Statistikaamet	• Läbi on viidud setomaale elama asuma ja valda sisse registreerimise kampaania. • Uuendatud on valla kodulehte setomaa valda registreerimise info ja võimaluste osas ning ettevõtluskeskonna osas	• Läbi on viidud setomaale elama asuma ja valda sisse registreerimise kampaania.	• Setomaale elama asumist ja valda sissekirjutamist on edendatud sihitud teavituskampaaniatega.
------------------------------	--	--	---	--	---

4.2.4 Tegevused

1. Setomaa märgise laialdasem kasutamine toodete ja teenuste turustamisel
2. Kohaliku toodangu kvaliteedi ja tootearenduse koolituste korraldamine
3. Kohaliku toodangu kättesaadavuse parandamine
4. Ettevõtjate ühisturunduse ja mainekujunduse korraldamine
5. Ettevõtjate katusorganisatsioonide tugevdamine
6. Setomaa Edendüsfondi tegevuse jätkamine innovaatiliste ideede, ettevõtlikkuse, koostegutsemise ja külade arengu toetamiseks
7. Ettevõtlikkust ja ettevõtlusteadlikkust suurendavate ürituste korraldamine ja toetamine
8. Kaugtöö- ja ettevõtlusruumide arendamine valla keskustes
9. Tööstusparkide arendamine valla territooriumil
10. Aiasaaduste Väärindamiskeskuse arendamine Obinitša, luues eeldused Lõuna-Eesti varustamiseks kohaliku toorainega
11. Eraettevõtluse arengu soodustamine piiripunktides läbi üld- ja detailplaneeringute
12. Kohaturundusmeetmete väljatöötamine potentsiaalsetele investoritele
13. Koostöös riiklike organisatsioonidega lahenduste leidmine kiire internetiühenduse rajamiseks lõpptarbijateni

4.3 Turism

4.3.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Turism on Setomaal üks olulisemaid ettevõtlusvaldkondi. Sektori areng toetub seto kultuuri omapärale, rikkalikule looduskeskkonnale ning Läti turu lähedusele. Setomaa suurim turismiettevõtte on Värskas Kuurortravikeskus.

Lisaks Värskas Kuurortravikeskusele kuuluvad külastajate arvu poolest suuremate turismiettevõtete hulka Piusa Ürgoru Puhkemaja, Kirsi Talo, Anzelika mahetalu, Setomaa Turismitalu, Värskas Talumuuseum, Värskas Külustuskeskus - Kindral Reegi Maja, Saatse Muuseum, Vana Jüri seebikoda, Obinitša Muuseum, Seto Ateljee-Galerii, Toomemäe talu ja Taarka Tarõ, Treski Küün. Lisaks mõjutavad Setomaa valla turismi käivet naabervallas asuvad atraktsioonid nagu Piusa koopad ja Vastseliina linnus, mis on turistide seas väga populaarsed.

Alates aastast 2006 tegutseb turismiettevõtteid ühendav MTÜ Setomaa Turism. Värskas ja Obinitšas on avatud turismiinfopunktid. Turismisektori arengute strateegilise juhtimise jaoks on koostatud "Setomaa ühtne turismiarendukava aastateks 2014–2020". MTÜ Setomaa Turism on välja töötanud Seto Külävüü marsruudi, mis kulgeb Võõpsust Luhamaani ja tutvustab Setomaa erinevaid paikkondi. Läbi sellise marsruudi on võimalik Setomaad kui turismisihtkohta aktiivselt turundada. Heaks eelduseks turismi arengul on Värskas uue puhkekeskuse „SetoMan“ areng ja välikohvikute (Verska resto) juurde tekkimine. 2024 aasta kevade avati uuena Ilmaveere keskus Obinitšas.

Läbi viidud veebiküsitluse kohaselt leidsid turismivaldkonna eestvedajad, et:

- Setomaa tuntus reisisihtkohana on Eesti elanike hulgas tõusnud;
- Setomaa on suutnud turismis edukalt ära kasutada oma pärandkultuuri;
- tõusnud on turismiteenuste kvaliteet;
- käivitatud on ühtne ning eesmärgistatud turundustegevus;
- laienenud on pakutavate toodete ja teenuste valik.

Suurimateks probleemideks olid sektori hinnangul infrastruktuuri mahajäämus, madalad tulud turismisektoris, pikemat külastusaega soodustavate sündmuste vähesus, toidlustuse pakkujate väiksus ja vähesus ning Setomaa visuaalse identiteedi vähene nähtavus piirkonnas.

2021. aastal avaldatud uuringu „Päranditurism Eestis: potentsiaal ja arenguvõimalused⁷“ põhjal ilmneb, et Setomaa on vastajate arvates kõige tuntum pärandiregioon Eestis. Uuringu kohaselt on turismi edendamiseks tehtud suuri arendustöid Värskas (Põhjalaager, Värskas Külastuskeskus - Kindral Reegi Maja, kaldapromenaad, Seto Talumuuseum), kus turismihooajal võiks taastuda laevaühendus Tartuga. Turismiattraksioonina on jätkuvalt atraktiivne Saatses saabus. Saab tellida leelokooride esinemisi (Mokornulga koor, Õiõ Seto', Värskas naase', Kuldatsäuk) ja süüa kohalikku toitu. Erilised on seto muuseumid Värskas, Saatses ja Obinitsas. Tähtsad sündmused on kirikute (Värskas, Obinitsa, Miikse) nimepühad. Teadvustada võiks Võru- ja Setomaa vahelise mentaalse ja kultuuripiiri sügavat ajaloolist mõõdet ja kunagist teravust, erinevusi võrreldes eesti ja vene kultuuriruumiga, sünkretistlikku rahvausundit ja kohapärimust (sh Miikse Jaanikivi). Muinasjumala Peko teema väärib käsitlemist ka väljaspool rahvuseepost. Kui kohalike kirikupühade tutvustamine on mõeldav vaid väikestele rühmadele ja hajutatult, siis Seto kuningriigi päev on kujunenud rahva ja kultuuri turundusürituseks.

Ellu on viidud mitmeid olulise mõjuga ettevõtmisi:

- ettevõtjate ja omavalitsuste koostöös on käivitatud kogu Setomaad hõlmav turismimarsruut Seto Külävüü;
- 2009. aastast on seto leelo UNESCO vaimse kultuuripärandi nimistus;
- toimib veeb www.visitsetomaa.ee, mis tutvustab Setomaad ja selle vaatamisväärsusi koostöös riikliku www.puhkaeestis.ee saidiga;
- 2012. aastast on Setomaal oma kohabrändi raamat, mida kasutatakse turundustegevuse juures.
- 2017–2020 oli MTÜ Setomaa Turism eestvedajaks ja juhtpartneriks rahvusvahelises projektis „UNESCO-turism“, mille raames arendasid neli piirkonda – Setomaa, Kihnu, Suiti ja Liivi – turismi sihtkohti nii, et nende kultuuripärand ja ülemaailmselt tuntud UNESCO tunnustus oleks paremini rakendatud.
- 2019–2021 osaleti rahvusvahelises projektis „Forest trail“, mille raames märgistati ja korrastati ca 1050 km ulatuses ühisesse võrgustikku kuuluvad Eesti ning Läti loodus- ning matkarajad.
- 2023 aastal valmisid Maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeetme toel Värskas laululava ja Kalanduspiirkonna projektitoetus toel Beresje sadam.
- 2023 aastal valmis Eesti-Euroopa liidu välispiiri programmi toel Põhjalaagri matkarada. Projekti partneriteks olid Setomaa Vallavalitsus, MTÜ Setomaa Turism ja Setomaa Muuseumid.

Setomaa suurima külastajate arvuga sündmused on olnud Seto Kuningriik, Seto Folk, Seto Külävüü ja Seto Kostipäiv, seto jaanituli Treskis, Treski Küüni kontserdid ja Inspiratsioonifestival, Ostrova Festival ja Lüübnitsa sibula- ja kalalaat.

Aastal 2017 loodi Setomaa toidlustajate ja kohaliku toidu tootjate poolt uus võrgustik [MTÜ Seto Küük](#), mille üheks eesmärgiks on toiduturismi edendamine Setomaal. [MTÜ Seto Küük'il on kehtiv arengukava aastateks 2023-2027.](#)

⁷ 2021. aastal avaldatud uuring „Eesti päranditurism: potentsiaal ja arenguvõimalused“ (<https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2021/03/Paranditurism-Eestis.pdf>)

Setomaa turismivaldkonna eestvedajatel on plaanis turismivaldkonna arengukava uuendada, et hinnata muutusi valdkonna olukorras ja vajadustes.

4.3.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Elav pärimuskultuur ja loodusressursside kasutamise potentsiaal turismis
2. Värska kui tunnustatud kuurortpiirkond
3. Ainulaadne ja eristuv piirkond
4. Tugev Setomaa kohabränd
5. Traditsiooniline ja huvipakkuv toidukultuur
6. Traditsioonilise käsitööoskus ja selle järjepidevus
7. Väike piirkond võimaldab paindlikke ja kiireid muudatusi
8. Tuntud traditsioonilised suursündmused (nt Leelopäev, Seto Kuningriik, Seto Kostipäiv, Seto Folk, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, Ostrova Festival, Treski Fest jt)
9. Arenguvõimeline loomemajandus
10. Turiste kaasavad ja harivad õpitoad
11. Lähedus Läti turule
12. Välisturgude kasvav huvi
13. Seto Külävüü kui välja arendatud turismitoode
14. Omapärane militaarpärand turismiressursina (nt Eesti Kaitseväge Põhja- ja Lõunalaagrid)
15. Asukoht võimaldab mugavat päevast ligipääsu suurematele keskustele (nt Võru, Tartu)

Probleemid

1. Setomaa kuvand ei vasta alati tegelikkusele
2. Hooajalisus – enamik külastusi toimub suvekuudel (juunist augustini)
3. Vähene hooajatöötajate arv ja nende vähene teadlikkus Setomaa eripäradest
4. Piisava võõrkeeleoskuse puudumine teenindussektoris
5. Napib elamuslikke, aktiivseid ja lastele suunatud turismiobjekte
6. Madal palgatase turismisektoris
7. Setomaa visuaalne identiteet ei ole kohapeal piisavalt nähtav ja äratuntav
8. Ebapiisav turismitaristu (nt avalike tualettide vähesus)
9. Suveperioodil on söögikohad ülekoormatud ja napib teenindajaid

4.3.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vallas on turism kasvav majandusharu, mis tagab valla paljudele elanikele sissetuleku.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Turismi toetava infrastruktuuri ja külastusmugavuse parandamine.	• Teenused on paremini leitavad (viidastus ja veebiinfo) • Ligipääsetavate objektide arv	• 145 vastanust hindab teenuste leitavust rahulolevalt 107 (74%) vastanut	• 164 vastanust hindab teenuste leitavust rahulolevalt 124 (76%) vastanut	• 168 vastanust hindab teenuste leitavust rahulolevalt 135 vastanut (80% vastanutest)	• 83 vastanust hindab teenuste leitavust rahulolevalt 57 vastanut (83% vastanutest)
Setomaal on rohkem aktiivseid tegevusi pakkuvaid turismitooteid.	• Vastavate turismitoodete arv kasvab		• Värskas Sadam, laevareisid, Verska resto, kontserdid Treski küünis	• Avati Põhjalaagri matkarada Värskas (5km), valmis said Värskas laululava ja Beresje sadam	• Alustati Seitsmemäe taastamise projekti.
Turismiteenuse kasv	• Ööbimiste arv • Turistide arv • Suurürituste/osalejate arv • MTÜ Setomaa Turismi liikmete arv	• MTÜ Setomaa Turismi liikmete arv 42	• MTÜ Setomaa Turismi liikmete arv 35	• MTÜ Setomaa Turismi liikmete arv 46	• MTÜ Setomaa Turismi liikmete arv

4.3.4 Tegevused

1. Setomaale sisenevate teede märgistamine seto sümboolikaga
2. Matkaautode parklate rajamine ning vastava taristu arendamine
3. Avalike tualettide rajamine
4. Setomaa pühade allikate ja teiste pühapaikade tähistamine, korrastamine ja varustamine infotahvlitega
5. Setokeelsete siltide paigaldamine avalikesse kohtadesse ja asutustesse
6. Külatajate regulaarne tagasiside kogumine ja analüüsimine
7. Tootearenduse alaste koolituste korraldamine turismiettevõtjatele
8. Visuaalselt atraktiivsete kujunduselementide lisamine avalikku ruumi
9. Eesti Kaitseväge Petseri Lõunalaagri parem eksponeerimine, sealhulgas Seitsmemäe taastamine
10. Vana Riia–Pihkva kivitee ühe lõigu taastamine koostöös Maanteemuuseumiga
11. Eesti Kaitseväge Põhjalaagri arendamine
12. „Metsa matkaraja“ väljaarendamine
13. Kohaliku ettevõtluse ja elukeskkonna arendamine läbi "Atraktiivne piirkondlik ettevõtlus- ja elukeskkond (PEEK 2026-2028)" toetusmeetme

4.4 Innovatsioon, teadus- ja arendustegevus

4.4.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Valla väike elanike arv ning suur hajaasustuse protsent tingib vajaduse olla leidlik ja innovaatiline. Vallal on oluline rakendada innovaatilisi lahendusi kulude vähendamiseks, samuti pidades silmas keskkonnasäästu. Praegu on uuenduslikke tehnoloogiaid eelkõige kasutatud energeetika valdkonnas, kasutades valla asutustes päikeseenergiat.

Piirkonna innovatsioon on ennekõike siiski piirkonna ettevõtete kätes. Valla tugi saab olla ettevõtluskeskkonna kujundamine, tingimuste loomine, uuringute tellimine, aga ka eeskuju näitamine. Valla ettevõtete uuenduslikkuse soodustamiseks plaanib Setomaa vald läbi mõelda ja rakendada erasektorit motiveeriva innovatsiooniprogrammi. Uuenduslike ideede rahastamiseks on 2019 aastal loodud **Setomaa Edendüsfond**, mis toetab igal aastal uuenduslikke ettevõtlusideid, projektide omaosalusi ning panustab külade arendustegevustesse. Fondi vahendid kujunevad peamiselt ettevõtjate ja eraisikute annetustest.

Senised teaduslikud uurimused on Setomaal olnud seotud enamasti konkreetsete teadlaste huviga piirkonna vastu. Nii on Setomaal uuringuid läbi viinud arheoloogid, botaanikud, geograafid, sotsiaalteadlased, keeleteadlased ja folkloristid. Senised piirkonna kohta käivad uuringud (sh üliõpilasuuringud) on kaardistanud [SA Seto Instituut](#), mille ülesandeks on koordineerida ja edendada Setomaa ja seto kultuuri alast teadustööd ning tutvustada teadustööde tulemusi laiemale avalikkusele. Seto Instituut korraldab ka üliõpilastööde konkurssi, mille eesmärk on suunata erinevate valdkondade tudengeid valima uuritavaks piirkonnaks just Setomaa. Innovatsiooni edendavaid rakendusuurimusi ülikoolidelt ja uurimisasutustelt on tellinud ka Setomaa Liit (endine Setomaa Valdade Liit). Setomaa valla ettevõtetest on teadusasutustega koostööd teinud Värskas Kuurortravikeskus, mis koostöös Tartu Ülikooli loodusteadlastega uuris Värskas lahe muda ja mineraalvete omadusi. Tartu Ülikool ja Värskas Sanatoorium teostasid 2018. aastal uuringu

selgitamaks, kas ja millistel tingimustel sobib Värskas mineraalvesi loodusliku ninasprei tootmiseks⁸. Uuringust selgus, et erinevalt mere- või ookeanivee baasil toodetavatest spreidest sisaldab Tsilga lahus algupäraselt kõiki väärtuslikke mineraale ja mikroelemente (B, Fe, Mn, Li, Sr, Ba) juba optimaalses koguses, seega mineraalvesi ei vaja lahjendamist ega säilitusaineid. Värskas nr. 6 puurkaevust 595 meetri sügavuselt voolavale looduslikule mineraalveele puudub inimtekkeline keskkonnamõju – vesi on maapõue sügavustes puutumatuna püsinud aastatuhandeid⁹. Tänapäevaks võib apteegi- ja poelettidelt leida Setomaalt pärit nina- ja kurguspreid Tsilk.

4.4.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Tugevad valdkondlikud ühendused, katuseorganisatsioonid ja inkubaatorid
2. Arenev energeetikasektor, sealhulgas alternatiivenergia kasutuselevõtt
3. Koostöö kõrgkoolidega (sh uuringute ja analüüside läbiviimine)
4. Toimiv piiriülene koostöö

Probleemid

1. Kvalifitseeritud tööjõu nappus, kes suudaks panustada teadus- ja arendustegevusse
2. Hajaasustuse tõttu teenuste osutamine kulukas
3. Innovaatiliste lahenduste, sh pakiautomaatide, piiratud kättesaadavus
4. Ülikiire internetiühenduse puudulikkus

⁸ <https://eestigeoloog.ee/kategooriad/uudis/varska-mineraalvesi-kui-loodusliku-ninasprei-pohikomponent>

⁹ <https://spavarska.ee/tsilk/>

4.4.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vallas rakendavad nii ettevõtjad kui ka avalik sektor innovaatilisi lahendusi ning teevad koostööd teadus- ja arendusasutustega.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Setomaa Edendüsfond, jätkab innovaatilise ettevõtluse, ühistegevuste ja külade koostöö toetamist	- Innovatsiooni toetavad meetmed ja projektid on käivitatud - Toetust saanud ettevõtmiste arv	- Setomaa Edendüsfond (SEF) tegutseb alates 2019. aastast 2021. aastal toetati Setomaa Edendüsfondist 16 projekti summas 74 436 eurot.	2022. aastal toetati Setomaa Edendüsfondist 13 projekti summas 54 190 eurot.	2023. aastal toetati Setomaa Edendüsfondist 14 projekti summas 48 100 eurot.	2024. aastal toetati Setomaa Edendüsfondist 16 projekti summas 87 618 eurot.
Setomaa Vallavalitsus ja Setomaa ettevõtjad teevad teenuste arendamisel koostööd teadusasutuste ja valdkondlike arenduskeskustega.	Uuringute ja projektide arv	Setomaa Liidu projekt „Setomaa säästlike energialahenduste arendamine“, mille eesmärk on koostada Mikitamäe teeninduspunkti olemasoleva küttesüsteemi ja energiasäästlikuma lahenduse analüüs	- Setomaa Vallavalitsus teeb koostööd Võrumaa Arenduskeskusega. - Koostöös Võrumaa Arenduskeskuse ja Setomaa Liiduga arendatakse Obinitsa Aiasaaduste	- Jätkub koostöö Võrumaa Arenduskeskusega - Koostöös Võrumaa Arenduskeskuse ja Setomaa Liiduga arendatakse Obinitsa Aiasaaduste Väärindamiskeskust	- Jätkub koostöö Võrumaa Arenduskeskusega - Jätkub koostöös Võrumaa Arenduskeskuse ja Setomaa Liiduga Obinitsa Aiasaaduste Väärindamiskeskuse arendusprojekt.

			Väärindamiskeskust		
Ettevõtete kasv omavalitsuse territooriumil	Lisandunud ettevõtete arv	308 ettevõtet (lisandus 13 ettevõtet)	301 ettevõtet (vähenes 7 ettevõtet)	314 ettevõtet (lisandus 13 ettevõtet)	332 ettevõtet (lisandus 18 ettevõtet)

4.4.4 Tegevused

1. Jätkata Edendüsfondi kaudu innovaatiliste ideede toetamist.
2. Korraldada kohtumisi teadlaste ja kõrgkoolidega ning õppereise innovaatilistesse piirkondadesse (nt Värska Sanatoorium)
3. Osaleda ja korraldada innovatsioonikonverentse ja arutelusid.

5. Loodus- ja elukeskkond

5.1 Teed, kergliiklusteed, ühistransport

5.1.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa valla territooriumil on 620 km teid, mille jaotus piirkonniti on kirjeldatud tabelis 4. Setomaa valla teed on kantud teede registrisse ning neid remonditakse ja hooldatakse (sh tehakse lume- ja tolmutõrjet) vastavalt vallavolikogu poolt kinnitatud teehoiukavale.

Kergliiklusteid on Setomaa vallas kokku 10,1 km (tabel 5) Kergliiklusteede võrgustiku hetkeseisu ja süsteemset arengut Meremäe piirkonnas kajastab hästi Võru maakonnaplaneering 2030+ Lisa 5 [Teemaplaneering "Võrumaa kergliiklusteed ja loodusrajad"](#). Selle järgi on kergliiklusteed planeeritud Meremäe asulasisesele tee, Meremäe-Obinita vahelisele tee (see on ka koolitee, mille turvalisus on eriti oluline) ning Kuksina-Meremäe tee. Kuna Põlva maakonna kohta vastav teemaplaneering puudus, siis ei ole Värska-Mikitamäe piirkonnas kergliiklusteede planeerimine süsteemselt läbi arutatud, kuid laste turvalisuse huvides vajab Mikitamäel kergliiklusteed kindlasti keskusest kooli juurde minev tee.

Tabel 4. Setomaa valla teede piirkondlik jaotus

	Värska	Meremäe/ Obinita	Mikitamäe	Luhamaa	Setomaa vald KOKKU
Riigiteid (km)	68	81	62,6	20	231,6
Vallateid (km)	120,6	103,4	77,7	31,5	333,2
Erateid avalikuks kasutamiseks	0	36	17,6	1,6	55,2
KOKKU	188,6	220,4	157,9	53,1	620

Tabel 5. Kergliiklusteed Setomaa vallas

Kergliiklusteed Setomaa vallas seisuga juuni 2025	
Asukoht	Pikkus (m)
<i>Valla hallata</i>	
Värska / "Katuse" kortermaja-Kuurortravikeskus	414
Värska / Kauplus Lemmik-Värska kool	527
Värska / Lasteaia tänav	155
Värska / Vallamaja-lasteaed	60
Värska / Vallamaja-kortermajad	141
Värska/ Vallamaja-Lobotka teerist	1030
Värska/ Tsäimaja parkla AS Värska Originaal tootmishoone	563
Saatse pood-Saatse Muuseum	1075
Võõpsu küla	574
KOKKU valla hallata (m)	4539
<i>Transpordiameti hallata</i>	

Värskas / "Katuse" kortermaja-kauplus Lemmik	2387
Värskas kool-Tsäimaja	1619
Mikitamäe küla	986
Meremäe küla	572
KOKKU Transpordiameti hallata (m)	5564
KOKKU KERGLIIKLUSTEID VALLAS (m)	10103

Ühistranspordiühendused Värskas, Obinitsas ning Meremäe ja maakonna keskuse vahel on tagatud nii hommikul kui õhtul. Keeruline on leida ühist sobivat kellaaega bussiühenduseks huviringide õpilastele ning nädalavahetustel kirikuteenistusel osalejatele.

Ühistransport tõmbekeskuste suunal on samas üsna korralik – Värskas-Mikitamäe piirkonnast liigub ümberistumiseta Tartu suunal 5 bussi päevas (kommertsliin on käigus K, R-P), Värskas piirkonnast Võrru 4 bussi, Meremäe-Obinitsa kandist Võrru 8 bussi päevas, probleem on pigem suurest teest kaugemale jäävate külade elanikel bussipeatusesse saamisega. Värskas piirkonnast Võru suunal on probleemiks ka sõitjate vähesus. Valda läbib Tartu-Koidula raudtee, kus toimub nii kaubavedu kui ka reisirongiliiklus ja Valga-Koidula raudtee, kus toimub kaubavedu ja reisirongiliiklus ainult Koidula – Piusa liinilõigul. Koidula-Tartu ja Tartu-Koidula suunal liigub reisirong 2 korda päevas. Juuli 2023 seisuga saab Koidula raudteejaamast rongiga Tallinnasse ja Tallinnast Koidulasse 3,5 tunniga. Õhtused hilisemad rongid sõidavad pealinnast Tartuni kuid võiksid samuti Koidulani sõita. Loodud on bussiliinide graafikud, mis võimaldavad ümberistumisi rongiga Tartusse minekuks ja Tartust tulekuks. Ühistranspordi kasutus kasvas aastatel 2021–2023, kuid 2024. aastal toimus langus. MTÜ Kagu Ühistranspordikeskuse poolt korraldatavatele liinidele sisenenud reisijaid: 2021 aastal 48 120 korral, 2022 aastal 65 515 korral, 2023 aastal 84 458 korral, 2024 aastal 75 557 korral.

5.1.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Kahe piiripunkti tõttu kuulub piirkonna teedevõrk kõrgema riikliku hooldusprioriteedi alla
2. Raudteeühendus ning reisirongiliiklus Tartu ja Tallinna suunal
3. olmutõrje regulaarne teostamine

Probleemid

1. Kruusateede rohkus ning aeglane edenemine tolmuwabade katete rajamisel
2. Tänavavalgustuse puudumine ohtlikes lõikudes
3. Bussipeatuste valgustuse puudumine külates
4. Hõre reisirongiliiklus ja ühenduse puudumine Koidula–Võru–Valga suunal
5. Ühistransport puudub Meremäe-Luhamaa vahel
6. Kergliiklusteed puuduvad järgmistel lõikudel: Obinitsa küla ja kalmistu vahel, Muuseumi tee ja Järveveere kinnistu vahel Obinitsas, Mikitamäe koolitee ning Mikitamäe ja Värskas vaheline lõik, samuti Luhamaa bussipeatuse ja piiripunkti vaheline lõik

5.1.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Valla teed ja ühistranspordiliinid parandavad elanike liikumisvõimalusi ja elukvaliteeti.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Valla teede ja nendega kaasneva infrastruktuuri seisukord ja turvalisus paraneb iga aastaga.	- Valla teede mustkatte alla viimine (kilomeetrit) aastas - Valgustatud bussipeatuste arv - Elanikkonnale on tagatud aastaringselt ligipääs oma elukohale (rahuloluküsitlus). - Rahulolu infrastruktuuri ja kommunaalteenustega. - Valla teed on inventariseeritud, munitsipaliseeritud ja maaomanikega on sõlmitud notariaalsed tee avaliku kasutamise lepingud (arv)	8775 meetrit 0 tk 145 vastanust hindab 112 (77%) vastanut rahulolevalt ligipääsu oma elukohale või töökohale 38 transpordi maaüksust	540 meetrit 0 tk 164 vastanust hindab 128 (78%) vastanut rahulolevalt ligipääsu oma elukohale või töökohale 12 transpordi maaüksust	- Valla teede mustkatte alla viimine 0 - Valgustatud bussipeatuste arv 0 168 vastanust hindab 133 (79%) vastanut rahulolevalt ligipääsu oma elukohale või töökohale - Lumekoristusega on rahul 136 (81%), tolmutõrjega 61 (36%), teede hõõveldamisega 79 (47%) vastanutest	- Valla teede mustkatte alla viimine 0 - Valgustatud bussipeatuste arv 0 83 vastanust hindab 55 (66%) vastanut rahulolevalt ligipääsu oma elukohale või töökohale - Lumekoristusega on rahul 65 (78%), tolmutõrjega 33 (40%), teede hõõveldamisega 32 (39%) vastanutest

Ühistransport toimib elanikkonna ja piirkonna külastajate vajadustest lähtuvalt ning sünkroonis erinevate transpordiliikide (rong, buss) vahel.	• Ühistranspordiliinid toimivad töölkäimiseks sobivatel aegadel Võru-Meremäe-Värsk ja Luhamaa-Vastseliina-Obinitsa-Mikitamäe vahel • Ühistranspordiliinid toimivad suuremate asulate ja rongijaamade vahele • Setomaa vallas MTÜ Kagu Ühistranspordikeskuse poolt korraldatavatele liinidele sisenenud reisijate arv	• Loodud on ühistranspordiliinid Võru-Meremäe-Värsk ja Värsk-Meremäe-Võru • Loodud on ühistranspordiliin, millega saab Mikitamäe küla peatusest Ilumetsa rongipeatusse • Loodud on ühistranspordiliin Orava raudteejaamast Meremäele ja Värskasse • Setomaa vallas MTÜ Kagu Ühistranspordikeskuse poolt korraldatavatele liinidele sisenenud reisijaid 48 120 korral	• Loodud on ühistranspordiliinid Võru-Meremäe-Värsk ja Värsk-Meremäe-Võru • Loodud on ühistranspordiliin, millega saab Mikitamäe küla peatusest Ilumetsa rongipeatusse • Loodud on ühistranspordiliin Orava raudteejaamast Meremäele ja Värskasse • Setomaa vallas MTÜ Kagu Ühistranspordikeskuse poolt korraldatavatele liinidele sisenenud reisijaid 65 515 korral	• Setomaa vallas MTÜ Kagu Ühistranspordikeskuse poolt korraldatavatele liinidele sisenenud reisijaid 84 458 korral	• Setomaa vallas MTÜ Kagu Ühistranspordikeskuse poolt korraldatavatele liinidele sisenenud reisijaid 75 557 korral
--	--	---	---	--	--

Vald koostöös Kagu Ühistranspordikeskusega tagab elanikele, allasutustele jt huvigruppidele transpordi vajadusepõhiselt.	• Ühistranspordiliinid tagavad piirkonna elanike liikumisvajaduse (rahuloluküsitlus) • Vallas on toimiv nõudepõhine ühistransport	• 145 vastanust hindab ühistranspordi kättesaadavust rahulolevalt 52 (36%) vastanut	• 164 vastanust hindab ühistranspordi kättesaadavust rahulolevalt 56 (34%) vastanut. Vastanutest 49 (30%) on vastanud, et ei oska öelda/ei ole teenust kasutanud	• 168 vastanust hindab ühistranspordi kättesaadavust rahulolevalt 70 (42%) vastanut. Vastanutest 49 (29%) on vastanud, et ei oska öelda/ei ole teenust kasutanud	• 83 vastanust hindab ühistranspordi kättesaadavust rahulolevalt 35 (42%) vastanut. Vastanutest 20 (24%) on vastanud, et ei oska öelda/ei ole teenust kasutanud
---	--	---	--	--	---

5.1.4 Tegevused

1. Tänavavalgustuse rajamine ohtlikesse kohtadesse: Värskas Lasteaia ja Vanaküla tänavale, Obinitas külakeskuse ja Kooli tn 6 vahele, Mikitamäel mänguväljaku ja riigitee vahelise tänavavalgustuse projekteerimine ja ehitamine
2. Liinivõrgu planeerimise jätkamine koostöös ühistranspordikeskustega
3. Kergliiklusteede rajamine Meremäe–Obinitsa piirkonda, Mikitamäe kooliteele ning Mikitamäe ja Värskas vahele
4. Nõudetranspordi vajaduse kaardistamine ja uuringu läbiviimine
5. Nõudetranspordi korraldamine sündmuste ajaks
6. Värskas sanatooriumi kergliiklustee viimine mustkatte alla
7. Sesniki–Matsuri tee ja Värskas–Podmotsa tee viimine mustkatte alla
8. Koidula–Valga reisirongiliini avamine

5.2 Energeetika

5.2.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Värskas alevikku ja piirkonda teenindab elektriga Lobotka-Treski ristic asuv elektrijaotusalajaam, mis tagab piisava energiavõimekuse ja toetab kavatsust rajada sinna piirkonda uus tehnoküla tulevastele tootmisettevõtetele.

Taastuvenergia tootmine Setomaa vallas on viimaste aastate jooksul aktiivselt kasvanud, kuid piirkonniti erinevalt. 2025. aasta 1. juuli seisuga on Setomaa valla alal päikeseelektrijaamu tootmisvõimsusega ca 1542,82 kWh. Lisaks on munitsipaalhoonetes kasutusel üks päikesekollektor (Setomaa hooldekodu) võimsusega 15 kW ning maaküttesüsteemid Mikitamäe kool-lasteaias (võimsusega 107 kW), Obinitsa külakeskuses (võimsusega 60 kW), Meremäe teeninduspunktis, Meremäe noortekeskuses, Reegi majas, Luhamaa külamajas ja Setomaa hooldekodu peretüüpi majas.

Elektrivõrguga on kaetud kogu valla territoorium, kuid kohati on probleeme elektrivarustuse halva kvaliteediga liinide lõpus. Vald peaks olema neile inimestele abiks, kes selle probleemiga vastakuti seisavad, aitamaks neil suhelda vastavate riiklike ettevõtetega nende probleemide lahendamiseks. Elektri kvaliteedi probleemid pär�ivad nendes piirkondades ka ettevõtluse arengut. Probleemiks on ettevõtete vajadus suurendada peakaitset kuid elektriliinide ja alajaamade võimsused ei võimalda seda teha.

5.2.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Vaba elektrivõimsuse olemasolu teatud piirkondades
2. Päikeseenergia parkide rajamine
3. Elektritranspordi kiirloomispunktide arvu kasv

Probleemid

1. Suurem osa vallast paikneb hajaasustuspriirkonnas
2. Puudub Setomaa valla terviklik energeetikamajanduse visioon
3. Kohalikud elektritootjad saavad toodangut müüa üksnes võrku, puudub võimalus otsemüügiks
4. Elektrivõrgu põhiosa moodustavad õhuliinid, mis põhjustavad sagedasi katkestusi
5. Halb ja kõikum elektril kvaliteet liinide lõpp-punktides

6. Energeetikaprojektide elluviimine on kulukas, samas on riiklikud toetusmeetmed piiratud
7. Ettevõtluspiirkondades elektrivõimsuse puudujääki

5.2.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaal toodetakse sama palju elektrit kui tarbitakse ning piirkonna energiaga varustamine on elukeskkonda ning ettevõtluse arengut toetav.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Taastuvenergiaallikate kasutamine munitsipaalhoonetes Energiatõhususe teadlikkuse tõus Elektritranspordi kiirloomise avalike punktide arvu suurendamine Taastuvenergia tootmine	- Suureneb taastuvenergia kasutamine munitsipaalhoonetes - Vähemalt 1 energiatohususe infopäev aastas - Elektritranspordi kiirloomise punktide arv (baastase 2020:1) - Päikeseparkide võimsuse kasv (kW)	4 tk - Kortermajade päev, 30 osalejat 1 tk	- Taastuvenergiaallikate kasutamine 5-s (+1) munitsipaalhoones - Infopäevi 0 - Elektriautode kiirloomise punkte 1	- Taastuvenergiaallikate kasutamine 5-s munitsipaalhoones - Infopäevi 0 - Elektriautode kiirloomise punkte 1 - juurde ehitatud parkide võimsus 97 kW	- Taastuvenergiaallikate kasutamine 5-s munitsipaalhoones - Infopäevi 0 - Elektriautode kiirloomise punkte 1

5.2.4 Tegevused

1. Päikeseelektrijaamade rajamine valla munitsipaalhoonetele ja -kinnistutele
2. Setomaa valla energeetika arengukava koostamine aastani 2030
3. Munitsipaalhoonete rekonstrueerimine maksimaalse energiatõhususe saavutamiseks
4. Energiatõhususe teemaliste koolituste ja infopäevade korraldamine ning nendel osalemine
5. Toetada hüdroelektrijaama rajamist Tuhkvitsa oja tammi juurde
6. Võru maakonna kliima- ja energiakavas toodud kliima- ja energiavaldkonna eesmärkide ja tegevuste rakendamine¹⁰

5.3 Elamu- ja kommunaalmajandus

5.3.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Elamumajandus

Enamik Setomaa valla elamuid on ehitatud 20. sajandil või varem. Korterelamuid pole 21. sajandil piirkonda ehitatud. Juurde on ehitatud eramuid ning rekonstrueeritud on vanu talumaju.

Seisuga juuli 2025 seisuga on Setomaa valla omandis 38 korterit (tabel 6).

Tabel 6. Setomaa vallale kuuluvad korterid (juuli 2025 seisuga).

Asukoht	Korterite arv
Värska	13
Saatse	6
Mikitamäe	2
Meremäe	13
Obinitsa	4
Kokku:	38

Noored Setomaale. Setomaa vallas on loodud Eestis ainulaadne toetusprogramm “Noored Setomaale”, et toetada noorte maapiirkonda elama jäämist. Eesmärk on tagada 21–40 aastastele Setomaal elavatele inimestele ja nende peredele paremad elutingimused ning kindlustada piiriäärsete valdade püsimine. Toetatakse ehitamise ja renoveerimisega kaasnevaid kulusid, et tagada eluruumides paremad elutingimused, sh eluruumi üldehitustööd, elektritööd, hoonesiseste tehnosüsteemidega seotud tööd, küttesüsteemide ja küttekolletega seotud tööd (korterite puhul ainult korterisiseseid tööd). Eramute puhul toetatakse ka hooneväliste tehnovõrkudega seotud töid.

¹⁰ Võru maakonna kliima- ja energiakava <https://vorumaa.ee/arendus/projektid/voru-maakonna-kliima-ja-energiakava/>

Kommunaalmajandus (vesi ja kanalisatsioon)

Setomaa valla ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni hetkeolukorda ja arenguid peab reguleerima “Setomaa valla ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arendamise kava”. Kanalisatsiooni ja veetrasse ning nendega seotud tehnilisi süsteeme haldab Setomaa Haldus OÜ. Värska aleviku ning Väike-Rõsna, Meremäe, Obinita ja Saatse küla kanalisatsiooni- ja veetrassid on renoveeritud ning vee kvaliteet on hea. Mikitamäe keskasula kanalisatsiooni- ja veetrassid on rekonstrueeritud, biotiigid on osaliselt renoveeritud ning paigaldatud on uus reoveepuhasti. Uus reoveepuhasti on paigaldatud ka Kremessovasse. Matsuri piirkonnas on 2007. aastal rekonstrueeritud pumbajaam, vahetatud on veetrassid ja -puhasti. Örsava elamute kanalisatsiooni ja veetrassid on töökorras. Obinita ja Saatse reovee puhasti rekonstrueeriti 2023 aastal.

Setomaa valla haldusterritooriumil määrati Setomaa vallavolikogu 31.10.2024 otsusega nr 26 vee-ettevõtjaks AS Emajõe Veevärk alates 01.02.2025.

Ühisveevärgi ja -kanalisatsioonisüsteem vajab laiendamist Värska alevikus Pedaja tänavale ning Lüübnitsa külla. Värska piirkonna reoveepuhasti vajab rekonstrueerimist.

Soojamajandus

Traditsioonilised kaugküttesüsteemid Setomaa vallas puuduvad. Olemasolevad keskküttesüsteemid on ühe või kahe maja põhised lokaalse katlamajaga. Erinevates Setomaa piirkondades kasutatakse erinevaid küttelehendusi – nt Värska piirkonnas on võimalik kasutada maagaasi, Mikitamäel kasutatakse katlamajades kütteõli ja puitu, Meremäel enamasti puitu.

5.3.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Toetusprogramm “Noored Setomaale”
2. Hajaasustusega piirkond, kus leidub tühjalt seisvaid talusid ja piisavalt ruumi elamualade arendamiseks
3. Munitsipaalkorterite olemasolu
4. Valdavalt hea joogivee kvaliteet
5. Piirkonnakeskustes on välja ehitatud ja uuendatud vee- ja kanalisatsioonitaristu
6. Mitmes väiksemas külas toimiv ühisveevärk ja -kanalisatsioon
7. Gaasivarustus Värska piirkonnas
8. Piisav kohalik küttesurss (puit)

Probleemid

1. Kvaliteetsete elamispindade ja üürikorterite nappus piirkonniti
2. Halvas seisukorras munitsipaalkorterid
3. Korteriomanike passiivsus ühistute loomisel
4. Kanalisatsiooni- ja veetrasside puudumine mõnes tiheasustusega külas
5. Saatses, Matsuris ja Määsil vee tootmise kõrge omahind vähese tarbimise tõttu
6. Põhjavee varustuse probleemid mitmes külas sademetevaesel ajal
7. Kõrge rauasisaldus joogivees

5.3.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla eluasemefond ja kommunaalteenused on keskkonnasäästlikud ja kvaliteetsed ning vastavad elanike vajadustele.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Vee- ja kanalisatsiooniteenused on kättesaadavad, efektiivselt toimivad ja ühtlase kvaliteediga	- Vallas osutab vee- ja kanalisatsiooniteenuseid konkurentsivõimeline ettevõtte - Vee- ja kanalisatsiooniteenus on kättesaadav suuremale arvule elanikele - Rahuloluküsitle põhjal elanike tagasiside teenuste kohta positiivne	19 liitujat 145 vastanust on rahulolevad 76 (52%) vastanut ühisveevärgi ja 80 (55%) vastanut kanalisatsiooni ga	- Lisandunud 1 kanalisatsiooniga liitumine Mikitamäel ja 1 veega liitumine Värskas 164 vastanust on rahulolevad 71 (43%) vastanut ühisveevärgi ja 68 (41%) vastanut kanalisatsiooniga	- Lisandunud vee- ja kanalisatsiooniga liitumisi 2 (1 Obinita ja 1 Värskas) 168 vastanust on rahulolevad 79 vastanut (47%) ühisveevärgi ja 83 (49%) vastanut kanalisatsiooniga	83 vastanust on rahulolevad 40 vastanut (48%) ühisveevärgi ja 38 (46%) vastanut kanalisatsiooniga
Setomaa vallas on piisavalt kvaliteetseid elamispindu, et uued elanikud ja potentsiaalne tööjõud saaks siia elama tulla.	- Elamispinnad ja nende seisukord on kaardistatud - Munitsipaalelamispinnad on korrastatud ja keskkonnasäästlikud (3 korterit aastas) - Elamupiirkondade planeeringud on kehtestatud - Vald on oma volituste piires välja ehitanud elamuarenduste taristu	28 14 projekti, toetus summas 60 000 eurot	- Sanitaarremont tehti Värskas, Pikk 28-4 ja Värskas Pikk 28-6 korterites, Mikitamäel ja Saatses üks tuba (sotsiaalpind) - Korrastatud on 4 korterit „Noored Setomaale“ 12 perekonda, toetus summas 60 000 eurot	- Meremäel 2 korterit (Petseri tee 27-9 ja 27-2), Obinitas 1 korter (Kesk tn 11-1) - Noored Setomaale“ 5 perekonda, toetus summas 19639,60 eurot „Kagu-Eesti spetsialisti toetust“ sai 3 spetsialisti, toetus summas 19 999,08 eurot. Kagu-Eesti spetsialistide	Noored Setomaale“ 7 perekonda, toetus summas 30 000 eurot

	• Piisavalt heas seisukorras üürikorterid • “Noored Setomaale” programmist toetatud projektide arv • Kagu-Eesti spetsialistide eluasemete toetusmeetmest toetatud projektide arv	• 5 spetsialisti, toetus summas 35 210 eurot.	• 4 spetsialisti, toetus summas 36008,56 eurot.	toetusprogramm ei jätku.	
Vallas on keskkonnasõbralik vee ja kanalisatsiooni infrastruktuur, vähenenud on reostus ja tagatud puhas joogivesi.	• Vald arendab ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni (ÜVK) taristut vastavalt “Setomaa valla ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arengukavale” (arengukava täitmine) • Vald osaleb “Hajaasustuse programmis” (toetatud projektide arv aastas) • Valla tiheasustusalad on saanud keskkonnasõbraliku ÜVK taristu	• Algatatud on ÜVK perioodiks 2023-2035 • 14 projekti	• Mai 2023 kinnitati Setomaa valla ühisveevärgi ja kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2023-2035 • 12 projekti, toetussummas 40 000 eurot	Hajaasustuse programmis”toetatud projektide arv 6, toetuse summa 20 000	Hajaasustuse programmis”toetatud projektide arv 7, toetuse summa 30 000
Setomaa valla soojamajandus on energiatõhus	• Koostöös Tartu Regiooni Energiaagentuur MTÜ-ga on välja on töötatud ja rakendatud ülesetomaaline	• 10-st gaasikatlast on vahetatud välja 2 gaasikatelt	• Muutust ei ole	Kinnitati Setomaa valla soojusmajanduse	

	soojamajanduse arengukava • Vähenenud on soojusenergia tarbimine • Suurenenud on taastuvenergia osakaal valla soojamajanduses (MW)	efektiivsemate vastu		arengukava aastateks 2023-2033 ¹¹ .	
--	---	----------------------	--	--	--

¹¹ <https://setomaa.kovtp.ee/soojusmajandus>

5.3.4 Tegevused

- 1.
2. Küttesüsteemide tasakaalustamine ja reguleerimisvõimaluste suurendamine
3. Võimalusel kasutusele võtta maaküttel ja taastuvenergiat põhinevad küttesüsteemid
4. Rajada keskkonnasõbralik ühise veevärgi ja kanalisatsiooni taristu Beresje, Lüübnitsa ja Võõpsu külla ning Värskas alevikus Pedaja tänavale ja Meremäe Vabatahtliku Päästekomandoni
5. Arendada kanalisatsioonitrasse ning reoveepuhasteid vastavalt valdkondlikule arengukavale
6. Rekonstrueerida Luhamaa piirkonnas Määsi külas puurkaev ja veetorustik
7. Koostöös ettevõtetega leida lahendusi uute elamurajoonide loomiseks
8. Soetada ja renoveerida munitsipaal kortereid (nt Meremäe "õpetajate maja")
9. Toetada kortermajade ja eramute energiasäästlikumaks muutmist
10. Vähendada soojakadusid hoonete soojustamisega (nt Meremäe kool)
11. Läbi viia ühiskondlike hoonete energiaauditid

5.4 Loodus- ja keskkonnakaitse ning jäätmemajandus

5.4.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Loodus- ja keskkonnakaitse

Setomaa ühe suurema tugevusena nimetatakse sageli puhast ja rikkalikku looduskeskkonda. Keskkonnaportaali andmetel (01.07.2025 seisuga) on Setomaa vallas kaks maastikukaitseala (Mustoja ja Piusa jõe ürgoru), seitse hoiuala (Lüübnitsa, Rebasmäe, Mäda jõe, Pabra järve, Karisilla oja, Värskas lahe ja Piusa-Võmmorski) ning 24 kaitsealuse liigi püsielupaika. Setomaa looduse omapärana nimetatakse Eesti kontekstis haruldasi nõmmede ja liivikutega seotud elupaiku, samuti on olulised loodusväärtused Lämmijärve rannikuelupaigad ning 11 rahvusvahelise tähtsusega ala (Natura loodusala).

Jäätmemajandus

Valla jäätmemajandust reguleerib Võru maakonna omavalitsuste ühine jäätmekava 2020-2025. Setomaa vallas toimub jäätmeseadusest tulenevalt korraldatud jäätmevedu. Hetkel on üksikuid majaomanikke, kes ei ole sellega veel liitunud. Alates 2020. aastast teostab Setomaa vallas segaolmejäätmete vedu AS Eesti Keskkonnateenused ning alates 1. detsembrist 2025. a jätkavad teenuse osutamist uue jäätmeveo hanke lepingu alusel.

Aastaringelt on võimalik taaskasutatavaid ja ohtlikke jäätmeid ära anda Värskas ja Mikitamäe jäätmejaamades. Meremäe, Obinitsa ja Luhamaa piirkonnas korraldab AS Eesti Keskkonnateenused aastas kolm jäätmeringi, kus võetakse vastu ohtlikke jäätmeid, vanu rehve, vanapaberit ning pappi, elektri- ja elektroonikaseadmed ning nende jäätmeid, vanametalli, puhast lehtklaasi ja kasutuskõlblikku mööblit. Operatiivset infot, hinnakirja ja vastuvõetavate jäätmete loetelu leiab: <https://setomaa.ee/keskkond-ehitus-ja-teed/maa-ja-keskkond/ohtlike-jaatmete-vastuvott/>.

Setomaa vallas asub kokku 39 avalikku pakendikonteinerit, kuhu saavad kodanikud tasuta ära viia pakendijäätmeid. Nendest 6 on papp ja paber konteinerid, 24 on segapakendikonteinerid ning 9

klaasikonteinerid. Koostöölepingud on tehtud Eesti Taaskasutusorganisatsioon MTÜ-ga, Tootjavastutusorganisatsioon OÜ-ga ja Eesti Pakendiringlus OÜ-ga.

5.4.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Mahepõllumajanduse osakaal on Eesti keskmisest kõrgem
2. Vallas tegutsevate ettevõtete keskkonnamõju on üldiselt madal
3. Obinitsasse jäätmejaama rajamine
4. Meremäe, Obinitsa ja Luhamaa piirkondades on jäätmejaama puudumise kompenseerimiseks korraldatud iga-aastased ohtlike jäätmete kogumisringid

Probleemid

1. Üldine teadlikkus loodus- ja keskkonnakaitsest on madal
2. Looduskeskkonna potentsiaali ei kasutata piisavalt turismi arendamiseks
3. Keskkonnateadlikkuse kasvatamine täiskasvanute ja muude kooliväliste sihtrühmade seas on puudulik
4. Setomaa vallas leidub ja levib võõrliigina karuputk
5. Puudub aia- ja haljastusjäätmete kompostimisväljak
6. Alates 1. detsembrist 2025 hakkab kehtima kohustuslik pakendite kohtkogumine
7. Kortermajade ümbruses ja külades puuduvad kõikide jäätmeliikide konteinerid
8. Osad üksikmajapidamised ei ole liitunud korraldatud jäätmeveoga
9. Ebasoodsate maastikuolude tõttu ei ole prügiveoautodel aastaringselt tagatud ligipääs kõigile konteineritele.
10. Piirimaanteedel liikuva külastajad ja läbisõitjad jätavad prügi selleks mitte ettenähtud kohtadesse
11. Hajaasustuses on jäätmekonteinerite tühjendussagedus (kord kuus) liiga harv

5.4.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vallas on puhas elu- ja looduskeskkond ning kõrge keskkonnateadlikkus.					
ALAM-EESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Setomaa valla inimesed on keskkonnateadlikud	Setomaa vallas toimub keskkonnavalade teavitustöö, toimunud infopäevade arv	- Ühekordsete plastiknõude asemel kasutatakse biolagunevaid ühekordseid nõusid - Kortermajade päeval prügisorteerimise praktiline õpe ning loeng - Valla veebilehel eraldi teemaleht „Keskkonnateadlikkus“ - Setomaa Vallavalitsusel on soetanud 2019. aastal kolm hübriidautot	- Setomaa valla üritustel kasutatakse pandipakendeid. - Kortermajade päeva ei toimunud - Valla veebilehel eraldi teemaleht „Keskkonnateadlikkus“	Toimus 5 infopäeva vallakodanikele	
Setomaa valla jäätmemajandus on hästi	Kõikides keskustes on biojätmete ladustamise võimalus	0 tk 34 - Värskas jäätmejaam:	- Bioloogiliste jätmete ladustamisvõimalus 0 - Komposteerimisväljak 0	Jäätmeregistri järgi 2024.a juunikuus seisuga kompostib	Jäätmeregistri järgi 2025.a juulikuus seisuga kompostib biojätmeid

korraldatud ja keskkonnasõbralik.	(konteinerite arv) ja komposteerimisväljaku d (komposti väljaveo maht – tonn, m ³) • Setomaa elanike arv, kes koguvad biojäätmekogumiskonteinerite liigiti- (allikas: Jäätmeregister) • Kõikide kortermajade ja suuremate külade juurde on paigaldatud jäätmeliikide jaoks eraldi konteinerid • Jäätmejaamade vastuvõtuvõime on elanike vajadustele vastav ja jaamad on avatud elanikele sobival aegadel • Kalmistute prügimajandus • Elanike rahulolu korraldatud jäätmeveo (baastase 2022:41%) ja oma piirkonna jäätmete liigiti ära andmise võimalustega (baastase 2022:30%) • Rahuloluküsitluse alusel jäätmeid sorteerivate elanike arv tõuseb (baastase 2022:	E, K, R 12.00- 18.00 L 9.00- 15.00 Mikitamäe: K, R 8.45- 11.45	• Paigaldatud pakendikonteinerid 34 (uusi lisandunud ei ole) • Rahuloluküsitlusele vastanud 164-st elanikust on korraldatud jäätmeveoga rahul 67 (41%) vastanutest, ei ole teenusega kokku puutunud või ei oska vastata- 3 vastanut • Rahuloluküsitlusele vastanud 164-st elanikust on piirkonna jäätmete liigiti ära andmise võimalustega 50 (30%) vastanutest, ei ole teenusega kokku puutunud või ei oska vastata- 4 vastanut • Rahuloluküsitlusele vastanud 164-st elanikust sorteerib biojäätmekogumiskonteinerid 67(41%), pakendeid 56 (34%) Paberit, pappi 72 (44%) Biojäätmekogumiskonteinerid 70 (43%) Biojäätmekogumiskonteinerid sooviks kompostida aga ei ole võimalust – 3 vastanut	biojäätmekogumiskonteinerid 282 kinnistut ning biojäätmekogumiskonteinerid 19 kinnistut, mille hulgas on Setomaa valla koolid ja lasteaiad ning korteriühistud ja toitlustusega tegelevad ettevõtted • Rahuloluküsitlusele vastanud 168-st elanikust on korraldatud jäätmeveoga rahul 127 (76%) vastanutest, ei ole teenusega kokku puutunud või ei oska vastata- 13 vastanut • Rahuloluküsitlusele vastanud 168-st elanikust on piirkonna jäätmete liigiti ära andmise võimalustega rahul 96 (57%) vastanutest, ei ole teenusega kokku puutunud või ei oska vastata- 19 vastanut • Rahuloluküsitlusele vastanud 168-st elanikust sorteerib	284 kinnistut ning biojäätmekogumiskonteinerid 38 kinnistut, mille hulgas on Setomaa valla koolid ja lasteaiad ning korteriühistud ja toitlustusega tegelevad ettevõtted • Rahuloluküsitlusele vastanud 83-st elanikust on korraldatud jäätmeveoga rahul 63 (76%) vastanutest, ei ole teenusega kokku puutunud või ei oska vastata- 7 vastanut • Rahuloluküsitlusele vastanud 83-st elanikust on piirkonna jäätmete liigiti ära andmise võimalustega rahul 46 (55%) vastanutest, ei ole teenusega kokku puutunud või ei oska vastata- 10 vastanut • Rahuloluküsitlusele vastanud 83-st elanikust sorteerib
-----------------------------------	--	---	---	---	--

	biojäätmel 41%, pakendeid 34%, paber, papp 44%, biojäätmel kompostib 43%			biojäätmel 133 (79%), pakendeid 117 (70%) • Paberit, pappi 139 (83%) • Biojäätmel kompostib 125 (74%) • Biojäätmel sooviks kompostida aga ei ole võimalust – 15 vastanut	biojäätmel 73 (88%), pakendeid 60 (72%) • Paberit, pappi 72 (88%) • Biojäätmel kompostib 68 (82%) • Biojäätmel sooviks kompostida aga ei ole võimalust – 5 vastanut (6%)
--	---	--	--	---	---

5.4.4 Tegevused

1. Anda üld- ja teemaplaneeringutega suunised ettevõtluse arendamiseks keskkonda ja loodust säästval viisil
2. Korraldada regulaarsed jäätmete kogumisringid (sh ohtlikud jäätmed, sorteeritud pakendid, eterniidijäätmed)
3. Tagada kord aastas võimalus suuremõõtmeliste jäätmete tasuta äraandmiseks
4. Rajada komposteerimisväljak aia- ja haljastusjäätmete käitlemiseks
5. Luua Obinitsasse multifunktsionaalne ümbertöötlemis- ja jäätmejaam
6. Arendada ja laiendada Mikitamäe jäätmejaama
7. Viia läbi teavitustprojekte prügi sorteerimise ja keskkonnahoiu teemadel
8. Tugevdada järelevalvet jäätmete ebaseadusliku ladustamise osas
9. Edendada loodusväärtuste tutvustamist ja kasutamist loodusturismi arendamisel
10. Viia lasteaedades ja koolides läbi loodusharidust, pöörates tähelepanu loodusnähtuste tundmisele
11. Asendada valla ametisõidukid keskkonnasäästlikumate hübriid- või elektrisõidukitega
12. Korraldada Setomaa valla sündmusi keskkonnasõbralikult, kasutades korduvkasutatavaid nõusid
13. Teostada keskkonnaseisundi seiret ja uuringuid

5.5 Heakord

5.5.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa valla ülesanne on tagada heakord avalikus ruumis ning vajadusel teha ettekirjutusi hooldamata kinnistute omanikele. Igal kevadel korraldab vallavalitsus “Teeme ära” talgupäevi, mille käigus korrastatakse ühiselt mõni valla avalik objekt. Haldusreformi eelsetes omavalitsustes viidi läbi kaunima kodu konkursi, mida jätkatakse ka Setomaa vallas vastavalt kaunima kodu konkursi korrale.

Setomaa vallas on ainult üks avalik rand – Värskas Kuurortravikeskuse supluskoht Lämmijärve kaldal. Väiksemaid ujumiskohti on aga mitmete Setomaa järvede ääres (Laossina rand, Hirvemäe rand ja Lobotka rand Lämmijärve kaldal, Meremäe järve rand, Obinitsa järve rand, jpt).

Vallal puudub haljastusalane planeering, kuid lähiaastatel oleks vajalik teha vallasiseste tiheasustusalade haljastusprojektid piirkonna kui terviku kaunimaks muutmiseks. Värskas piirkonnas on kehtestatud üldplaneeringu teemaplaneering “Setomaa kultuuripärand”, mis määrab ära valla miljööväärtuslikud külad, kirjeldab nende külade arhitektuurilist väärtust ning kehtestab renoveerimistingimused ja -soovitused. Planeering on nimetanud Setomaa vallas 10 miljööväärtuslikku küla ja ühe üksikobjekti (Laane talu Kolossovas), lisaks on määratud miljööväärtuslikuks endine Põhjalaagri territoorium Värskas. Värskas piirkonnas on loodud valla eelarvest ka toetusprogramm külade miljööd hoidva ehitustegevuse toetamiseks. Mikitamäe piirkonnas on sarnane teemaplaneering koostatud, kuid hetkel volikogu poolt kehtestamata.

5.5.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Vald ja aktiivsemad külad korraldavad talgupäevi
2. Kogemused kauni kodu konkursi korraldamisel
3. Visuaalne üldpilt on hea suuremates keskustes

4. Loodud on fond külaplatside korrastamiseks
5. Setomaa vallas on kehtestatud miljööväärtuslike külade teemaplaneering ning on loodud toetusprogramm

Probleemid

1. Suur hulk lagunevaid hooneid, mille omanikud ei täida hooldus- ega vastutuskohustusi
2. Paljud kinnistud on hooldamata

5.5.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vallas on heakorrastatud külad ja avalik ruum.					
ALAM-EESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Valla heakorda risustavad kinnistud on heakorrastatud.	- Lagunenud hoonete likvideerimise arv - Ettekirjutuste arv - Korrastatud hoonete ja alade arv	Lammutatud on kaks kasutusest väljas hoonet: Värskas Gümnaasiumi katlamaja ja Pliia töökoda	Lammutatud hooneid 0	- Lammutatud hooneid 0 - Märgukirju niitmise osas 6 - Toimusid Koidula piiripunkti koristamistalgud koos Ukrainlastega	- Lammutatud hooneid 0 - Märgukirju niitmise osas 1
Vallas on meeldiva keskkonnaga ujumiskohad ja puhkealad.	Korrastatud ujumiskohtade ja puhkealade arv	- Hilläkeste ujumiskohas paigaldatud ujuvild ja riietuskabiin - Obinitsa ja Hilläkeste ujumiskohtadesse on paigaldatud istepingid - Lobotka ujumiskoht ja ujuvild korrastatud	Korrastatud on olemasolevaid ujumiskohti, uusi lisandunud ei ole	Korrastatud Mikitamäe ujumiskoht MTÜ poolt	Korrastatud Beresje järve ujumiskoht

5.5.4 Tegevused

1. Võtta ühendust hooldamata kinnistute omanikega ning läbi viia selgitustööd kinnistute korrastamise vajadusest
2. Munitsipaalalamute renoveerimine ja nende ümbruse korrastamine
3. Külaseltside, kogukondade ja külade toetamine ujumis- ja puhkealade rajamisel ning avalikus kasutuses olevate kohtade korrastamisel
4. Olemasolevate ujumiskohtade arendamine ja korrastamine

5.6 Korrakaitse ja turvalisus, riigipiir

5.6.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa valda teenindab Kagu Politseijaoskonna Põlva piirkonnagrupp ning turvalisuse eest vastutab piirkonnapolitseinik. Turvalisuse tagamist toetab ka piirivalvekordonite olemasolu (Piusa, Värskas, Saatse ja Luhamaa kordon) ning vabatahtlikult sellesse valdkonda panustavad inimesed (kaitseliitlased, külaseltside liikmed, vabatahtlikud päästjad) ja organisatsioonid (MTÜ Kindel Kants).

Valla peamised korrarikkumised seonduvad piiriga ja ei ole enamasti toime pandud kohalike elanike poolt, samuti on suur osa korrarikkumisi seotud liiklusseaduse rikkumistega. Enim tekitavad probleeme salakaubavedu ja keelatud kauba üle piiri toomine. Lisaks piirkonnapolitseile tagavad valla elanike turvalisust vallas tegutsevad vabatahtlikud piirivalvurid ja abipolitseinikud.

Päästeameti üksused. Värskas asub Lõuna regiooni Värskas päästekomando. Meremäel ja Luhamaal asuvad vabatahtlike päästeüksused. Setomaa valla naabruses olevad ja valla piirialasid teenindavad päästekomandod asuvad Vastseliinas ja Räpinas ning vabatahtlikud päästeüksused tegutsevad Oraval ja Missos (24-tunnise valve ja kahe päästemasinaga).

Videovalve. Üldise turvalisuse tagamiseks paigaldati 2015. aasta lõpus videovalvesüsteem Värskas vallamaja ning bussijaama ja turuplatsi lähedusse. PPA-ga koostöös paigaldati 2020. aastal Tartu-Räpina-Värskas riigiteele Lobotka külla numbrituvastusega videovalvekaamera. Lüübnitsa küla rajas koos valla toetusega külla videovalvesüsteemi, mis toimib hästi. Videovalvesüsteem paigaldati ka valminud Värskas sadamasse.

Videovalve on olemas ka Obinitsa, Meremäe ja Mikitamäe keskuse piirkonnas.

Tänavavalgustus. Värskas alevikus ning Saatse, Treski, Matsuri, Mikitamäe, Võõpsu, Beresje, Lüübnitsa, Audjassaare, Obinitsa ja Meremäe külas on olulisemad kohad maanteed ja põhitänavate ääres valgustatud. Samuti on tänavavalgustus Väike-Rõsna külas – valla tee ja kergliiklustee ääres.

Valla territooriumil on palju tühje ja lagunevaid eravalduses olevaid hooneid, mis on oluliseks ohuks turvalisusele. Keskuste kauguse tõttu ei vasta riigipoolse korrakaitse kättesaadavus tihti vajadusele ning ootusele, seetõttu on oluline arendada koos kohapealse piirivalvekordoni, Kaitseliidu allüksuste ning kohalike riigikaitsehuviliste ja vabatahtlikega piirkonna turvalisust.

5.6.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Nelja piirivalve kordoni asumine Setomaa territooriumil suurendab turvatunnet
2. Säilinud on Värskas päästekomando ning tegutsevad vabatahtlikud päästeüksused Meremäel ja Luhamaal
3. Turvalisust toetab piiri väljaehitamine
4. Olemas on valvekaamerad, naabrivalve ja kogukonnapõhine valve

Probleemid

1. Suur ja hajaasustusega piirkond teeb Päästeameti kiire teenindamise keeruliseks
2. Politsei tehnilise (video)valve ühenduse piiratus
3. Vabatahtlike päästeüksuste tehnika on vananenud ja vajab uuendamist
4. Piiriga seotud süüteod moonutavad reaalselt statistikat
5. Tänavavalgustus bussipeatustes valdavalt puudu
6. Kodus esineb katkiseid küttekoldeid ja vananenud elektrijuhtmeid
7. Suvekodud on talviti tühjad
8. Keeruline poliitiline olukord idanaabriga

5.6.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vallas on turvaline elukeskkond					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Välja on arendatud ühtne videovalvesüsteem oluliste objektide ja liiklussõlmede juures.	• Politseiga ühendatud videovalve kaamerate arv • Süütegude arvu vähenemine • Liiklusväärtegade arvu vähenemine • Liikluskuritegude arvu vähenemine	• 1 • 125 • 271 • 14	• Politseiga ühendatud videovalve kaamerate arv 4	• Politseiga ühendatud videovalve kaamerate arv 4	• Politseiga ühendatud videovalve kaamerate arv 4
Teed on valgustatud ja liiklejatele turvalised.	• Teostatud tänavavalgustuse projektide arv • Lisandunud kergliiklus- ja kõnniteede kilometraaž • Liiklusõnnetuste arv väheneb • Rahulolu tänavavalgustusega	• 1 • 0 • 7	• Tänavavalgustuse projekte teostatud 0 • Kergliiklus- ja kõnniteede lisandumine 0	• Tänavavalgustuse projekte teostatud 0 • Kergliiklus- ja kõnniteede lisandumine 0 • 168 vastanust on tänavavalgustusega rahulolevad 99 (59%).	• Tänavavalgustuse projekte teostatud 0 • Kergliiklus- ja kõnniteede lisandumine 0 • 83 vastanust on tänavavalgustusega rahulolevad 42 (51%).
Koostöös Päästeametiga on loodud hajaasustuses toimiv päästesüsteem.	• Vabatahtlike komandode/ kaasatud vabatahtlike arv • Vabatahtlikel päästeüksustel on	• 1 komando/21 vabatahtlikku	• 2021 aastal lisandusid Luhamaa Nulga Priitahtlikud/12 vabatahtlikku	• 168-st vastanust hindab rahulolevalt valla elukeskkonna turvalisust 156 (93%)	• 83-st vastanust hindab rahulolevalt valla elukeskkonna turvalisust 77 (93%)

	vähemalt üks paakauto ja üks päästeauto • Päästeametiga on sõlmitud koostöökokkulepe ja tegevuskava • Rahuloluküsitluse alusel elanike hinnang elukeskkonna turvalisusele, rahulolevate elanike % (baastase 2022:49%)		• 164-st vastanust hindab rahulolevalt valla elukeskkonna turvalisust 81 (90%)	• Alustatud Luhamaa pritsimaja ehitusega	
--	---	--	--	--	--

5.6.4 Tegevused

1. Paigaldada koostöös Politsei- ja Piirivalveametiga valvekaamerad võtmekohtadesse
2. Korraldada Setomaa tänavavalgustuse ühishange atraktiivsete lahenduste leidmiseks
3. Täiendada tänavavalgustust päikesepaneelidega
4. Rajada tänavavalgustus valla bussipeatustesse vastavalt kasutuse pingereale
5. Sõlmida koostöökokkulepped riiklike organisatsioonidega ning korraldada vähemalt kaks korda aastas kohtumisi politsei, piirivalve ja päästeameti esindajatega, et tutvustada hetkeolukorda, arutada tulevikuplaane, koostöövõimalusi ning kooskõlastada tegevuste sisu ja ajakava
6. Paigaldada Transpordiametiga koostöös kiiruse teavitusseadmed liiklusohutuse tagamiseks ohtlikes piirkondades
7. Osaleda tuleohutusprogrammis „Kodud tuleohutuks“ ning toetada selle rakendamist

6. Kultuur, sport ja vaba aeg

6.1 Kultuurikorraldus ja kultuuriasutused

6.1.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa vallas on säilinud tugevad omakultuuri traditsioonid. Vallas toimub palju kultuurisündmusi ja kultuurieluga tegelevad nii erinevad kohaliku omavalitsuse hallatavad asutused kui ka mitmed mittetulundusühingud ning seltsingud, aga ka ettevõtjad. Setomaa vald asub põhiliselt seto kultuuriruumis, mõned külad kuuluvad ka Vana-Võromaa ja vanausuliste kultuuriruumi. Piirkond on märgatavalt aktiivsema kultuurieluga, kui enamik maapiirkondi ning kultuuril on tähtis osa valla identiteedis. Seto kultuur on laialt tuntud ja tunnustatud ning huvi Setomaa kultuurielu ja suursündmuste vastu ulatub ka üle riigipiiride. Setode ning vanausuliste kultuur ja traditsioonid on piirkonna kõige olulisemaks turismimagnetiks. Tugevaks arengueelduseks on elanikkonna järjepidevus seto kultuuri ja usukommete järgimisel. Valla ülesandeks on seto kultuuri säilitamine, hoidmine ja jätkusuutlikkuse tagamine ning selle arengut soodustavate tingimuste loomine.

Kultuurikorraldus

Traditsioonilised kultuurisündmused. Iga-aastaselt tähistatakse Setomaa vallas nii riiklikke kui ka eesti rahvakalendri tähtpäevi – vastlapäev, vabariigi aastapäev, lihavõtted, emadepäev, isadepäev, lastekaitsepäev, võidupüha, jaanipäev, kadripäev, mardipäev, jõulud. Oluliseks peetakse seto kalendripühi – maaselits, seto lihavõtted, jüripäev, toomapäev, suvistepüha, seto jaanipäev, piitrepäev, päänitsapäev, paasapäev, maarjapäev, nahtsipäev ja migulapäev.

Suursündmused. Setomaa valla suurimaks maineürituseks on Seto Kuningriigipäev. Igal aastal korraldab vald ka Lüübnitsa sibula- ja kalalaata ning Seto Folki. Iga kolme aasta tagant toimub Värskas Seto Leelopäev ja traditsiooniks on saamas ka Seto Tantsupidu. Lisaks toimub ka mitmeid kodanikualgatuse korras korraldatavaid suursündmusi: MTÜ Seto Küük eestvedamisel toimub Seto Kostipäiv ja Külavüü, MTÜ Ostrova Festivalid korraldab festivali Ostrova külas ja MTÜ Seto Jaanituli korraldab Seto jaanituld Treskis, MTÜ Treski Kün korraldab erinevaid kontserte ja Inspiratsioonifestivali, MTÜ Seto Käsitüü Kogo eestvedamisel toimuvad Avatud kultuuri- ja käsitöotalude päevad.

Pärimuskultuuri laagrid. Setomaa vallas toimuvad erinevad pärimuskultuuri laagrid. Lastele suunatud Rikka Ivvani pillilaager, põhiliselt täiskasvanutele suunatud koguperelaager Lummo Kati laululaager, noortele ja MTÜ Värska Käsitööselts Kirävüü poolt korraldatav seto käsitöölaager.

Kultuurisündmuste rahastamine

Setomaa vald toetab kohalikule elanikkonnale suunatud või kohalike elanike korraldatavate kultuurialaste ürituste ja kultuurialaste ühistegevuste korraldamist. Rahastamist reguleerib kultuuriürituste toetamise kord. Toetuse eesmärgiks on arendada kultuuriürituste korraldamist Setomaa vallas. Taotlused vaatab läbi vallavolikogu kultuuri- ja spordikomisjon ja teeb vallavalitsusele ettepaneku toetuste eraldamiseks. Novembriks koostab Setomaa Kultuurikeskus ühtse valla kultuuri- ja spordikalendri. Kalender avalikustatakse valla kodulehel (setomaa.kovtp.ee).

Kultuuriseltsid ja -kollektiivid

Setomaa vallas on palju aktiivseid kultuurikollektiive. Põhiliselt tegeletakse seto kultuuriga, on aktiivseid laulukoore ja tantsukollektiive. Paljud mittetulundusühingud aitavad edendada piirkonna kultuuri- ja seltsielu.

Leelokoorid. Helmine, Verska naase', Kuldatsäuk, Mokornulga leelokoor, Hõpõhelme' ja Meremäe mehe', Seto Miihi Summ, Õiõ Seto', Lummo Kati leelokoor ja laste leelokoorid Laanõtsirk, Helmekese' ja Mikitamäe kooli folklooriring.

Tantsurühmad. Poloda Piigad, Lustiline, Värskä Iginoored, Värskä Verinoored ja Hõbehall.

Laulukoorid. Värskä naiskoor, Meremäe-Obinitša naiskoor, Meremäe pensionäride lauluansambel Meribel ja Nedsäjä kunnakuur.

Laulu- ja pillirühmad. Karmoška ansambel Karmona, Värskä Muusikakooli pilliklubi, pilli- ja laulumänguselts Lustivanker.

Setomaa koolide folkloorirühmad. Laanõtsirk (Värskä Gümnaasium), Mikitamäe Kooli folkloorirühm.

Ansamblid. Seto kultuuril põhinevad ansamblid Tuhkwizza, Päävapäürdjä, Zetod, Hõim, Trad. Attack! ja Kiiora. Peobändid Nedsaja Küla Bänd, Ojar ja Einar, ansambel Aare, Sinu Naine ja Uusvada Blues Allstars.

Pensionäride seltsid. Obinitša Pensionäride Selts, Meremäe Pensionäride Selts, Värskä Pensionäride Selts Ehaalgus ja Mikitamäe eakate klubi.

Käsitööseltsid. Seto Käsitöö Kogo, Värskä käsitööselts Kirävüü, Mikitamäe Naisteklubi Mixina ja Meieselts Meroos Meremäel.

Teater. Obinitša Uus Teater OUT.

Kultuuriseltsid. MTÜ Meremäe Kultuuriühing, MTÜ Seto Ateljee-Galerii, MTÜ Seto Küük, MTÜ Obinitša Seto Muuseumitarõ selts, MTÜ Treski Küün, Sihtasutus Setu Kultuuri Fond, MTÜ Tedrekuke, MTÜ Rahusoo, MTÜ Ostrova Festivalid, MTÜ Järveääre, MTÜ Seto Infoselts, Obinitša Raamatusõprade seltsing, MTÜ Obinitša naiselts Miitsirk, MTÜ Seto Jaanituli, MTÜ Seto Folk, MTÜ Helivõlu, MTÜ Hõimuhelü, MTÜ Uusvada Kultuuriküla, MTÜ Seto Kuningriigi Kroonikogo.

Kultuuriasutused

Setomaa vallas korraldab kultuuritegevust Setomaa Kultuurikeskus, Värskä Kultuurimaja on võimalik kasutada kontsertide, tantsuõhtute, teatrietenduste, seminaride, koolituste jm ürituste tarbeks. Kultuurikeskuses tegutsevad erinevad taidlus- ja huvialaringid. Siseruumid on viimistletud ning paigaldatud on sündmuste korraldamiseks vajalik tehnika- ja valguspark, kinoekraan ja projektor. Saalis on kohti korraga 200 külastajale. Kultuuriüritusi saab korraldada ka Saatse seminariruumis, Lüübnitsa Külakeskuses, Mikitamäe ja Meremäe teeninduspunktides, Obinitša Külakeskuses, Luhamaa Külamajas ning Värskä, Meremäe ja Mikitamäe kooli ruumides, raamatukogudes, muuseumi hoonete ruumides.

Kodanikualgatuse/ettevõtluse korras tegutsevad kultuuriasutused ja sündmuste toimumispaidad.

Treski Küün, Seto Seltsimaja Obinitšas, Galerii Hal'as Kunn, Värskä Kuurortravikeskus, Obinitša Kunstizaal, Hilläkeste nulgatarõ, Toomemäe talu kodurestoran Maagõkõnõ, Inara Vanavalgõ

Kohvitarõ, Seto Instituut, Nedsaja külaplats, Saatse külaplats, Obinita Puhkemaja, Kriisa Talo käsitöömaja, Lüübnitsa Külalismaja ja Ilmaveere Keskus, Kirsi Kodumajutus, Uusvada Kultuuriküla.

Vabaõhulavad ja festivaliplatsid. Värska Laululava, vabaõhulavad Värska Talumuuseumis, Saatse külaplatsil, väiksemaid sündmuseid saab pidada ka Saatse Muuseumi õuel asuval laval, Meremäe mäel ja noortekeskuse juures, Lüübnitsas ja Mikitamäel, festivaliplats Ostrova külas, välilavad Treskis, Lobodkas, Värska kultuurimaja ja Värska sanatooriumi juures, Luhamaa ja Saatse külaplats.

Raamatukogud

Setomaa vallas 2020. aastal tegutsenud raamatukogud liideti ning 1. märtsist 2021 alustas tegevust Setomaa Vallavalitsuse hallatav asutus Setomaa Vallaraamatukogu. Vallaraamatukogu koosseisu kuuluvad Värska raamatukogu, Mikitamäe raamatukogu, Meremäe raamatukogu ja Luhamaa laenutuspunkt, Obinita raamatukogu ning Saatse raamatukogu. Raamatukogude eesmärk on tagada elanikele vaba ja piiramatut juurdepääs informatsioonile, teadmistele, inimõtte saavutustele ning kultuurile, toetada elukestvat õppimist ja enesetäiendamist. Raamatukogude ruumid on kaasaegsed ja renoveeritud ning kõik teavikud on kantud elektroonilisse laenutussüsteemi. Tavapärase lugejate teenindamise kõrval toimivad raamatukogud ka kooskäimise kohtadena, kus korraldatakse erinevaid kultuuriüritusi ja näituseid nii lastele kui täiskasvanutele.

Kõikides Setomaa raamatukogudes on võimalik raamatuid tagastada kontaktivabalt tänu tagastuskappidele, mis said paigaldatud 2022 kevadel. Kõik raamatukogud müüvad ümbrikuid, marke ja postkaarte.

Värska raamatukogu asub uutes renoveeritud ja kaasaegsetes ruumides, kus on ka tagatud ligipääs liikumispuudega inimesele. Raamatukogu pakub järgmisi teenuseid: raamatukogude vaheline laenus, avatud internetipunkt, WiFi leviala, printimine ja koopiade tegemine, skaneerimine, e-lugemise laenutamine, koduteenindus. Raamatukogu korraldab väljapanekuid, näituseid, kohtumisi, mänge, võistlusi ja raamatukogu tunde. Traditsioonilisteks sündmusteks on kohtumised kirjanikega, laste suvine lugemisvõistlus ja mälumänguturniir. Soetatud on raamatute laenutuskapp, mis võimaldab raamatu kättesaamist laenutajale sobival ajal.

Saatse raamatukogus on teeninduspinda 88 m². Töötab avatud internetipunkt ja olemas on arhiiviruumid. Võimalus on printida, koopiaid teha, skaneerida. Raamatukogu teenindab ka samas majas asuva Saatse pansionaadi liikumispuudega elanikke, kellele toimetatakse teavikud otse käest kätte. Võimalik on internetialane kasutajakoolitus asjaajamistel, toimuvad raamatute temaatilised väljapanekud ning tähistatakse raamatukogupäevaid.

Obinita raamatukogu asub Obinita Külakeskuse ruumides, kus teeninduspinda on 135 m². Raamatukogu pakutavad teenused: internetipunkti kasutamine, koopiade tegemine, printimine, dokumentide skaneerimine, kodulooliste materjalide kasutamine. Raamatukogu korraldab erinevaid kirjanduslikke sündmusi. Raamatukogu pakub ka AS Eesti Post postiteenuseid.

Meremäe raamatukogu asub Meremäe teeninduspunkti II korrusel, kus teeninduspinda on 170 m². Raamatukogus asub kohalik internetipunkt kolme lugejaarvuti ja hästi toimiva interneti püsiühenduse ning WiFi levialaga. Pakutakse printimise, koopiade tegemise ning skaneerimise võimalusi, samuti e-lugemise laenutust. Kohapeal saab tutvuda seto omakultuuri alase video-, heli- ja fotoarhiivi materjalidega. Koostöös kohaliku kooli ja lasteaiaga korraldatakse lastele lugemishuvi tekitavaid sündmuseid. Raamatukogu korraldab kohtumisi kirjanike ja teiste kultuuriinimestega ning osaleb piirkonna kultuurisündmuste ettevalmistamisel ja läbiviimisel.

Luhamaa laenutuspunkt asub Määsi külas, Luhamaa piiripunkti lähedal Luhamaa külakeskuse majas ja kuulub Meremäe raamatukogu struktuuri. Laenutuspunktis on avatud internetipunkt ja WiFi. Põhiteenuseks on teavikute kojulaenus ja teavikute kohapeal kasutamise võimaldamine. 2018. aastast töötab laenutuspunkt ka valla teeninduspunktina.

Mikitamäe raamatukogu asub Mikitamäe teeninduspunkti I korrusel. Teeninduspinda on 118 m². Põhiteenused: internetipunkti kasutamine (2 arvutit), kodulooliste materjalide kasutamine (valla kroonika), koolitused, WiFi leviala, printimine, skaneerimine ja koopiategemise võimalus. Rápina vallaga piirnevate külade elanikud külastavad pigem Võõpsu ja Rápina raamatukogusid, millest tulenevad Mikitamäe raamatukogu väiksemad külastajate numbrid.

Tabel 8. Laenutuste arv Setomaa valla raamatukogudes.

	Värskas Raamatukogu	Saatse Raamatukogu	Obinitsa Raamatukogu	Mikitamäe Raamatukogu	Meremäe Raamatukogu	Luhamaa laenutuspunkt
2010	13 724	5978	8207	3418	15 462	585
2011	14 194	6604	8435	3653	14 173	696
2012	13 193	5482	8441	4032	13 936	908
2013	13 905	5351	7665	4151	13 936	606
2014	14 524	4172	7955	3922	13 550	578
2015	14 960	5005	7216	4031	13 157	609
2016	15 013	5365	7766	3816	13 077	673
2017	15 569	5012	7068	4164	13 048	524
2018	23 709	7319	7036	5185	15 341	
2019	25453	8051	7040	7839	16827	
2020	19670	8378	6805	7226	13729	
2021	6705	5537	5742	4526	11960	
2022	9372	8433	5678	7890	13572	
2023	11348	7775	5374	9010	12432	
2024	13066	7559	6575	10348	11643	

Muuseumid

Setomaa vallas 2018. aastal tegutsenud muuseumid liideti ning 1. jaanuarist 2019 alustas tegevust Setomaa Vallavalitsuse hallatav asutus **Setomaa Muuseumid**. Muuseumi koosseisu kuuluvad Obinitsa Muuseum, Saatse Muuseum, Värskas Talumuuseum, Seto Tsäimaja ja alates 2020. aasta juulikuust avatud Värskas Külustuskeskus – Kindral Reegi Maja. Setomaa Muuseumide põhiülesanneteks on pakkuda tuge seto kultuurilise identiteedi säilimisele ja tugevdamisele, kogudes, hoides, uurides ja tutvustades üldsusele Setomaa ja setode ajalugu, pärimust ja kaasaega kajastavat materjali ning Setomaa kui väärtusliku turismi sihtkoha tuntuse tõstmine. Muuseumi tegevust rahastavad Kultuuriministeerium ja Setomaa Vallavalitsus.

Värskas Külustuskeskus - Kindral Reegi Maja. Kindral Nikolai Reegi suveresidents on kahtlemata Põhjalaagri arhitektuuripäril. Juba hoone asukoht on eriline: Örsava järve kõrgel kaldal, vaatega järvele ja lähiümbrusele. Maja valmis toretsevas juugendstiilis, mida iseloomustab vormiküllus ja vabadus, rohke ornamentika, rõdud, trepid, aknad ja tornikesed. Keskuse ekspositsioonide kaudu saab teada, et Värskas on lisaks seto kultuurile palju muudki põnevad. Kõige olulisemad Värskas arengu käivitajad

viimase saja aasta jooksul on olnud 1920. aastatel siia rajatud Petseri Põhjalaager ning 1970. aastatel loodud kuurortpiirkond. Just neile kahele aspektile – Põhjalaagrite ja Vabadussõja sündmustele ning muda ja mineraalvee kasutamisele siinses kuurordis – maja näitused keskenduvadki. Külustuskeskusest saab laenutada jalgrattaid, paate ja vesijalgrattaid, talvel uiske.

Värskas Talumuuseum. 1998. aastal avatud Värskas Talumuuseum (endise nimega Seto Talumuuseum) on seto kultuuri uurija, säilitaja ja järjepidevuse kandja. 2004. aastal valmis kompleksi juurde Tsäimaja, kus pakutakse seto sööki. Värskas Talumuuseumis on võimalik tutvuda 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse taluarhitektuuri, vanade tööriistade ja rikkaliku käsitööga. Ekspositsioonis on poolkinnine hoov, elumaja, riide-, vilja- ja söögiait, laut heinaküüniga, meeste töötuba, varjualused, suitsusaun, potivabrik, sepikoda ja rehi. Enamik hooneid on originaalid, pärit Põhja-Setomaalt. Lisaks korraldatakse vahetuvaid temaatilisi näitusi. Muuseumi rehe all on avatud käsitöö ja kohalike toodete pood.

Saatse Muuseum. Vanas koolimajas asuv Saatse (Seto) Muuseum avati 25. juunil 1974. aastal. Muuseumi rajas Saatserinna kooli direktor Viktor Veeber. Saatse Muuseumi püsiekspositsioon tutvustab Saatserinna inimest läbi ajaloo, Saatse kirikuküla ja selle lähiümbruse lugu. 2022 avati muuseumis uus püsiekspositsioon „Õgal as'al omma piiri“, mis annab ülevaate piiridest igas mõttes. Muuseumi haldusallas on avar õueala ning parkmets koos õpperajaga.

Obinitsa Muuseum avati 3. juunil 1995. aastal. Muuseumi osadeks on 154 m² pinnaga muuseumimaja Obinitsa külas ning traditsioonilist seto taluarhitektuuri esindav Luikjärve talukompleks Tobrova külas. Obinitsa muuseumimaja vahetus läheduses asub ka Obinitsa tsässon ja Luikjärve talu juures Tobrova tsässon. Obinitsa Muuseumi peamised teemad on seto naiste käsitöö, seto rahvarõivad, seto laulutraditsioon ja taluarhitektuur. Muuseum korraldab erinevaid temaatilisi sündmusi ja õpitubasid.

Tabel 10. Külastajate arvud Setomaa muuseumides. Allikas: Setomaa Muuseumid.

Aasta	Värskas Talumuuseum	Saatse Muuseum	Obinitsa Muuseum	Luikjärve talu	Värskas Külustuskeskus - (Kindral Reegi Maja)
2011	15 516	4060	3083		
2012	12 976	3800	3638		
2013	11 103	3400	4537		
2014	12 195	2900	3792		
2015	11 697	3260	5952		
2016	11 348	3200	6108		
2017	11 561	2800	3540		
2018	12052	4520			
2019	8050	2000	2900		
2020	7058	2262	2629	321	3513

2021	7034	1662	2756		2556
2022	10831	1937	3056	0	1794
2023	7654	1860	2708	73	1731
2024	5717	1675	2540		1821

Alates 2014. aastast muutis Värskas Talumuuseum külastatavuse arvestamise põhimõtteid ning sellest tulenevad ka esmapilgul väiksemad külastajate arvud võrreldes varasemate aastatega. 2015. aastal toimunud Soome-ugri kultuuripealinna sündmused on positiivselt mõjutanud Obinitsa Muuseumi külastatavust 2015–2016. aastal. Luikjärve talukülastusi 2024. aastal eraldi ei kajastatud, numbrid kajastuvad Obinitsa Muuseumi real sarnaselt Paloveere hoidlatalu külastuste kajastusega.

6.1.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Üle-eestiline ja rahvusvaheline huvi Setomaa kultuurisündmuste ja -asutuste vastu
2. Kvaliteetsed suursündmused (Seto Kuningriigipäev, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, Treskis toimuvad üritused, Ostrova festival jne).
3. Erinevad kultuurikollektiivid ning mitmekesine huvitegevuse valik
4. Aktiivne kodanikualgatus
5. Pika ajalooga muuseumid ja rikkalikud kogud
6. Hästi toimiv vallasisene raamatukoguvõrk
7. Tugev pärandkultuur

Probleemid

1. Kultuuriasutuste hoonestik vajab pidevat kaasajastamist
2. Kohalikud elanikud osalevad vähesel määral kultuuriüritustel
3. Muuseumide ja kogukondade vaheline koostöö on piiratud
4. Noorte kaasatus kultuuritegevustesse on madal
5. Ligipääs kultuuriasutustele ja -sündmustele on kohati kehv
6. Kultuuriürituste info on hajus või killustatud ja raskesti leitav
7. Sündmuste jätkusuutlikkus sõltub sageli projektipõhisest lisatoetusest

6.1.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK						
Setomaa vallas on mitmekülgne kultuurielu ja võimalused elanikele kultuurist osasaamisel						
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2020	2021	2022	2023	2024
Valla kultuuritöö on ühtselt koordineeritud ja kultuuriasutuste võrgustik toimib efektiivselt	Kultuuriürituste arv	1 (Setomaa Noorsootöö Keskus) 135 kultuuriüritust	1 (Setomaa Vallaraamatukogu) 141 kultuuriüritust	2022 toimus 268 kultuuriüritust	2023 toimus 293 kultuuriüritust	2024 toimus 279 kultuuriüritust
Setomaal on atraktiivne kultuurikalender	- Igal aastal toimub vallas vähemalt 3 suursündmust - Suursündmuste külastajate arv - Rahastatud kodanikualgatuslike projektide arv - Kultuuriürituste info on	- Seto Kuningriik Kolossova külas, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, Seto Kostipäev, Ostrova Festival, Treski jaanituli 28 projekti sai toetuse 180 vastanust hindab rahulolevalt 146 vastanut kultuuriürituste info kättesaadavust	- Seto Kuningriik Lobotka külas, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, Seto Kostipäev, Ostrova Festival, Treski jaanituli, Seto Folk - Toetust sai 30 projekti 145 vastanust hindab rahulolevalt 114 (79%) vastanut kultuuriürituste info kättesaadavust 145 vastanust on osaliselt või kõigest teadlik	- Seto Kuningriik Luhamaal, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, Seto Kostipäev, Ostrova Festival, Treski jaanituli, Seto Folk, Treski Muusika ja Inspiratsioonifestiival 164 vastanust hindab rahulolevalt 145 (88%) vastanut kultuuriürituste	- Seto Kuningriik Rõsnas, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, Seto Kostipäev, Ostrova Festival, Treski jaanituli, Treski Muusika ja Inspiratsioonifestiival 168 vastanust hindab rahulolevalt 156 (93%) vastanut kultuuriürituste info kättesaadavust 168 vastanust hindab rahulolevalt kultuurikeskuses pakutavate teenustega	- Seto Kuningriik Obinitsas, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, Seto Kostipäev, Ostrova Festival, Treski jaanituli, Treski Muusika ja Inspiratsioonifestiival 83 vastanust hindab rahulolevalt 71 (86%) vastanut kultuuriürituste info kättesaadavust 83 vastanust hindab rahulolevalt kultuurikeskuses pakutavate teenustega

	koondatud valla kultuurikale ndrisse • Suureneb inimeste arv, kes on teadlikud valla kultuuriasut ustes pakutavates t teenustest	• 180 vastanust on osaliselt või kõigest teadlik kultuurikeskuses pakutavatest teenustest 139 vastanut, muuseumides 157 vastanut, raamatukogudes 140 vastanut ning vabaõhuüritustes t 165 vastanut	kultuurikeskuses pakutavatest teenustest 118 vastanut, muuseumides 124 vastanut, raamatukogudes 115 vastanut ning vabaõhuüritustest 133 vastanut	info kättesaadavust • 164 vastanust hindab rahulolevalt kultuurikeskuses pakutavate teenustega 95 (58%) vastanut, muuseumide pakutavate teenustega 128 (78%) vastanut, raamatukogudes pakutavate teenustega 115 (71%) vastanut ning vabaõhuürituste ga 129 (79%) vastanut	114 (68%) vastanut, muuseumide pakutavate teenustega 138 (82%) vastanut, raamatukogudes pakutavate teenustega 119 (71%) vastanut ning vabaõhuüritustega 135 (80%) vastanut	54 (65%) vastanut, muuseumide pakutavate teenustega 64 (77%) vastanut, raamatukogudes pakutavate teenustega 57 (69%) vastanut ning vabaõhuüritustega 59 (71%) vastanut
Kultuuriasutuste pakutavad teenused on kõigile vallaelanikele kättesaadavad ning ruumid on kaasaegsed	• Kultuuriasut uste ruumid, hooned ja inventar on heas korras ja kaasaegsed • Kultuuriasut ustele ja - üritustele on	• Inventari on uuendatud raamatukogudes, kultuurikeskuse hoonetes, parandatud on muuseumi hoone osasid (sepikoja metallkorstna vahetamine ja	• Setomaa Vallaraamatukogule Värskas on soetatud raamatute laenutuskapp ja kõigile vallaraamatukogu tegutsemiskohtades se raamatute tagastuskapid;	• Värska laululava ehitus • Obinitza külakeskuse võimlasse on paigaldatud helisummutavad sein- ja laepaneelid, mis võimaldavad	• Luhamaa külakeskuse saali on paigaldatud helisummutavad laepaneelid, mis võimaldavad maja sihtotstarbelisemalt kasutada (koosolekud, kontserdid, teatrid jms) • Värska laululava ehitus valmis	

	hea ligipääs (kaldteed, ühistransport)	elumaja korstna juurdeehitus Värskas, küttesüsteemi remont Saatses). • Suurüritusele Seto Kuningriigipäev on organiseeritud transport suurematest valla küladest ning rongipeatustest. Seto Kuningriigipäeval ja Lüübnitsa sibula- ja kalalaadale tellitud invakäimla ning invaparkimiskohad organiseeritud võimalikult ürituse sissepääsude juurde.	remonditud ja renoveeritud on Palandõ, Obinita ning Ulaskova tsässonaid; remonditud on Luhamaa kiriku rõdu; alustatud on Setomaa Vallaraamatukogu uute ruumide rekonstrueerimisega; Lüübnitsa külakeskuse juurde on rajatud suurkaev ja veetrass ning paigaldatud pumbasüsteem; ehitatud on Obinita kalmistu tualetid, Saatse külaplats, Luhamaa Külakeskuse hoone; värvitud on Lüübnitsa külakeskuse fassaad; vahetatud on muuseumi sepikoja laudkatus ja rehealuse uks Värskas, paigaldatud on	võimlas paremini läbi viia erinevaid kultuuriüritusi (kontserdid, teatrid jms) • Uuendatud on Setomaa Muuseumide arengukava aastateks 2023-2029 • Suurüritusele Seto Kuningriigipäev on organiseeritud transport suurematest valla küladest ning rongipeatustest. • Seto Kuningriigipäeval ja Lüübnitsa sibula- ja kalalaadale tellitud invakäimla ning invaparkimiskohad organiseeritud		
--	---	---	---	---	--	--

			korstnamüts Saatses; uuendatud on Seto tsäimaja köögi ventilatsiooni seadmeid ja torustikku; Obinita külakeskuses on teostatud söögisaali ja põrandate remont, söögisaali on paigaldatud akustilised laeplaadid ning tehtud on katuseparandus (viie meetri veerenni paigaldus); lammutatud on Värska laululava ja kasiino vundament; remonditud on Värska kultuurimaja saali kahte koridori, bändiruumi ja kontorit. • Suurüritusele Seto Kuningriigipäev on organiseeritud transport suurematest valla küladest ning rongipeatustest.	võimalikult ürituse sissepääsude juurde.		
--	--	--	---	---	--	--

			• Seto Kuningriigipäevale ja Lüübnitsa sibula- ja kalalaadale tellitud invakäimla ning invaparkimiskohad organiseeritud võimalikult ürituse sissepääsude juurde.			
--	--	--	--	--	--	--

6.1.4 Tegevused

1. Tagada ülevaade kultuurivaldkonnas tegutsevatest ühendustest, nende tegevustest, võimalustest ja vajadustest
2. Kaasata MTÜ-sid, sihtasutusi ja kohalikke ettevõtteid valla suursündmuste korraldamisse
3. Korraldada Setomaa kultuuriasutuste ja -ühenduste ühiseid õppereise ja koolitusi
4. Leida Külakeskusele täiendavaid funktsioone ja kasutusvõimalusi
5. Näidata kino valla erinevates piirkondades
6. Kaasajastada ja arendada Setomaa Kultuurikeskust parandades suure saali akustikat ja sisekujundust, sisustades näituseruum, möbleerides ruumid, ehitades pesemisvõimalused ja täiendades tehnilist baasi
7. Töötada välja kvalifikatsioonist lähtuv kultuuritöötajate palga- ja motivatsioonisüsteem
8. Uuendada raamatukogude internetipunktide riist- ja tarkvara
9. Parandada liikumiskustega inimeste ligipääsu valla raamatukogudele
10. Rajada arhiiviruum Värskas raamatukogule
11. Uuendada Setomaa Muuseumide püsiekspositsioone.
12. Koostöös kinnistuomanikega võtta aktiivsesse ja koordineeritud kasutusse Põhjalaagri territoorium
13. Rajada Setomaa Muuseumidele riiklikule standardile vastav fondihoidla esemelise kultuuri säilitamiseks
14. Arendada Saatse Muuseumit loodus- ja piiriteemat käsitlevaks muuseumiks/õppekeskuseks koos hariduse arengut tutvustava sisuga
15. Uuendada ja rajada Setomaa Muuseumide õueala väikevorme ja mänguväljakuid
16. Korrastada ja säilitada erinevate asutuste arhiive
17. Arendada Meremäe vaatetorni ümbrust kultuurisündmuste korraldamise eesmärgil
18. Esitada projekte erinevatesse programmidesse ja fondidesse sündmuste jätkusuutlikkuse tagamiseks ning lisarahastuse saamiseks
19. Toetada vabaõhulavade rajamist Luhamaa ja Mikitamäe külaplatsidele

6.2 Seto kultuur

6.2.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Seto leelo. 2009. aastal kanti seto leelo UNESCO vaimse kultuuripärandi nimistusse. Seto leelo on setode traditsiooniline laulmisviis ning üks seto kogukonna identiteedi ja ühtekuuluvustunde alustalasid, millega koos antakse edasi eluviisi, keelt ja kombeid.

Kirmased. Seto kultuuri oluline ja elujõuline osa on kirmased ehk kirikupühadega seotud külapeod. Kirmaseid peetakse kirikute ja tsässonate nimipühakute päevadel. Kirmas algab teenistusega kirikus ja lõpeb rahvapeoga. Kirmasekultuur on oluline seto kultuuri elushoidja. Suurimad ja tänase päevani toimivad kirikupühad ja kirmased on jüripäeval Värskas, jaanipäeval Miikses, piitrepäeval Uusvadas, päänitsapäeval Saatses ning paasapäeval Obinitsas ja Lepä külas. Väiksemad kirmased toimuvad ka lihavõtetel Tobrovas, migulapäeval Helbil, suvistepühäl Velnas, Härmäl ja Kuigõl, nahtsipäeval Matsuris, Rõsnas, Meldovas, Küllätüvas, Uusvadas, Sergal ja Rokinas väike-maarjapäeval Laossinas ja toomapäeval Mikitamäel, Puugnitsa külas Ninnikirmas, Annepäeva kirmas 7.08 Sulbi külas.

Käsitöö. Meeste ja naiste käsitöö ümbritseb ja kaunistab setode igapäevast elu. Tänapäeval võib traditsioonilise käsitöö tegemine olla nii eluviisiks kui ka elatusallikaks. 2006. aastal asutati **MTÜ Seto Käsitöö Kogo**, kuhu kuuluvad käsitööga tegelevad ettevõtjad, mittetulundusühingud ja käsitöömeistrid. Seto Käsitöö Kogo eesmärk on seto traditsioonilisel käsitööl põhineva ettevõtluse

arendamine seto käsitöötraditsiooni järjepidevuse ja säilitamise kaudu. Seto käsitöö valdkonna edendamiseks on koostatud Seto Käsitöö Kogo arengukava aastateks 2021-2026. Seto rahvarõivaste kandmine on muutunud populaarseks ja üha enam vajatakse uusi rõivaid ning nõuandeid nende valmistamiseks. Meil on olemas käsitöömeistrid, kes valmistavad kõiki rahvarõivakomplekti kuuluvaid esemeid (välja arvatud nahatöö). Seto Käsitöö Kogo lehel <https://kogo.seto.ee/et/about/> on leitav rahvarõivameistrite veebikataloog, kust leiab teavet rahvarõivaste valmistajate kohta ning samas on kirjas ka nende kontaktid. Nõuandeid saab ka Seto Käsitöö Kogo kontoris asuvast käsitööalasest raamatukogust 2023 aastal välja antud raamatust „Seto rahvarõivad¹²“. MTÜ Seto Käsitöö Kogo eestvedamisel on ilmunud „Seto rahvarõivad“ on mahukas, seto rõivaid esemepõhiselt tutvustav raamat, mis annab üksikasjaliku ülevaate naiste ja meeste rahvarõivastest ja nende lisanditest. Põhjalikult on käsitletud hamede, pealis- ja üleriiete, põlled, pükste, peakatete, vööde, kinnaste sukkade ja jalatsite arengut. Kõneldakse nende tegumoot, valmistamistehnikatest, kasutatud materjalidest ja kaunistusviisidest. Eraldi on käsitletud lasterõivaid, abiellumis-, leina- ja matuseriitust, rõivaste kajastusi setode suulises pärimuses, aga ka seto rahvarõivaste ainetel valminud tänapäevast moeloomingut. Tekstides on kasutatud ohtralt setokeelseid esemenimetusi ja rahvapäraseid ütlemissi, samuti arhiivimaterjalides leiduvaid pikemaid kombekirjeldusi.

Seto Kongress on Setomaa ja seto rahva esinduskogu. Seto Kongress arutab probleeme ja langetab otsuseid, mis puudutavad Setomaa kultuurilist, majanduslikku ja poliitilist arengut. Seto Kongress toimub korraliselt iga kolme aasta tagant. Seto Kongress valib oma otsuste täideviimiseks ja teiste Setomaa probleemide lahendamiseks 13-liikmelise Vanemate Kogu, mis tegutseb järgmise kongressini. Vanemate Kogu valib enda hulgast peavanema, abivanema ja sekretäri. Vanemate Kogu annab oma tegevusest aru Seto Kongressile. Seto Kongressi eesmärkide ja otsuste täideviimise toetamiseks on loodud ja tegutseb vabatahtlik ühendus Seto Kongressi Tugiühing.

Seto Instituut. Sihtasutus Seto Instituut asutati 15. aprillil 2010. aastal Värskas. Seto instituudi tegevust suunab kuueliikmeline nõukogu – kuhu kuuluvad kaks Setomaa valla esindajat, kelle nimetab Setomaa vallavalitsus, üks kultuuriministeeriumi esindaja, kelle nimetab kultuuriminister ja kolm MTÜ Setomaa Teadusnõukogu esindajat. Instituudi sisulist tegevust juhib üheliikmeline juhatus. Lisaks töötab sihtasutuses projektijuht-asjaajaja. Põhikirjas on sätestatud: „Sihtasutus Seto Instituut on heategevuslik avalikes huvides tegutsev eraõiguslik juriidiline isik, mis on loodud Setomaa ja seto kultuuri alase teadustöö koordineerimiseks, edendamiseks ja populariseerimiseks, Setomaa ja seto kultuuri alase info koondamiseks ning seto keele ja kultuuripärandi säilimisele kaasaaitamiseks.“ Põhilised tegevused on kirjastustegevus (välja on antud nii setokeelset kirjandust, Setomaa-alast teadus- kui ka populaarteaduslikku kirjandust), näituste koostamine, seminaride, konverentside ja erinevate ürituste (noortelaager, filmiõhtud, ekskursioonid) korraldamine, temaatiliste ettekannete pidamine, välitööde läbiviimine, teadustöö koordineerimine ning üliõpilaste ja õpilaste juhendamine/abistamine nende uurimistöodes, osalemine rahvusvahelistes projektides ja seto keelestrateegia elluviimine. Seto Instituut haldab [Petserimaa kalmistute andmebaasi](https://rahvarõivad.ee/uudised/ilmus-suur-seto-rahvarõivaste-raamat).

Seto keel. Seto keele kõnelejate arvu on raske määrata, kuid ennast on setona määratlenud ca 10 000–12 000 inimest. Nende keeleoskus on väga erinev. Vanuseliselt on igapäevased seto keele kõnelejad valdavalt üle keskea. Viimased seto keele elujõulisuse uuringud näitavad, et seto keel on

¹² <https://rahvarõivad.ee/uudised/ilmus-suur-seto-rahvarõivaste-raamat>

väljasuremise äärel. Keelt on veel igapäevases suhtluses kuulda, kuid neid lapsi, kes kasutaks oma emakeelt igapäevases suhtluses, praktiliselt enam pole, sest kodus lastega valdavalt seto keeles ei räägita. Setomaa üldhariduskoolides on vaid üksikud tunnid seto keele ja omakultuuriõppust. Sellest kindlasti keele säilimiseks ei piisa. Seto keel on üks tuhandetest maailma põliskeeltest, mida ähvardab lähima poole sajandi jooksul väljasuremine.

Viimase kümnekonna aasta jooksul on antud välja hulganisti setokeelset kirjandust, "Seto eripäraste sõnade sõnastik" ja „Seto keele teejuht“ (olemas ka vabalt allalaaditav versioon), koostamisel on suur seto sõnaraamat. 2021. aastal koostati seto keelestrateegia „[Seto keele arenguplaan](#)“, mis annab suunised keele säilimiseks.

6.2.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Seto kultuuri lai tuntus ja suur huvi kohaliku kultuurielu vastu
2. Elav ja kanduv pärandkultuur
3. UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja kantud seto leelo
4. Aktiivsed ja pühendunud eestvedajad
5. Seto keele arengustrateegia olemasolu
6. Seto leelo õppevahendi - punktinoodi - väljaandmine

Probleemid

1. Oht, et seto kultuur muutub liialt kommertslikuks ja kaotab oma eheduse
2. Noorte vähene kaasatus kultuuriellu
3. Kultuurielu on esinemiskeskne, igapäevane kasutus taandub
4. Seto keel on väljasuremisohus - noorte ja laste hulgas on kõnelejaid vähe
5. Seto leelo vanem laulmisstiil ja leelole iseloomulik laad on kadumas

6.2.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK						
Seto identiteet on tugev ning kultuur ja keel järgmistele põlvkondadele edasi antud.						
ALAM-EESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2020	2021	2022	2023	2024
Seto kultuur on elujõuline	- Leelokooride, tantsurühmade ja käsitööseltside arv püsib stabiilsena - Igal aastal antakse välja Anne Vabarna ja Hilana Taarka nimelisi omakultuuripreemiaid - Setomaa vallas toimuvatel üritustel kantakse rohkem seto rahvarõivaid - Ilmub setokeelne ajaleht 12 korda aastas „Setomaa“ ajalehe tellijate arv	- Leelokooride arv: 7 - Tantsurühmade arv: 7 - Käsitööseltside arv: 3 - Hilana Taarka nimelise omakultuuripreemia said Kristel Laas ja Kristjan Priks ning Tiia Puustusmaa - Anne Vabarna nimelise omakultuuripreemia said Aarne Leima ja Maria Rahasepp 180 vastanust kannab 60 vastanut üritustel rahvarõivaid ehk 33,3%. - Ajaleht „Setomaa“ trükiarv 2200.	- Leelokooride arv: 7 - Tantsurühmade arv: 7 - Käsitööseltside arv: 3 - Hilana Taarka nimelise omakultuuripreemia said Merle Jääger ning XXVII Seto Kuningriigipäeval Kolossovas esmakordselt ette kantud kahe isamaalise laulu loonud ja esitanud kollektiiv (kollektiivi esindaja Matis Leima). - Anne Vabarna nimelise omakultuuripreemia said Evelin Leima ning Elvi Nassar ja Helve Mets 145 vastanust kannab 60 vastanut üritustel	- Leelokooride arv: 7 - Tantsurühmade arv: 7 - Käsitööseltside arv: 3 - Hilana Taarka nimelise omakultuuripreemia said Rainer Rahasepp ja Ilmar Vananurm - Anne Vabarna nimelise preemia said Silvi Palm, Leida Heliste ning Arvis Kiristaja. 164 vastanust kannab 47	- Leelokooride arv: 7 - Tantsurühmade arv: 7 - Käsitööseltside arv: 3 - Hilana Taarka nimelise omakultuuripreemia pälvisid ansambel Trad.Attack! ja kirjanik Kauksi Ülle - Anne Vabarna nimelise preemia pälvisid Aare Hörn ja Maria Noormets 168 vastanust kannab 52 (31%) vastanut üritustel rahvarõivaid	- Leelokooride arv: 7 - Tantsurühmade arv: 7 - Käsitööseltside arv: 3 - Hilana Taarka nimelise omakultuuripreemia pälvisid setokeelne harrastusteater Veerna Vorkats ja "Seto rahvarõivad" loominguine meeskond - Anne Vabarna nimelise preemia pälvisid Minna Hainsoo ja Sirje Ots 83 vastanust kannab 30 (36%)

			rahvarõivaid ehk 31,7%. • Ajaleht „Setomaa“ trükiarv 2200.	(29%) vastanut üritustel rahvarõivaid • MTÜ Seto Käsitöö Kogo eestvedamisel on 2023 a. ilmunud raamat „Seto rahvarõivad“ • Ajaleht „Setomaa“ trükiarv 2200.	• Ajaleht „Setomaa“ trükiarv 2200.	vastanut üritustel rahvarõivaid • Ajaleht „Setomaa“ trükiarv 2200.
Seto keele roll igapäevaelus ja kasutamine valla asutustes on kasvanud	• Valla asutustes ja üritustel kasutatakse setokeelseid silte • Koolides ja lasteaedades õpetatakse seto keelt ja pärimuskultuuri • Seto keele rääkijate arv on kasvanud • Seto keeles peetavate avalike sõnavõtte arv on kasvanud	• Setomaa valla koolides ja lasteaedades on kasutusel rohkelt setokeelseid silte. • 180 vastanust hindab rahulolevalt 69 vastanut seto keele õpet koolides ja lasteaedades • 180 vastanust 105 kasutab suhtluses seto keelt.	• Loodud setokeelne lasteaiarühm • Reegi majas toimuvad seto keele kursused • 145 vastanust hindab rahulolevalt 68 (47%) vastanut seto keele õpet koolides ja lasteaedades • 145 vastanust 73 (50%) kasutab suhtluses seto keelt.	• Setokeelne lasteaiarühm tegutseb • Reegi majas toimuvad seto keele kursused • 164 vastanust hindab rahulolevalt 61 (37%) vastanut seto keele õpet koolides ja lasteaedades. Vastanutest 83 (51%) on vastanud ei oska öelda/ei ole teenusega	• Setokeelne lasteaiarühm tegutseb • Setomaa koolides toimuvad seto kultuuri tunnid • Reegi majas toimuvad seto keele kursused edasijõudnutele • 168 vastanust hindab rahulolevalt 65 (39%) vastanut seto keele õpet koolides ja lasteaedades. Vastanutest 81	• Setokeelne lasteaiarühm tegutseb • Setomaa koolides toimuvad seto kultuuri tunnid • Reegi majas toimuvad seto keele kursused edasijõudnutele • 83 vastanust hindab rahulolevalt 40 (48%) vastanut seto keele õpet koolides ja lasteaedades. Vastanutest 34

				kokku puutunud. • 164 vastanust 102 (62%) kasutab suhtluses seto keelt.	(48%) on vastanud ei oska öelda/ei ole teenusega kokku puutunud. • 168 vastanust 95 (57%) kasutab suhtluses seto keelt.	(41%) on vastanud ei oska öelda/ei ole teenusega kokku puutunud. • 83 vastanust 38 (46%) kasutab suhtluses seto keelt.
--	--	--	--	--	--	---

6.2.4 Tegevused

1. Setokeelsete siltide arvu suurendamine avalikus ruumis
2. Rahvarõivaste kandmise innustamine
1. Noorte kaasamine leelokooridesse ja käsitööseltsidesse
2. Ametnike ja allasutuste juhtide julgustamine kasutama töökeelena seto keelt
3. Seto keeles kõnelemise propageerimine ja seto keele nädala ("seto kultuuri nädal") korraldamine
4. Seto keele õpetamine lastele ja täiskasvanutele
5. Seto mitmehäälsel laulu õpetamine lastele ja täiskasvanutele
6. Omakultuuri- ja seto keele laagrite korraldamine ja toetamine
7. Lastele ja noortele suunatud seto identiteeti tugevdavate ürituste ja väljasõitude korraldamine ja toetamine
8. Ülemsootska tegevuskulude kompenseerimise toetamine
9. Innustada ja kutsuda üles pärandkultuuri objektide kaardistamisele ja kajastamisele Maaameti kaardirakenduses (<https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/parandkultuur>)

6.3 Õigeusk

6.3.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa vald on valdavalt õigeusklik. Lähimad luteri kirikud asuvad Räpinas, Põlvas, Võrus ja Vastseliinas. Setomaa vallas Selise külas asub baptistikogudus. Õigeusk on seto kultuuri lahutamatu osa ja oluline kultuuritraditsioonide säilitaja. Hinnanguliselt on Setomaa viies koguduses umbes 3000–4000 liiget (pooled neist elavad kohapeal, pooled mujal). Kirikukoor on olemas igas koguduses. Kirikute säilitamine on vajalik hoolimata sellest, kui rahvast jääb kohapeal vähemaks, kuna kogudused ei koosne ainult kohalikest elanikest, vaid kodukiriku teenistusele sõidetakse kohale üle Eesti.

Vallas on viis õigeusu kirikut: Värskas, Obinitsas, Saatses, Miikses ja Luhamaal. Värskas toimuvad teenistused pühapäeviti, kirikupühadel ning tsässonapühade hommikul (hiljem läheb preester tsässona juurde teenistust pidama). Saatses ja Obinitsas toimuvad teenistused paar korda kuus, Luhamaal ja Miikses kord kuus. Lisaks teenistustele toimuvad kirikutes erinevad talitused (ristimised, laulatused, matused, pihtimine, hingepalved, kodude ja autode õnnistamised jne).

Setomaal asuvad kirikud

- Värskas püha Georgiose (Jüri) kirik ja kogudus. Tähtsaim püha on jüripäev, 6. mail
- Obinitsa Issanda Muutmise kirik ja kogudus. Tähtsaim püha on paasapäev, 19. augustil
- Miikse Ristija Johannese kirik ja kogudus. Tähtsaim püha on vana jaanipäev, 7. juulil
- Luhamaa Pühavaimu kirik ja kogudus. Tähtsaim püha on suviste 2. püha, esmaspäev, Püha Vaimu päev
- Saatses Püha Paraskeva kirik ja kogudus. Suurkannataja Paraskeva mälestuseks on Saatses kaks kirikupüha: nimepäev rämmanipäev (10. november) ja päänitsapäev (iljapäevale (2.august) eelnev reede)

Eelmisel sajandil oli Setomaal peaaegu igas suuremas külas oma tsässon – külakabel. Tsässonat hooldab külarahvas ühiselt. Igal tsässonal nagu ka kirikul on oma pühak. Setomaa vallas on 25 tsässonat: Säpinas, Treskis, Podmotsas, Laossinas, Mikitamäel (2), Väike-Rõsnas, Võmmorskis (2),

Küllätüväs, Meldovas, Sergas, Tobrovas, Uusvadas, Ulaskovas, Pelsis, Rokinas, Obinitsas, Kuigõl, Härmäl, Võõpsus, Usinitsas, Rõsnas, Rääsolaanes ja Lüübnitsas.

Setomaa vallas on kokku 8 kalmistut – Värskas, Saatses, Laossinas, Podmotsas, Obinitsas, Miikses, Beresjes ja Luhamaal. Tugevate traditsioonide tõttu soovivad seto juurtega inimesed oma viimase puhkepaiga saada just kodukalmistul omaste juures, mistõttu maetakse Setomaa kalmistutele ka kaugemalt pärit inimesi.

6.3.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Elav õigeusu kombestiku ja kirikuelu kasutus
2. Aktiivsed kogudused ja regulaarsed jumalateenistused
3. Tsässonad külades
4. Kirikupühade tähistamise tava
5. Heakorrastatud kalmistud

Probleemid

1. Kirikud, tsässonad ja kalmistuaiad vajavad pidevat investeeringut, kuid rahastamine on piiratud
2. Õigeusu traditsioonide tundmine seto kultuuriruumis on vähenemas
3. Ühistransport ei arvesta kirikuteenistuste aegadega
4. Saatses kalmistul on palju hooldamata haudu

6.3.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK
Setomaa õigeusu traditsioon on elujõuline, järgmistele põlvkondadele edasi antud ja külastajatele nähtav.

ALAMEESMÄRK	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Setomaa vallas on 5 tegutsevat kogudust Valla eelarvest toetatakse kirikute ja koguduste tegevust Kirikud on suvekuudel kindlatel kellaaegadel avatud Setomaa pühakohad on tähistatud ja korrastatud Kirikupühadel ja muudel tähtpäevadel kirikute ja tsässonate külastatavus kasvab	• Toetust saanud koguduste arv • Korrastatud pühakohtade arv • Kirikute ja tsässonate külastatavuse arv (rahuloluküsitlus e alusel)	• Tegutseb 5 kogudust (Värskas, Obinitsas, Saatses, Miikses ja Luhamaal) • Setomaa valla eelarvest toetatakse kirikute ja koguduste tegevust (toetatud on Obinitsa koguduse maja korrastamist ja Obinitsa kalmistu tualettide ehitamist ning Luhamaa kiriku rõdu remonttöid) • Toetatud on Ulaskova tsässona renoveerimist ja Palandõ tsässona remonttöid • 145 vastanust külastab kirikuid või tsässonaid 100 (69%)elanikku Tegutseb 5 kogudust (Värskas, Obinitsas, Saatses, Miikses ja Luhamaal)	• Tegutseb 5 kogudust (Värskas, Obinitsas, Saatses, Miikses ja Luhamaal) • 164 vastanust külastab kirikuid või tsässonaid 117 (71%) elanikku	• Tegutseb 5 kogudust (Värskas, Obinitsas, Saatses, Miikses ja Luhamaal) • 168 vastanust külastab kirikuid või tsässonaid 120 (71%) elanikku	• Tegutseb 5 kogudust (Värskas, Obinitsas, Saatses, Miikses ja Luhamaal) • 83 vastanust külastab kirikuid või tsässonaid 56 (67%) elanikku

6.3.4 Tegevused

1. Kirikute renoveerimise toetamine
2. Tsässonate renoveerimise ja taastamise toetamine
3. Kloostri loomise toetamine Beresje külas
4. Tsässonate tähistamine ja varustamine infotahvlitega
5. Võimaluste leidmine kirikute avamiseks suveperioodil kindlatel kellaaegadel või vastavalt tellimustele
6. Transpordivõimaluste leidmine küladest jumalateenistustele jõudmiseks
7. Kalmistupühade ja -teenistuste teabe kajastamine
8. Kalmistute andmebaasi (HAUDI) uuendamine

6.4 Sport

6.4.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Vallas on spordiga tegelemine pikkade traditsioonidega ja väärtustatud. Eriti just Värska piirkond paistab silma aktiivse spordi eluga. Populaarseimateks spordialadeks on orienteerumine, võrkpall, ekstreemsport, jalgpall, korvpall ja suusatamine. Vallavalitsuses on tööl **sporditöötaja**.

Setomaa vallas toimub hulgaliselt **spordisündmusi** ja -võistlusi. Traditsioonilised neist on rahvusvaheline orienteerumisevõistlus Peko Kevad, orienteerumiseljapäevakud, jüriööjooks (Värskas ja Mikitamäel), ümber Örsava järve jooks, võrkpalli sügisturniir, Setomaa lahtised meistrivõistlused ujumises, suusapäevakud, Setomaa valla kergejõustikuõhtu, korvpalliturniir, ekstreemspordi sündmus Värskas, Setomaa külade mängud ja aastalõpu matk, piirijooks Luhamaal. Spordisündmuste ja võistluste jaoks saab toetust taotleda igal aastal valla spordisündmuste eelarvest. Toetuse eraldamise eesmärgiks on suurendada elanike aktiivsust spordiga tegelemisel. Taotlused vaatab läbi valla kultuuri- ja spordikomisjon ja teeb vallavalitsusele ettepaneku taotluste rahastamiseks.

Tabel 9. Setomaa valla spordirajatised.

Spordirajatis	Asukoht
Staadion	Üks täismöötmets tartaankattega staadion Värskas, üks 250m jooksurajaga tartaankattega staadion Meremäel, üks 330m jooksurajaga killustikkattega staadion Mikitamäel
Spordiväljak	Obinitsas, Mikitamäel
Sisevõimla	Setomaa Gümnaasiumis, Meremäe koolis ja Obinitsa Külakeskuses
Siseujula	Värska Veekeskuses
Jõusaal	Obinitsas, Meremäel ja Värskas
Välijõusaal	Värska ja Meremäe staadionite juures ning Obinitsa Külakeskuse juures
Mänguväljak	Värska keskuses ja staadioni juures, Kuurortravikeskuse rannas, Mikitamäel, Obinitsas ja Väike-Rõsnas; lisaks on mänguväljakud valla lasteaedade juures

Skatepark	Värskas ja Meremäel
Suusarajad	Värskas staadioni juures (valgustatud rajad), Verhulitsas
Discgolfi rajad	Piusa Ürgoru Puhkekeskuses, Värskas Sanatooriumi rannas, Värskas tervisespordikeskuses
Parkuuripark / Kangide park	Värskas tervisespordikeskuse juures
Madalseiklusrada	Mikitamäe kooli juures, Värskas Gümnaasiumi juures

Tabel 10. Spordiringid lastele ja noortele.

Treening	Asukoht	Sihtgrupp
Võrkpall	Värskas Gümnaasiumi võimlas	6.–12. klass
Jalgpall	Mikitamäel	Lasteaed ja põhikool
Korvpall	Värskas Gümnaasiumi võimlas	Lasteaed ja põhikool
Parkour	Värskas Gümnaasiumi võimlas, Meremäe koolis	Põhikool
Orienteerumine	Värskas Gümnaasiumis	8–26 aastased
Spordiring	Mikitamäe koolis, Meremäe koolis	Kõik õpilased
Showtants	Värskas	1.–6. klass
Ujumine	Värskas Veekeskus	Kõik õpilased
Jõusaali treening	Värskas Veekeskus	Kõik õpilased

Tabel 11. Spordiringid täiskasvanutele.

Treening	Asukoht
Võrkpall	Värskas Gümnaasiumi võimlas, Obinitsa Külakeskuses
Jõusaali treeningud	Värskas Veekeskus

Vallas on registreeritud kolm **spordiklubi** ja viis **spordiseltsi**: aktiivse tegevusega Värskas Orienteerumisklubi Peko, laskmistreeningutega tegelev Piirivalve Spordi Keskkubi, ekstreemsporti edendav MTÜ Vabadussport, piirkonna spordivaldkonda edendavad MTÜ Värskas jooksjad ja MTÜ Värskas Spordiklubi, Värskas tegutseb aktiivselt MTÜ Korvpalliklubi Valgamaa ja tehnikaspordiklubi Metsaluik Racing Team MTÜ.

6.4.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Head looduslikud tingimused sportimiseks (järv, reljeefne maastik, metsad, orud)
2. Tugeval tasemel arendatud spordialad (*parkour*, *slackline*, orienteerumine, korvpall)

3. Heas seisukorras spordirajatised
4. Spordi üldine populaarsus vallas

Probleemid

1. Spordirajatiste kasutamiseks on keeruline inimesi motiveerida
2. Harrastajate vähesus ei võimalda mitmete spordiringide jätkusuutlikku toimimist
3. Spordirajatisi on vallas ebapiisavalt
4. Vallaelanike terviseteadlikkus on madal sh toitumis- ja liikumisharjumused
5. Puudus on kvalifitseeritud treeneritest

6.4.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Valla elanikkond on sportlike eluviisidega ning kõigil elanikel on võimalus tegeleda ea- ja võimetekohase liikumisharrastusega.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Sporditegevuse organiseeritud läbiviimine Sporditöö toetub eestvedajate võrgustikule ja on hästi juhitud	- Spordiringide juhendajate arv - Vallas harrastatavate alade arv - Rahvaspordiüritused (sarjad)	10 spordiringi koos juhendajatega lastele, noortele ja täiskasvanutel	10 spordiringi koos juhendajatega lastele, noortele ja täiskasvanutele - Toimunud rahvaspordiüritused - Setomaa suusasari, orienteerumispäevakud, ümber Värskja järve kõnd/jooks,	10 spordiringide juhendajat - Aktiivselt harrastatavaid spordialasid 5 - Setomaa suusasari, orienteerumispäevakud, ümber Värskja järve kõnd/jooks, ujumissari	10 spordiringide juhendajat - Aktiivselt harrastatavaid spordialasid 5 - Setomaa suusasari, orienteerumispäevakud, ümber Värskja järve kõnd/jooks, ujumissari
Vallas korraldatakse rahvusvahelisi ja üle-eestilisi võistlusi.	- Rahvusvaheliste võistluste ja nendel osalejate arv - Spordiüritusel osalejate arv - Rahuloluküsitluse põhjal elanike rahulolu vallas toimuvate spordiürituste piisavusega	Peko Kevad	- Peko Kevad 164 vastanust hindab piisavaks vallas toimuvate spordiürituste mahtu 79 (48%) ja ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud 57 (35%) vastanut. Teenust kasutatavatest elanikest (107-st) hindab rahulolevalt 74% vastanutest.	- Peko Kevad - Eesti-Läti koostööprojeki „Sports for All”(periood 2023.aasta sügisest kuni 2025.aasta suveni) viiakse läbi 13 erinevat spordiüritust, milles osalevad spordihuvilised Setomaalt, Rāpinast ja Lätist Aluksnest. 2023 aastal toimus (18.11.2023) üks	- Peko Kevad - Eesti-Läti koostööprojeki „Sports for All" (periood 2023.aasta sügisest kuni 2025.aasta suveni) viidi läbi 13 erinevat spordiüritust, milles osalesid spordihuvilised Setomaalt, Rāpinast ja Lätist Aluksnest. 83 vastanust hindab piisavaks vallas

	(baastase 2022: teenust kasutavate elanike osas 74%)			orienteerumisüritus Aluksnes. Osalejaid 16 Setomaalt 168 vastanust hindab piisavaks vallas toimuvate spordiürituste mahtu 97 (58%) ja ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud 52 (31%) vastanut. Teenust kasutatavatest elanikest (116-st) hindab rahulolevalt 84% vastanutest.	toimuvate spordiürituste mahtu 43 (52%) ja ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud 31 (41%) vastanut. Teenust kasutatavatest elanikest (52-st) hindab rahulolevalt 63% vastanutest.
Vallas toimuvate spordiürituste info on kättesaadav	Rahuloluküsitluse põhjal elanike tagasiside spordiürituste info kättesaadavuse kohta	145 vastanust hindab rahulolevalt 97 (67%) vastanut spordiürituste info kättesaadavust	164 vastanust hindab rahulolevalt 95 (58%) vastanut spordiürituste info kättesaadavust	168 vastanust hindab rahulolevalt 104 (62%) vastanut spordiürituste info kättesaadavust	83 vastanust hindab rahulolevalt 42 (51%) vastanut spordiürituste info kättesaadavust
Spordirajatised on heas korras ja hästi varustatud.	- Heas korras spordirajatiste ning nende kasutajate arv - Spordivahendid on kaasaegsed - Rahuloluküsitluse põhjal elanike rahulolu spordirajatiste olukorraga	145 vastanust hindab rahulolevalt 84 (58%) vastanut avalike spordirajatiste olukorda.	164 vastanust hindab 97 (59%) vastanut rahulolevaks avalike spordirajatiste olukorda.	- Spordirajatisi 11 - Värska tervisespordirada u 17000 kasutajat aastas (ainuke mõõdetav objekt) - Soetatud rajahoolduseks tagaveetava rajamasina/ lume kinnitampija ja tenthalli elektripaigaldis. 168 vastanust hindab 95 (57%) vastanut	- Spordirajatisi 11 83 vastanust hindab 39 (47%) vastanut rahulolevaks avalike spordirajatiste olukorda.

				rahulolevaks avalike spordirajatiste olukorda.	
--	--	--	--	---	--

6.4.4 Tegevused

1. Aidata kaasa spordiklubide loomisele
2. Soodustada rahvusvahelist koostööd
3. Luua üle-Setomaa võistkonnad erinevates vanusegruppides ja spordialadel
4. Korraldada spordi mainesündmusi ning toetada vallas toimuvaid rahvusvahelisi võistlusi
5. Korraldada vallasiseid spordivõistlusi
6. Tõsta spordialast teadlikkust teoreetiliste ja praktiliste õpitubade kaudu
7. Arendada Värskas spordi- ja tervisekeskust staadioni baasil, tagades toimiva lumetussüsteemi, soetades ja hooldades rajatehnikat, rajades ja hooldades spordiplatse, välirajatisi, rattaradu ning discgolfiradasid, samuti tagades avaliku tualeti olemasolu
8. Täiustada valla spordirajatisi, soetada uut spordivarustust ja -tehnikat ning tagada kvalifitseeritud treenerite tasustamine koostöös riikliku kaasfinantseerimissüsteemiga
9. Käivitada noorte spordikool
10. Korrastada olemasolevaid ning rajada vajadusel uusi sportimisvõimalusi (suusarajad, jõulinnakud, võrkpalli- ja rannavõrkpalliplatsid)
11. Luua ja hooldada tervise- ja suusaradu valla eri piirkondades
12. Reklaamida Setomaa terviseradu
13. Korraldada traditsioonilisi spordisündmusi ja tervisepäevi liikumisharrastuse edendamiseks
14. Soetada treeningvahendeid Obinita ja Meremäe jõusaalidesse
15. Algatada uusi ja atraktiivseid spordisündmusi, mis tooksid valda nii harrastus- kui ka saavutusportlasi
16. Arendada motivatsioonisüsteeme Setomaa terviseradade kasutamise soodustamiseks

6.5 Vaba aeg

6.5.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Vallas tegutseb erinevaid spordi-, taidlus- ja huvialaringe ning toimub aktiivne seltsitegevus, mis annab elanikele võimaluse oma vaba aja sisustamiseks. Valda on rajatud mitmeid vaba aja veetmise paiku, mänguväljakuid ja puhkekohti, kuid probleemiks on kohtade vähene kasutamine. Setomaa valla territooriumil ei ole digitaliseeritud kino, filme näidatakse Värskas Kultuurimajas, Värskas Külustuskeskus Reegi majas ja mujal. Puudus on õhtusel ajal sotsiaalse suhtlemise kohtadest (kohvikud, seltsimajad jne). Värskas Kuurortravikeskuses toimuvad teisipäeviti ja reedeti peoõhtud, mis on avatud ka vallaelanikele.

Setomaa valla inimestel on võimalus aega veeta ka looduses. Enamus RMK matkaradadest ja puhkekohtadest asub Värskas kandis: Laskevälja rattarada (43 km), Lõunalaagri matkarada (1,8 km), Luige metsamaja, Värskas metsamajad, Lõunalaagri, Poogandi ja Värskas lõkkekohad. Obinita lähistel asub Piusa jõe ürgoru matkarada (15 km) ja Mikitamäe kandis Mäe loodusmaja. Setomaa valla hooldada on Õrsava matkarada (5 km), Põhjalaagri matkarada (5km), Pikalombi matkarada (4 km või 9 km), Värskas tervisespordirada, Meremäe matkarada (1 km) ja Saatse Muuseumi matkarada (1,5 km). Looduse ilu saab vaadelda Lüübnitsa ja Meremäe vaatetornides.

6.5.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Mitmekesised vaba aja veetmise võimalused ringitegevustes
2. Erinevad kultuurisündmused eri sihtrühmadele

3. Matkarajad ja puhkealad looduslähedaseks ajaveetmiseks
4. Aktiivne kogukonnaelu kirikupühadel ja külapäevadel
5. Värskas Kuurortravikeskuse veekeskus pakub lisavõimalusi puhkuseks

Probleemid

1. Vaba aega veedetakse internetis ja sotsiaalmeedias
2. Noorte ja täiskasvanute kaasamine vaba aja tegevuste loomisse ja kasutamisse on keeruline
3. Teater ja kino asuvad piirkonnast kaugel
4. Sotsiaalse suhtlemise kohti (nt kohvikuid ja restorane) on vähe

6.5.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK
Setomaa vallas on mitmekesised vaba aja veetmise võimalused, mis vastavad võimalikult paljude huvigruppide ootustele

ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2022	2023	2024
Kogukondade kokkusaamiskohtade arendamine	Aktiivses kasutuses olevate kokkukäimiskohtade arv on kasvanud	Luhamaa külamaja valmimine	- Mikitamäe külakogukond on muutunud aktiivseks, käiakse koos (Mikitamäe teeninduspunktis ja Mikitamäe külaplatsil) - Saatse külakeskuse saali sisustamine ja tegevuste mitmekesistamine - Uuena arendatakse Uusvada Kultuuriküla, uusvada Külamaja avamine 18.mai 2024	Aktiivne seltsitegevus Mikitamäel, Obinitsas ja Meremäel.
Mitmekülgsed võimalused looduses ja värskes õhus liikumiseks	- Matka- ja loodusõpperadade arv on kasvanud - Olemasolevad rajad on heas seisukorras ja igal aastal on valla eelarves vahendid olemasolevate radade korrastamiseks	Terviseradade ja spordiväljakute arendamiseks ja spordiinventari soetamiseks investeeeringute kavas planeeritud 6000 eurot	- Soetatud rajahoolduseks tagaveetava rajamasina/ lume kinnitampija ja tenthalli elektripaigaldis. - Värskas avatud uus Põhjalaagri matkarada, pikkusega ca 5 km	- Metsamatkarajale on paigaldatud katusega piknikupink. - Ujumiskohad on varustatud veeohutusstendidega.

6.5.4 Tegevused

1. Olemasolevate matkaradade korrastamine ja tähistamine
2. Uute matkaradade rajamine (Luhamaa, Mikitamäe, Lüübnitsa–Laossina–Beresje)
3. Vallaruumi arendamine noorte vaba aja veetmise võimaluste loomiseks (istumiskohad, nutikad ruumilahendused)
4. Atraktiivsete haljasalade rajamine kogukonnakeskustesse, pakkudes tegevusi igas vanuses kasutajale (mänguväljakud, väljõusaalid)
5. Kogukonna kooskäimiskohtade arengu toetamine (külamajad, külaplatsid, seltsimajad, õhtuti avatud kohvikud ja restoranid)
6. Ranna- ja puhkealade arendamine ning hooldamine (Obinitsa, Meremäe/Hilläkeste, Värskä/Reegi, Mikitamäe, Lüübnitsa, Laossina, Võõpsu, Lobotka)
7. Lüübnitsa vaatetorni korrastamine või taastamine

7. Sotsiaalvaldkond

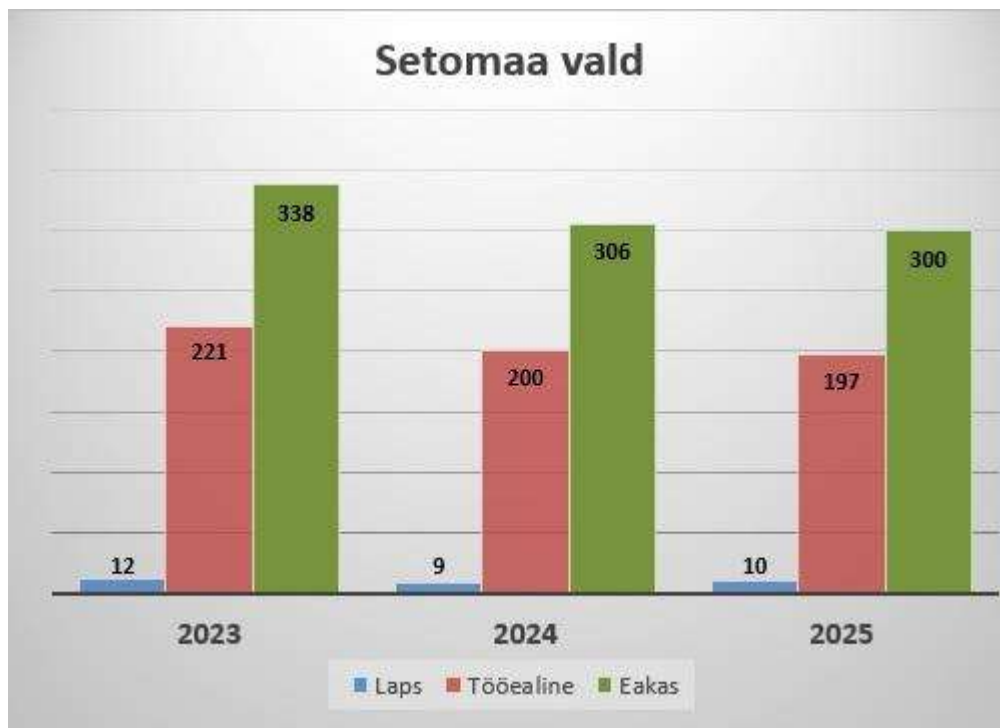
7.1 Sotsiaalhoolekanne

7.1.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa valla elanikkonnast on märkimisväärselt suur osakaal eakatel ja puuetega inimestel, mistõttu on valla poolt korraldataval sotsiaalhoolekandel väga oluline roll valla elanike elamisväärsel elukeskkonna kujundamisel.

Vallas on 01.04.2025 a seisuga kokku 794 pensionäri (neist 83 on alla 64,9 aasta vanad ning 110 on töötavaid pensionäre), kellest 54% on naised ja 46% mehed. Keskmine pension Setomaa valla vanaduspensionäridel 2025. aasta 1. aprilli seisuga 779 eurot (Võru maakonna keskmine 827 eurot ja Eesti keskmine 853 eurot) ja keskmine vanaduspensionäri saajate vanus on 75 aastat. (Sotsiaalkindlustusamet, 2025). Sotsiaalkindlustusameti (2025) andmetel on 2024. aasta oktoobrikuu seisuga Setomaa vallas olnud 296 üksi elavat pensionäri. Puudega inimesi on vallas 01.01.2025 seisuga 507, neist lapsed (0-17a) on 10, kellel on hinnatud keskmine või raske puue, tööealisi (18-63,5) on 197, kellest 71 on hinnatud raske ja 9 sügav puue ja eakaid (63,5+) on 300, kellest 202 on raske puue ja 30 inimesel hinnatud sügav puue (Sotsiaalkindlustusamet, 2025).

Joonis 12. Puuetega inimeste arv Setomaa vallas 2023-2025. aastal. (Sotsiaalkindlustusamet, 2025)

Setomaa vallas on olemas sotsiaaltöötajate võrgustik: sotsiaalosakonna juhataja, kaks sotsiaaltöösotsiaalspetsialisti valla teeninduspunktid (Mikitamäel, Meremäel ja Värskas) ning neli avahooldustöötajat – kolm täiskohaga avahooldustöötajat ja üks 0,5 kohaga avahooldustöötaja.

Avahooldustöötajad jagunevad piirkondlikult järgmiselt: 2 inimest Meremäel, 1 inimene Mikitamäel ja 1 inimene Värskas. Lisaks töötab vallas lastekaitse spetsialist ning üks sotsiaalpedagoog kõigi valla haridusasutuste peale kokku ning ka noorte heaolu spetsialist. Sotsiaalosakonnal on sõiduvahendid sotsiaalteenuste osutamiseks: Värskas 1 tavaline sõiduauto, Mikitamäel 2 tavalist sõiduauto, Meremäel 2 tavalist sõiduauto.

Sotsiaalteenused

Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmist korraldatakse Setomaa Vallavolikogu 27.12.2017 määruse nr 9 "Sotsiaalhoolekandeline abi andmise kord" alusel. Teenuste korraldamise eest vastutab Setomaa Vallavalitsus.

Tabel 12. Setomaa vallas korraldatavad sotsiaalteenused.

Vallavalitsuse teenused	Sisseostetud teenused
Koduteenus	Tugiisiku teenus täiskasvanule ja lastele
Väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus	Isikliku abistaja teenus
Tugiisiku teenus lastele ja täiskasvanutele	Turvakodu teenus
Täisealisele hoolduse seadmine	Varjupaiga teenus
Eluruumi tagamine	Sotsiaaltransporditeenus
Täiendavad vajaduspõhised teenused	Võlanõustamise teenus
Saatja teenus koos transpordiga	Lapsehoiu teenus
Pesu pesemine ja kuivatamine	Asendushooldusteenus
Vaimse tervise teenus	Järelhooldusteenus
	Sotsiaalteenused raske ja sügava puudega lastele
	Vajaduspõhised sotsiaalteenused

Koduteenus on 2024. aasta detsembrikuu seisuga seatud 30 (2023: 28) isikule.

Väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse kliente oli 2024. aasta lõpu seisuga Setomaa vallas 51, üheksa erineva teenuseosutaja juures.

Täisealise isiku hooldus on 2024. aasta lõpu seisuga seatud 17 inimesele.

Varjupaigateenus osutamisel on vallal järgnevad kokkulepped: suuline koostöökokkulepe Nõõrimaa Tugikoduga ning suuline koostöökokkulepe Võrumaa Naiste Tugikeskusega. Varjupaiga teenust 2024 aastal ei vajatud.

Turvakoduteenus osas on vallal koostöökokkulepe Tartu Laste Turvakoduga ja Tilsa Perekoduga. Turvakodu teenust 2024 aastal kasutas lühiajaliselt 1 laps.

Sotsiaaltransporditeenust osutavad Setomaa valla piirkonnas järgmised ettevõtted ja asutused: Kagu-Ühistranspordikeskus ja Antsu Takso OÜ, AS Lõuna-Eesti Haigla transport.

Saatjaga sõiduteenus, osutavad avahooldustöötajad.

Võlanõustamisteenust osutab FIE Annika Rau. 2024 aastal teenust ei kasutatud.

Tugiisikuteenust osutavad valla töötajad. 2024 aastal sai tugiisikuteenust 7 last (sh. 5 lapse kodus ja 4 haridusasutuses, ja perede koosseisus 2 täisealist).

Lisaks korraldatakse erihoolekandeteenust, eestkostet, psühholoogi teenust, leinanõustamist, sotsiaalnõustamist, vaimse tervise abi jne.

Vallas on kaks hooldekodu, mis pakuvad ööpäevaringset hooldusteenust ehk väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust (tabel 13).

Tabel 13. Setomaa vallas asuvad hooldekodud (juuni 2025 seisuga).

Asukoht	Kohti/hooldatavaid	Töökohti/töötajaid	Lisainfo
Setomaa Hooldekodu	42/48	20,25	Valla allasutus, ööpäevaringne üldhooldusteenus täisealistele, 1-, 2- ja 3-kohalised toad, saun.
OÜ Värskas Südamekodu	58/58	28/26	Eraettevõtte Saatses, pesupesemine, saun, vabaajakeskus, raamatukogu.

Sotsiaaltoetused

Setomaa valla sotsiaaltoetused on üles loetletud Setomaa Vallavolikogu 27.12.2017 määruses nr 9 “Sotsiaalhoolekandeline abi andmise kord” ning need jagunevad sissetulekust sõltuvateks ja sõltumatuteks toetusteks:

Sissetulekust sõltumatud toetused

- 1) sünnitoetus
- 2) esimesse klassi astuja toetus
- 3) jõulupakitoetus
- 4) juubeli- ja sünnipäevatoetus
- 5) matusetoetus
- 6) prillitoetus
- 7) hooldajatoetus puudega lapse hooldajale
- 8) hooldajatoetus täisealise isiku hooldajale

Sissetulekust sõltuvad toetused

- 1) ühekordne sotsiaaltoetus
- 2) erakorraline sotsiaaltoetus
- 3) toimetulekutoetus

2024. aastal on toimetulekutoetuseks makstud 99325 eurot, toetust on saanud 47 leibkonda ning taotlusi on kokku esitatud 328.

Tabel 14. Toimetulekutoetustele kulunud summad Setomaa vallas 2024. a. seisuga (eurodes)

Aasta	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Toimetulekutoetuse summa eurodes	121 247	95 142	96 660	99 545	150 449	118 185	99 325

7.1.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Hästi organiseeritud avahooldus ja toimiv sotsiaalosakonna spetsialistide võrgustik
2. Üle valla ühtselt kättesaadavad sotsiaalteenused
3. Kohalike hooldekodude olemasolu, mida majandavad nii vald kui ka eraettevõtjad
4. Piirkonnas tegutseb tööalase rehabilitatsiooni teenust pakkuv asutus (nt Värskä Kuurortravikeskus)

Probleemid

1. Setomaa valla elanikkonnas on suur vanaduspensionäride ja puuetega inimeste osakaal
2. Eakatele, kes suudaksid hakkama saada toetatud teenuse abil, puudub piisav valik väiksemaid elamispindu (sh võimalus kasutada sotsiaalkeskuse majutus- ja abistamisteenuseid)
3. Puuetega inimeste elamistingimused vajavad kohandamist vastavalt individuaalsetele vajadustele
4. Sotsiaalosakonna transpordivahendid on vananenud, mis toob kaasa suurenenud remondi- ja hoolduskulud
5. Puuetega inimestele on piirkonnas piiratud hulk arendavaid ja kaasavaid tegevusvõimalusi
6. Sõltuvushäiretega inimestel on vähene motivatsioon ja teadlikkus olemasolevate tugiteenuste kasutamiseks
7. Sõltuvushäiretega inimeste toetamise võimalused on piirkonnas vähesed ja piiratud
8. Liikumispuudega inimestel puudub ligipääs mitmetele valla teeninduspunktidele ja avalikele asutustele

7.1.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla elanikele on tagatud sotsiaalne kaitse, mis annab kindlustunde tuleviku suhtes ja võimaluse elada inimväärselt kogu elu.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Iga abivajaja on märgatud ning talle pakutakse tema vajadustele vastavat abi.	Sotsiaalabi on igas valla piirkonnas kättesaadav	Setomaa valla igas teeninduspunktis töötab sotsiaaltöõspetsialist ja avahooldustöötaja	Setomaa valla igas teeninduspunktis töötab sotsiaaltöõspetsialist ja avahooldustöötaja	Setomaa valla igas teeninduspunktis töötab sotsiaaltöõspetsialist ja avahooldustöötaja	Setomaa valla igas teeninduspunktis töötab sotsiaaltöõspetsialist ja avahooldustöötaja
Munitsipaaleluruumid on heas korras ja seal on võimalik abivajajatele elamispinda pakkuda	Renoveeritud munitsipaaleluruumide arv	Renoveeritud munitsipaalelurume 2	Renoveeritud munitsipaalelurume 2	- Renoveeritud munitsipaalelurume 3 - Üürikortereid vallas 33	- Renoveeritud munitsipaalelurume 0 - Üürikortereid vallas 31
Liikumispuudega abivajaja pääseb teenuseni	- Juurdepääsetavus valla asutustesse on tagatud - Tuua välja ka juurdepääsetavate kohtade arv	Munitsipaalaruumide üürilepinguid kokku 27	Munitsipaalaruumide üürilepinguid kokku 27	- Munitsipaalaruumide üürilepinguid kokku 24 - Juurdepääsetavus valla asutustesse on tagatud 11 asutuses	- Munitsipaalaruumide üürilepinguid kokku 24 - Juurdepääsetavus valla asutustesse on tagatud 11 asutuses
Abivajaja saab tänu heale koduteenusel, hooldaja abile ja	Klientide rahulolu	VESTA projekti raames osutati teenust 3 inimesele	Kodud tuleohutuks projekti teel muudeti	Koduteenusel olevate klientide arv 28	Koduteenusel olevate klientide arv 30

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla elanikele on tagatud sotsiaalne kaitse, mis annab kindlustunde tuleviku suhtes ja võimaluse elada inimväärselt kogu elu.					
kohandatud kodukeskkonnale elada võimalikult kaua kodus.	sotsiaalteenustega on tõusnud - Koduteenusel olevate klientide arv - Hooldekodus olevate klientide arv (valla elanikke)	ning nõustamist 4 inimesele - Kodud tuleohutuks projekti teel muudeti 11 kodu tuleohutumaks - Kodu kohandamise projektist rahastati 4 kodu kohandamist 145 vastanust hindab sotsiaalteenuste- ja toetuste info kättesaadavust rahulolevalt 56 (39%) vastanut ning sotsiaalabi kättesaadavust hindab rahulolevalt 46 (32%) vastanut	3 kodu tuleohutumaks - Kodukohandamise projekte- 0 - VESTA projekti raames osutati teenust 1 inimesele ning nõustamist 5 inimesele 164 vastanust hindab sotsiaalteenuste- ja toetuste info kättesaadavust rahulolevalt 71 (43%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 83 vastanut, seega teenust kasutanud 81-st inimesest on teenusega rahul 64% 164 vastanust hindab Sotsiaalabi kättesaadavust hindab rahulolevalt 52 (32%), teenust ei ole kasutanud/ei oska	- Hooldekodus olevate klientide arv (valla elanikke) 48 168 vastanust hindab sotsiaalteenuste- ja toetuste info kättesaadavust rahulolevalt 56 (33%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 84 vastanut, seega teenust kasutanud 84-st inimesest on teenusega rahul 67% 168 vastanust hindab Sotsiaalabi kättesaadavust hindab rahulolevalt 43 (26%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 94 vastanut, seega teenust kasutanud 74-st inimesest on teenusega rahul 58%	- Hooldekodus olevate klientide arv (valla elanikke) 51 83 vastanust hindab sotsiaalteenuste- ja toetuste info kättesaadavust rahulolevalt 31 (37%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 38 vastanut, seega teenust kasutanud 45-st inimesest on teenusega rahul 69% 83 vastanust hindab Sotsiaalabi kättesaadavust hindab rahulolevalt 21 (25%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 48 vastanut, seega

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla elanikele on tagatud sotsiaalne kaitse, mis annab kindlustunde tuleviku suhtes ja võimaluse elada inimväärselt kogu elu.					
			vastata 93 vastanut, seega teenust kasutanud 71-st inimesest on teenusega rahul 73%		teenust kasutanud 35-st inimesest on teenusega rahul 60%
Sotsiaalvaldkonna töötajad on kvalifitseeritud (s.h hooldekodu)	• Läbitud koolitused	• Sotsiaaltöötajate kaadrivoolavus on 20% • Sotsiaaltöötajatest omab erialast haridust 20%	• Osakonna juhataja vahetus • Sotsiaaltöötajatest omab erialast haridust 75%	• 100% valla sotsiaaltöötajatest on erialase haridusega • Esmaabi koolitused töötajatele, Kagu-Eesti sotsiaalvaldkonna arenguprogrammi koolitustel osalemine	• 100% valla sotsiaaltöötajatest on erialase haridusega • Esmaabi koolitused töötajatele, Kagu-Eesti sotsiaalvaldkonna arenguprogrammi koolitustel osalemine

7.1.4 Tegevused

1. Rajada kaldtee ratastooli kasutajatele Mikitamäe teeninduspunkti juurde
2. Uuendada vastavalt võimalustele sotsiaalosakonna sõidukeid, eelistades energiasäästlikke, hea läbivusega ja ruumikaid autosid, mis sobivad sotsiaaltöök
3. Korraldada puudega inimeste eluruumide füüsilise kohandamine vastavalt nende vajadustele
4. Rajada Setomaa Hooldekodu juurde puhkeala
5. Arendada kohaliku omavalitsuse poolt pakutavaid sotsiaalteenuseid, sh sotsiaaltranspordi-, kodu-, tugiisiku-, üldhooldus- ja isikliku abistaja teenust

7.2 Lastekaitse

7.2.1 Hetkeolukorra kirjeldus

01.01.2025 seisuga elab Setomaa vallas 445 last vanuses 0-19 eluaastat (Statistikaamet, 2025), neist puudega on 10 (0-17a) (Sotsiaalkindlustusamet, 2025). Sündimus on vallas stabiilne, mis toob kaasa vajaduse tagada kasvavale sihtrühmale erinevaid teenuseid ja tugimeetmeid. Kuna valda on lisandunud uusi noori peresid, siis on suurenenud ka lastekaitse töömaht. Kasvanud on lastekaitse valdkonna probleemide keerukus ja suurenenud ennetustöö tegemise vajadus. Erinevate lastekaitse juhtumite ennetamiseks on vaja mitmekesistada pakutavaid teenuseid ja suurendada võrgustiku koostööd (politsei, perearst, teised sotsiaalala töötajad, haridusasutused jt). Aktiivsete menetluste arv 2024 aastal oli 28. Setomaa vallavalitsuses töötab lastekaitse spetsialist.

7.2.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Olemas kogemused võrgustikutöö korraldamisel probleemsete noortega
2. Väike elanike arv võimaldab individuaalset lähenemist – kogukond märkab ja teavitab abivajavatest lastest

Probleemid

1. Piirkonnas on vähe teenuseid erivajadustega laste vanemate toetamiseks
2. Raskustes pered ei teadvusta oma probleeme ega ole motiveeritud osalema tugiprogrammides
3. Puudub süsteemne ennetustegevus väikelastega perede toetamiseks ja vanemlike oskuste arendamiseks

7.2.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vald toetab positiivset vanemlust ja pakub vajalikku tuge laste kasvatamisel ja vanemaks olemisel, et parandada laste elukvaliteeti ja tulevikuväljavaateid.					
ALAMEESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Vallas on olemas toimivad ja aktiivselt kasutatavad tugiteenused peredele.	Lapsevanemad on teadlikud ja informeeritud tugiteenuste kasutamise võimalustest	2021. aastal vähenes tugiteenuste kasutamine: tugiteenuseid vajas 4 last, 1 lastega pere ja 1 täiskasvanud isik	- Lapsehoiuteenust on saanud 3 last - Tugiisikuteenust 1 pere/2 last - Tugiisikuteenust 3 last (kool/lasteaed) - Regulaarset psühholoogilist nõustamist 10 last	- Lapsehoiuteenust on saanud 1 laps (raske ja sügava puudega lastele mõeldud lapsehoiuteenus riigi rahastusel). - Tugiisikuteenust sai 4 last (3 lasteaia last ja 1 koolilaps). - Regulaarset psühholoogilist nõustamist 30 last. - Sotsiaalnõustamist sai 40 lastega perekonda.	- Lapsehoiuteenust on saanud 1 laps (raske ja sügava puudega lastele mõeldud lapsehoiuteenus riigi rahastusel). - Tugiisikuteenust sai 4 last (3 lasteaia last ja 1 koolilaps). - Regulaarset psühholoogilist nõustamist 30 last. - Sotsiaalnõustamist sai 40 lastega perekonda.
Vald pakub lapsevanematele vanemlusprogrammi "Imelised aastad", et aidata kaasa laste ja vanemate vaheliste suhete parandamisele ning noorukite	Tõenduspõhiseid ennetusprogramme kasutatakse regulaarselt igas valla piirkonnas	0	Tõenduspõhise vanemlusprogrammi pakkumist ei toimunud	Tõenduspõhine vanemlusprogrammi pakkumist ei toimunud küll aga saadi pakkumine ja rahastus 2024. aastaks	Tõenduspõhine vanemlusprogrammi pakkumist ei toimunud küll aga saadi pakkumine ja rahastus 2024. aastaks

käitumisprobleemi-de vähendamisele					
---------------------------------------	--	--	--	--	--

7.2.4 Tegevused

1. Rakendada vallas lapsevanematele suunatud tõenduspõhiseid tugiprogramme
2. Korraldada sihtrühmale vajalike eesmärgipäraste teenuste pakkumist (nt pereteraapia, perenõustamine, perelepitus, psühholoogiline nõustamine, tugigruppide loomine)
3. Viia läbi vanemlust toetavaid koolitusi (sh programm *Imelised Aastad*)
4. Pakkuda tugiisiku teenust nii haridusasutustes kui ka kodus keskkonnas
5. Osaleda Perepesa ruumide rajamises ja arendamises

7.3 Tervishoid

7.3.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Esmatasandi tervishoiuteenus ehk perearsti ja pereõe vastuvõtt toimuvad Mikitamäel ja Värskas. Perearsti vastuvõttudel on võimalik teha lihtsamaid analüüse. Perearsti ruumid on enamasti keskmises kuni heas seisukorras, Mikitamäel puudub liikumiskustega inimestel juurdepääs perearsti vastuvõtule. Apteek asub Värskas, see on avatud kolmel päeval nädalas. Hambaarstiteenust osutab Värskas alates 2019 aastast ettevõtte Odentalia OÜ.

Värskas tegutseb Kagu-Eesti ainuke kuurortravikeskus, kus osutatakse sotsiaalse ja tööalase rehabilitatsiooniteenust. Kuurortravikeskuse juurde kuulub veekeskus koos jõusaaliga, milles pakutavad teenused võimaldavad piirkonna elanikel siduda vaba aja veetmist terviseedendusega.

Setomaa vallas edendatakse tervislikke eluviise ja spordielu – investeeritud on terviseradadesse ja sportimisvõimalustesse õues. Täpsemalt saab spordirajatiste kohta lugeda spordivaldkonna peatükist.

Terviseedenduse seisukohast on oluline, et piirkondades toimivaid häid praktikaid rakendataks ka ülejäänud kohtades, kus on spordi- ja liikumisrajatise vähem.

7.3.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Perearsti ja pereõe teenuste olemasolu Värskas ja Mikitamäel
2. Piirkondlikud teenuseosutajad pakuvad mitmekesiseid tervist edendavaid lisavõimalusi
3. Vallas tegutsevad aktiivsed tervisespordi eestvedajad ja kogukonna kaasajad

Probleemid

1. Teenuste kättesaadavus on valla eri piirkondades ebaühtlane (nt apteek asub ainult Värskas, perearsti teenus on kättesaadav vaid Mikitamäel ja Värskas)
2. Mikitamäe perearsti kabinetis puudub ligipääs liikumiskustega inimestele
3. Värska perearsti nimistus olevate patsientide arv on vähenemas, mis võib mõjutada teenuse püsivust ja kvaliteeti

7.3.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla elanikud on tervislike eluviisidega ning nende hea tervis kestab kõrge elueani.					
ALAMEESMÄRGI D	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Esmatasandi arstiabi on kõigis valla piirkondades kättesaadav	Elanike rahulolu esmatasandi arstiabiga	145 vastanust hindab tervishoiuteenuste kättesaadavust rahulolevalt 66 vastanut	164 vastanust hindab tervishoiuteenuste kättesaadavust rahulolevalt 51 (31%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 47 vastanut, seega teenust kasutanud 117-st inimesest on teenusega rahul 44%	168 vastanust hindab tervishoiuteenuste kättesaadavust rahulolevalt 59 (35%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 43 vastanut, seega teenust kasutanud 125-st inimesest on teenusega rahul 47%	83 vastanust hindab tervishoiuteenuste kättesaadavust rahulolevalt 22 (27%), teenust ei ole kasutanud/ei oska vastata 32 vastanut, seega teenust kasutanud 51-st inimesest on teenusega rahul 43%
Vallaelanikud on hea tervisega	Hinnang enda tervisele	145 vastanust hindab enda tervislikku seisundit heaks või väga heaks 108 (74%) elanikku	164 vastanust hindab enda tervislikku seisundit heaks või väga heaks 66 (40%) elanikku	168 vastanust hindab enda tervislikku seisundit heaks või väga heaks 70 (42%) elanikku	83 vastanust hindab enda tervislikku seisundit heaks või väga heaks 42 (51%) elanikku
Tervislike eluviiside	Liikumisüritusi toimub	145 vastanust arvab 115 (79%) vastanut, et vallas	164 vastanust hindab piisavaks vallas toimuvate	168 vastanust hindab piisavaks vallas toimuvate spordiürituste mahtu 97	83 vastanust hindab piisavaks vallas toimuvate spordiürituste mahtu 43

populaarsuse kasv	igale sihtgrupile Rahuloluküsitluse põhjal elanike rahulolu vallas toimuvate spordiürituste piisavusega	toimub piisavalt spordiüritusi	spordiürituste mahtu 79 (48%) ja ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud 57 (35%) vastanut. Teenust kasutavatest elanikest (107-st) hindab rahulolevalt 74% vastanutest.	(58%) ja ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud 52 (31%) vastanut. Teenust kasutavatest elanikest (116-st) hindab rahulolevalt 84% vastanutest.	(52%) ja ei oska öelda/ ei ole teenust kas 31 (37%) vastanut. Teenust kasutavatest elanikest (52-st) hindab rahulolevalt 83% vastanutest.
-------------------	---	--------------------------------	--	--	---

7.3.4 Tegevused

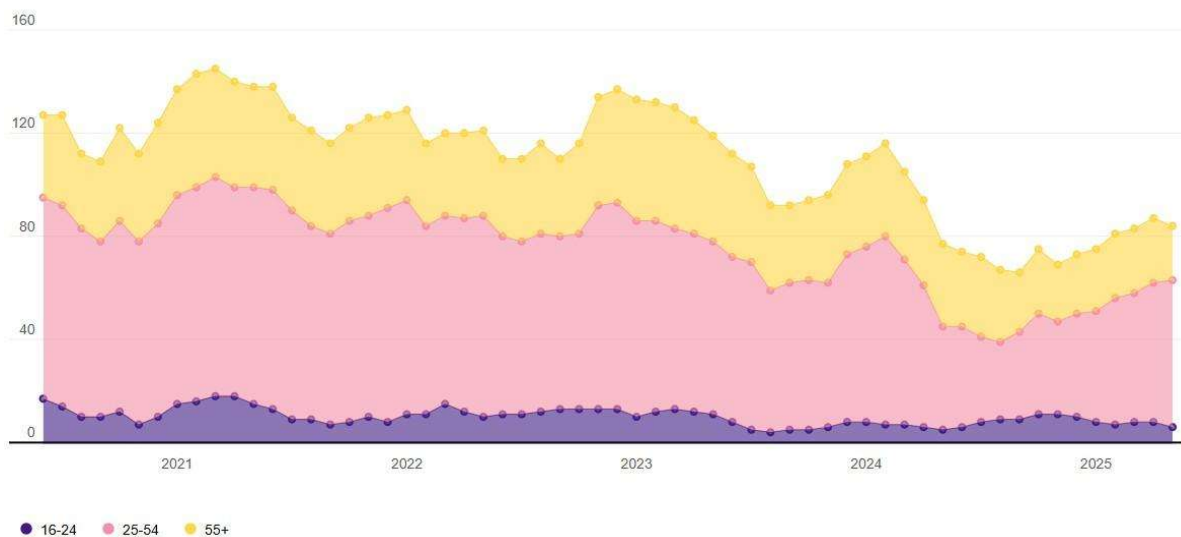
1. Rajada liikumiskustega inimestele ligipääsud tervishoiuasutuste ja valla allasutuste juurde
2. Säilitada vallas perearsti-, pereõe- ja apteegiteenus, pakkudes teenuseosutajatele motiveerimiseks tasuta ruume
3. Pakkuda koolides ja lasteaedades tasuta kohalikku, tervislikku ja mahedat toitu
4. Korraldada tervisliku toitumise alaseid koolitusi erinevatele sihtrühmadele
5. Väärtustada vallavalitsuse ja allasutuste töötajaid terviseedenduse kaudu
6. Toetada Värskas Veekeskuse külastamist valla kaugemate piirkondade elanikele, korraldades selleks vajaliku transpordi

7.4 Tööhõive

7.4.1 Hetkeolukorra kirjeldus

2025. aasta 1. jaanuari seisuga oli Setomaa vallas 75 ametlikult registreeritud töötut. Joonisel 14 on näha, et töötute arv on 2021. aastast mõnevõrra vähenenud.

Joonis 14. Registreeritud töötute arv vanuserühma järgi juuni 2020–mai 2025. Allikas: Statistikaamet.

7.4.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Vallas tegutsevad kaks suurettevõtet: Värskas Sanatoorium ja AS Värskas Vesi
2. Mikroettevõtlus on vallas aktiivne ja mitmekesine

Probleemid

1. Palgatase on madalam võrreldes Eesti ja Võru maakonna keskmisega
2. Ühistranspordi korraldus ei võimalda tööle käimist kodust kaugemal asuvatesse kohtadesse
3. Suur hulk pikaajalisi töötuid

4. Kuigi ettevõtlusega alustamise toetuse saamise määr on kõrgem kui maakonna keskmine, jääb see siiski alla 50%
5. Elamispindade nappus Värskas ning olemasolevate pindade mitterahuldav seisukord Obinitsas takistab tööjõu sissevoolu teistest piirkondadest

7.4.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK
Vallas on kõrge tööhõive määr ning konkurentsivõimelised sissetulekud

7.4.4 Tegevused

1. Tugevdada koostööd ettevõtjate ja Töötukassaga
2. Motiveerida ettevõtjaid looma praktikavõimalusi, et tuua piirkonda uut tööjõudu
3. Korrastada munitsipaalkortereid ning luua koostöös ettevõtjatega ametikortereid
4. Korraldada koostöös Kagu Ühistranspordikeskusega töö- ja elukoha vahelist ühistransporti senisest efektiivsemalt
5. Kaardistada valla võimalused ja valmisolek uute suurettevõtete vastuvõtuks
6. Toetada kiire interneti jõudmist valla elanikeni ning suunata selle arendamist prioriteetsetesse piirkondadesse

8. Haridus

8.1 Üldharidus

8.1.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa vallas on olemas õppimisvõimalused lasteaiast gümnaasiumini. 2024 aastal toimusid Setomaal ümberkorraldused haridusvaldkonnas¹³¹⁴. 1. septembril 2024 alustasid kolm ühendõppeasutust - Setomaa Lasteaed (tegevuskohad Mikitamäel, Värskas, Meremäel ja Obinitsas), Setomaa Kool (õppekohad Mikitamäel, Värskas, Meremäel ja Obinitsas), Setomaa Gümnaasium (õppekohad Mikitamäel, Värskas ja Meremäel).

2023/2024 õppeaastal õppis Setomaa lasteaedades kokku 118 (2022/2023:109) last (joonis 16). Setomaa Koolides õppis 2023/2024 õppeaastal kokku 194 (2022/2023:217) last (joonis 17). Meremäe-Obinitsa, Mikitamäe ja Värskas moodustavad Setomaal kohalikud hariduskeskused – laps saab koos samade kaaslastega haridust omandada lasteaiast põhikooli lõpuni. Luhamaa nurga lapsed käivad Meremäe koolis ning naabervaldades asuvates koolides peamiselt Vastseliina ja Võru suunas. Luhamaa laste koolitee valikul saab enamasti määravaks vanemate töökoha asukoht.

Setomaa Lasteaias on sügisel 2024 seitse lasteaiarühma. Neist neli rühma (sealhulgas setokeelne õuesõpperühm) Värskas, liitrühm Mikitamäel, liitrühm Meremäel ja liitrühm Obinitsas. Õppe- ja kasvatustegevus toimub eesti keeles, kasutatakse ka seto keelt. Igapäeva tegevuste läbiviimisel kui õppe- ja kasvatusprotsessis rõhutatakse ning väärtustatakse ümbritseva looduse tunnetamist läbi kogemusõppe ning kodukoha looduse ilu ja süvendatakse keskkonnateadlikkust. Tehakse tihedat koostööd kogukonnaga ja valla teiste asutustega ning külastatakse kohalikke metsasid oma radadega ning läheduses asuvaid vaatamisväärsusi, rõhuasetus on õuesõppel. Setomaa Lasteaias tähtsustatakse seto kultuuri, traditsioonide ja esivanemate pärandi edasikandmist läbi rahvakommete, rahvakalendri ning kohalike tähtpäevade, kaasates kohalikke kultuurikandjaid ja spetsialiste. Väärtustatakse ja edendatakse tervislikku eluviisi, arvestades toitumise, liikumise kui ka vaimse tervise heaoluga. Lastele on tagatud igapäevane hea psühhosotsiaalne keskkond. Selle aluseks on inimestevahelised lugupidavad suhted, mis toetuvad usaldusele ja hoolivusele, nii lapse kui täiskasvanu tasandil. Lasteaias arvestatakse igaühe individuaalsusega ning väärtustatakse iga inimest ja tema huvisid.

Setomaa Kool on kuueklassiline kool, alustas tööd pärast koolide ümberkorraldamist 1.septembrist 2024.

I ja II kooliastmes toimub õpe neljas õppekohas – Meremäel, Mikitamäel, Obinitsas ja Värskas.

Kõikides õppeainetes lõimitakse kooli eripära ja kogukonnas kokkulepitud rõhuasetused ning kasutatakse erinevaid võimalusi õppimise ja õppekeskkonna mitmekesistamiseks. Lähtuvalt

¹³ MTÜ Setomaa Liit tellimusel koostas Teravik OÜ „SETOMAA VALLA HARIDUSUURING: Haridusvaldkonna statistika, trendid ja tulevikuprognosid aastal 2023.“ Eesmärk oli koondada Setomaa koolide ja lasteaedade kohta olemasolevad andmed, analüüsida viimase kümne aasta trende ning praegust olukorda. Kaugem eesmärk oli kavandada Setomaa haridusvõrgustiku (koolid ja lasteaiad) arendamist haridusasutuste omavahelise koostöö suurendamise ja haridusasutuste ning kolmanda sektori koostöö suurendamise abil. <https://setomaa.kovtp.ee/haridusreform>

¹⁴ 29.02.2024 Setomaa Vallavolikogu otsus nr 4 “Setomaa valla haridusasutuste ümberkorraldamine”

õppimisele seatud eesmärgist võib õpet korraldada väljaspool kooli õppekäigu, projektipäeva või praktilise tööna. Kooli eripäraga seotud rõhuasetusi ja väärtusi kujundatakse lisaks aineõppele ka huvitegevuse ja -ringide sisulises töös.

Valikõppeainete õpe toetab piirkonnas kokkulepitud kultuuriteadlikkuse ja ettevõtliku eluhoiaku kujundamist. I–II kooliastmes on üldjuhul kolm valikõppeainet kõikides õppekohtades:

- seto keel ja kultuur arendab õpilases teadlikkust omakultuurist, traditsioonidest ja keelest. Lisaks valikõppeainele lõimitakse seto keele ja kultuuriteadlikkuse kujundamine kõikidesse õppeainetesse;
- majandusõpetus kujundab õpilastes ettevõtlikkust, iseseisvust, suutlikkust lõimida oma ettevõtlikkust kultuuri ja pärimusega. Valikõppeainet õpitakse I–II kooliastmes üks tund nädalas, st kokku 35 tundi kooliastme kohta;
- arvutiõpetus toetab õpilase suutlikkust kasutada arvutit loovtöö koostamisel nii teemakohase materjali otsimisel kui töö nõuetekohasel vormistamisel;

I kooliastmes määratakse üks kooli eripärast lähtuv ja õpilaste arengut toetav valikõppeaine õppeaastaks.

Setomaa Kooli õppekohtadele Värskas, Meremäel ja Mikitamäel lisandub kogukonna initsiatiivil loodud õppekoht Obinitsas, kus seto keelt ja kultuuri lõimitakse traditsioonilise õppega.

Setomaa Kool ja Gümnaasium eristuvad oma ainulaadsusega teistest koolidest Võrumaal ja Eestis. Kooli eripära võetakse arvesse õpilaste arengu toetamiseks asjakohaste õppimisvõimaluste tagamisel ja õppe kavandamisel kõikides õppeainetes ja õppekavavälistes tegevustes ning koolivälise tegevuse arvestamisel õppe osana. Setomaa Gümnaasium on innovaatiline ka tegutsemise vormi poolest - gümnaasiumi koosseisu on liidetud põhikooli viimane aste - ühes ja samas asutuses tegutsevad koos klassid 7-9 ja 10-12. Nii on võimalik juba gümnaasiumile eelnevates klassides lõimida õpet ja tegevusi laiemalt üle terve Setomaa haridusmaastiku.

Kooli põhitegevust mõjutab eripära, milles on kokku lepitud kohalikus kogukonnas ja mis taotleb õpilastes kultuuriteadlikkuse, vaimse ja füüsilise tervise hoidmist ja ettevõtliku eluhoiaku kujundamist.

Setomaa Kooli ja Setomaa Gümnaasiumi põhiväärtused on: hoolivus, julgus, austus, tarkus.

Viimasel viiel õppeaastal on Setomaa vallas haridusasutustes laste arv tõusnud ja järgmisel viiel õppeaastal peaks laste arv püsima stabiilsena, kuid endiselt on hariduselu korraldamisel üks olulisemaid väljakutseid laste arvu kahanemise tendents maapiirkondades ning lisaks veel kvalifikatsioonile vastavate õpetajate puudus.

Setomaa Lasteaias oli 2024/2025 õppeaastal kokku 109 last: Värska tegevuskohas 59 last, Mikitamäe liitrühmas 13 last, Obinitsa liitrühmas 19 last, ja Meremäe liitrühmas 18 last.

Setomaa Kooli õpilaste arv õppekohtade kaupa 2024/2025 õppeaastal oli järgmine: Värska õppekohas 65 õpilast, Mikitamäe õppekohas 30 õpilast, Obinitsa õppekohas 13 õpilast ja Meremäe õppekohas 17 õpilast.

Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmetel käis 2024. aasta seisuga teiste omavalitsuste lapsi Setomaa lasteaedades 4 ja koolides 16, samas käib EHISe andmetel teiste omavalitsuste haridusasutustes Setomaa vallast 13 lasteaialast ja 61 õpilast (sh 37 põhikooliõpilast ja 24 gümnaasiumiõpilast). Kui gümnaasiumiosas on mujal õppimine sageli põhjendatud, siis

põhikooliastmes tuleks uurida, mis on muudes omavalitsustes õppimise põhjused. (Allikas: EHIS, 2024).

seisuga 28.05.2025

Klass	Värska	Mikitamäe	Meremäe	Obinitsa	kokku		
1	12	5	-	7	24		
2	11	6	4	2	23	67	
3	7	6	3	4	20		
4	14	4	4		22		
5	10	4	2		16	58	
6	11	5	4		20		
7	12	8	7		27		
8	16	4	4		24	78	
9	14	6	7		27		
10	10				10		
11	11				11	32	
12	11				11		
	139	48	35	13			

Setomaa vallas töötab täiskohaga sotsiaalpedagoog, kes jagab oma tööpäevi valla kõigi haridusasutuste vahel. Sotsiaalpedagoogi ülesandeks on luua lapsi ja noori toetav võrgustik koostöös koolitöötajate, lastekaitse spetsialisti, sotsiaaltöötajate, noorsoopolitsei ja meditsiini asutustega ning noorsoo-institutsioonidega. Valla koolides puuduvad koolipsühholoogid, kuid vajadus koolipsühholoogi teenuse järele on. Probleemiks on riskiperede vanemate vähenenud motiveeritus oma

probleemidega tegeleda ning puudulikud vanemlikud oskused. Raskusi esineb abivajavale lapsele sobiva tugiisiku leidmisega.

Setomaa vallas töötab ka osakoormusega noorte heaolu spetsialist, kelle ülesanne on toetada noori vanuses 13-29 eluaastat, kes on NEET-olukorras või sellesse sattumiskorras.

Võimalused kõrghariduse omandamiseks

Vastavalt koostööleppetele Eesti Maaülikooli, Setomaa Liidu ja Seto Kongressi Vanemate Kogu vahel võimaldatakse igal aastal kolmele Setomaalt pärit gümnaasiumi lõpetajale kolm konkursiväliselt õppekohta kõrghariduse omandamiseks **Maaülikoolis**.

Uute haridusasutuste arengukava koostamine algab 2025 aasta oktoobrist.

Setomaa Eakate Ülikool

2020 aastal alustas Mikitamäe kooli teeneka pedagoogi eestvedamisel tegevust Setomaa Eakate Ülikool. Mõte on pärit Tartu Ülikooli Väärivate ülikoolist.

Koostöös Setomaa valla eakate seltside ja ühendustega kutsutakse piirkonna eakaid osalema ja alustama oma oskuste ning teadmiste kaasajastamisega, alustama taas õppimist. Esimene kokkusaamine toimus 29. oktoobril 2020. aastal. Setomaa eakate ülikool lähtub kahest põhilisest eesmärgist:

1. Hoida end kursis ümbritseva eluga, omandada uusi teadmisi ühiskondlikust elust, teadusest, tervishoiust, teada ja tunda aktuaalseid probleeme enda ümber.
2. Lähendada valla eakaid ühiste tegevuste kaudu. Koos käiakse ca 1 kord kuus.

8.1.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Setomaa Lasteaia, Setomaa Kooli ja Setomaa Gümnaasiumi nüüdisaegsete ning laste arengut ja kogukondlikkust toetavate õppekavade olemasolu
2. Setomaa Kooli ja Setomaa Gümnaasiumi õpilaste ja töötajate teadlik tegutsemine ettevõtliku eluhoiaku, vaimse ja füüsilise tervise ning kultuuriteadlikkuse kujundamisel
3. Setomaa valla Haridusuuringu¹⁵ olemasolu
4. Väikesed klassid, mis võimaldavad individuaalset lähenemist
5. Looduslikud ja kultuurilised eeldused järjepidevaks õppeks väljaspool klassiruumi, õuesõppeks sh kooliaedade arendamiseks, pärimuskultuuri ja ettevõtlusega tutvumiseks
6. Lasteaia ja muusikakooli õpetajate palkade võrdsus üldhariduskoolide õpetajatega
7. Kogemus kujundava hindamise rakendamisel
8. Järjepideva pärimus- ja ettevõtlusõppe toimimine
9. Õpilaste osaluse soodustamine koolivälistes tegevustes ja koolielu korraldamises, pakkudes mitmekesiseid sündmusi (sh õpilasesinduse tegevus, olümpiaadid, võistlused, teemanädalad, ühistegevused)
10. Õpetajate vaheline koostöökogemus ja regulaarsete sisekoolituste toimimine õppekohtades
11. Setokeelse lasteaiaühema olemasolu Värskas
12. Võimalus kolmel Setomaa vallast pärit gümnaasiumi lõpetajal omandada kõrgharidust konkursiväliselt Eesti Maaülikoolis (Setomaa Liidu toel)
13. Lastevanemate kogude ja haridusasutuste hoolekogude aktiivne tegutsemine ning ühiste sündmuste ja tegevuste korraldamine

¹⁵<https://setomaa.kovtp.ee/documents/17842494/34333257/Setomaa+haridusuuring+2023.pdf/9b8fb0f3-3293-4d11-89b5-7cbcd5cf4057>

14. Vilistlaste kogu olemasolu Värskas
15. Lastevanemate aktiivsus haridusvaldkonna arendamisel
16. Lasteaiaõpetajate kvalifikatsioonile vastavus ja personalipüsivus
17. Setomaal on pädevus mahetoidu kasvatamisel ja tarbimisel

Probleemid

1. Reorganiseeritud koolide identiteet ei ole veel kogukonnas juurdunud
2. Paljud õpetajad töötavad osalise koormusega ning viibivad koolis vaid kindlatel päevadel, mistõttu on nende panustamine koolielu arendamisse piiratud
3. Mitmed valda registreeritud lapsed käivad teistes omavalitsustes koolis või lasteaias; põhjused pole selged
4. Haridusasutuste ruumiline keskkond ja õppevahendid, eriti reaalinetes (nt keemia, füüsika), vajavad ajakohastamist
5. Õpetajate valmisolek uuenduslike ja õppijakesksete lähenemiste rakendamiseks on vähene
6. Koduõpe ei ole Setomaa Koolis ja Gümnaasiumis piisavalt toetatud ega süsteemselt korraldatud
7. Puudus on tugispetsialistidest, eriti koolipsühholoogidest ja abiõpetajatest
8. Hariduslike erivajadustega laste arv on kasvamas
9. Liitklasside õpetamine suurendab õpetajate töökoormust ning vajab lisatuge ja ressursse

8.1.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa valla haridusasutused pakuvad kaasaegset, õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetavat, 21.sajandi oskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendavat ning õppijale võimetekohast haridust.					
ALAM-EESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Setomaa valla õpilaste arv tõuseb või on stabiilne	Setomaa haridusasutuste laste arv	Koolides 205 last	Koolides 217 last	Koolides 226 last	Koolides 235 last
Haridusasutuste õpetajad on pädevad ja motiveeritud	Kvalifikatsioonile vastavate õpetajate arv on tõusnud	- Õpetajate keskmine töökoormus on 0,84 - Kõrgharidusega õpetajate osakaal 78% - Õpetajad, kes liiguvad valla haridusasutuste vahel:3 - Kvalifikatsioonile vastavaid õpetajaid 32	- Õpetajad, kes liiguvad valla haridusasutuste vahel:3 - Kvalifikatsioonile vastavaid õpetajaid 31	Kvalifikatsioonile vastavaid õpetajaid 34	- Kvalifikatsioonile vastavaid õpetajaid 34, ei vasta 14, st omandab kõrgharidust 8. 9 õpetajat liiguvad kahe õppekoha vahel.
Setomaa vallaharidusasutustes on kaasajastatud õpikeskkond ning julge eristumine	Teistest kohalikest omavalitsustest Setomaa valda koolides ja lasteaedades haridust	Teistest kohalikest omavalitsustest Setomaa valla koolides ja lasteaedades haridust omandavate laste arv: 37	Teistest kohalikest omavalitsustest Setomaa valla lasteaedades 4 ja koolides 33, kokku 37 last.	Teistest kohalikest omavalitsustest Setomaa valla lasteaedades 4 ja koolides 38, kokku 42 last.	2024 käivitati ülekooliline teemanädalate süsteem kooskõlas kooli eripära, omariikluse ja maailmaharidusega:

loob konkurentsieelise	omandavate laste arv on stabiilne või suurenenud • Kõik haridusasutused on remonditud • Setomaa haridusasutused on omanäolised	• Setokeelse rühma avamine Värskas lasteaia • Meremäe Kooli fassaad on renoveeritud • Mikitamäe Kooli spordiväljak on projekteeritud ja rekonstrueeritud • Värskas Gümnaasiumi hoone on projekteeritud • Kõikides Setomaa koolides on ettevõtlus- ja/või majandusõpe	• Kõikides Setomaa koolides on ettevõtlus- ja/või majandusõpe • Setokeelne lasteaiarühm jätkab tegutsemist. • Perioodil september 2022 – jaanuar 2023 läbi viidud Setomaa valla haridusvaldkonna uuring. Uuringu kaugem eesmärk on kavandada Setomaa haridusvõrgustiku (koolid ja lasteaia) arendamist haridusasutuste omavahelise koostöö suurendamise ja haridusasutuste ning kolmanda sektori koostöö suurendamise abil. • 2.detsembril 2022 toimus Setomaa valla hariduskonverents. • Käesolevalt on käimas Setomaa	• Oktoobris 2023 viidi läbi koolide ülene seto kultuurinädal, kus kõigi koolide õpilased tegutsesid koos kooliastmete kaupa • veebruaris 2023 viidi läbi koolide ülene tervise nädal • mais 2023 koolide ülene ettevõtlikkuse nädal. mille raames toimus ka töömess • On valmimas Setomaa Lasteaia, Setomaa Kooli ja Setomaa Gümnaasiumi õppekava. Õpetajad on teinud õppekavade loomiseks ühiseid koostööpäevi.	keskkonna- ja terviseteadlikkus septembris, seto nädal oktoobris, ettevõtlikkuse nädal oktoobris, kogukonnapäev novembris, oma riigi nädal veebruaris, emakeelenädal märtsis, Euroopa nädal mais. • 2024 kinnitati Setomaa Kooli ja Setomaa Gümnaasiumi õppekavad.
------------------------	---	--	---	---	--

			valla haridusmudel loomine		
Lapsevanemad osalevad haridusasutuste tegevuses	• Lapsevanematega ühiselt läbi viidud ürituste arv • Üritustel osalevate lapsevanemate arv	• Värskas Gümnaasiumi lastevanemate kogu koostöös kooliperega on rajanud õuesõppeklassi. • Meremäe koolipere on korraldanud koos lastevanematega koolimaja ümbrusesse jõulumaa. • Vanemad on kaasatud ainetundides külalisõpetajatena • Koolipere koos lastevanematega on osalenud Seto Kostipäeva kohvikutepäeval	• Värskas Gümnaasiumis on toimunud perepäev • Koolipere koos lastevanematega on osalenud Seto Kostipäeva kohvikutepäeval • Tegutseb Värskas Gümnaasiumi lastevanemate kogu • Lastevanemad on kaasatud ainetundides külalisõpetajatena	• Lapsevanemad osalesid aktiivselt hariduse ümberkorraldamist puudutavatel koosolekutel ning tegid ettepanekuid hoolekogude kaudu	• Lapsevanemad ja kogukonna liikmed osalesid koolide arengukavade koostamiseks korraldatud ideede korje mõttekodades.

Tugiteenused on kõigile Setomaa valla haridusasutuste töötajatele ja lastele kättesaadavad	• Haridusasutuste töötajad ja lapsed ning lastevanemad on rahul esimese ja teise taseme tugiteenuste kättesaadavusega (rahuloluküsitlus)	• Haridusliku erivajadusega (HEV) õppijale on tagatud eripedagoogiline, logopeediline, sotsiaalpedagoogiline ja psühholoogiline teenus • Rahulolu tugiteenuste kättesaadavusega on 36,9% • 145 vastanust on rahulolev 82 vastanut haridustasemega koolides ning 76 vastanut haridustasemega lasteaedades.	• Haridusliku erivajadusega (HEV) õppijale on tagatud eripedagoogiline, logopeediline, sotsiaalpedagoogiline ja psühholoogiline teenus • 164 vastanust on rahulolev tugiteenuste kättesaadavusega 26 (16%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 101 (62%), seega teenust kasutanud 63-st on rahulolev 41% • 164 vastanust on rahulolev haridustasemega koolides 79 (48%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 63 (38%), seega teenust kasutanud 101-st on rahulolev 78% • 164 vastanust on rahulolev haridustasemega	• Haridusliku erivajadusega (HEV) õppijale on tagatud eripedagoogiline, logopeediline, sotsiaalpedagoogiline ja psühholoogiline teenus • Tööl on noorte heaolu spetsialist (0,3 kohta), kes täidab tugivõrgustiku koordinaatori ülesandeid • 168 vastanust on rahulolev tugiteenuste kättesaadavusega 29 (17%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 100 (60%), seega teenust kasutanud 68-st on rahulolev 43% vastanutest • 168 vastanust on rahulolev haridustasemega koolides 85 (51%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 57 (38%), seega teenust	• Haridusliku erivajadusega (HEV) õppijale on tagatud eripedagoogiline, logopeediline, sotsiaalpedagoogiline ja psühholoogiline teenus • Tööl on noorte heaolu spetsialist (0,3 kohta), kes täidab tugivõrgustiku koordinaatori ülesandeid • 83 vastanust on rahulolev tugiteenuste kättesaadavusega 22 (27%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 33 (40%), seega teenust kasutanud 50-st on rahulolev 44% vastanutest • 83 vastanust on rahulolev haridustasemega koolides 39 (47%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 32 (39%),
--	--	---	---	--	---

			lasteaedades 70 (43%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 86 (52%), seega teenust kasutanud 78-st on rahulolev 90%	kasutanud 111-st on rahulolev 77% • 168 vastanust on rahulolev haridustasemega lasteaedades 78 (50%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 81 (48%), seega teenust kasutanud 87-st on rahulolev 90%	seega teenust kasutanud 51-st on rahulolev 76% • 83 vastanust on rahulolev haridustasemega lasteaedades 43 (52%), ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 35 (42%), seega teenust kasutanud 48-st on rahulolev 90%
--	--	--	---	--	--

Setomaa valla haridusasutuste järgitakse keskkonnasõbralikkuse põhimõtteid	• Haridusasutuste territooriumil ja ruumides toimib jäätmete liigiti kogumine • Haridusasutuste ruumid on remonditud ja energiasäästlikud • Keskkonnateadlikkust tõstvates programmides ja projektides osalemine • Koolide juurde rajatud aedade (m2), kasvuhoonete arv	• On toimunud Värskas Gümnaasiumi koolihoone projekteerimine • Värskas Gümnaasium on liitunud programmiga "Roheline kool" • Setomaa valla haridusasutused osalevad erinevates Keskkonnainvesteeringute keskuse (KIK) projektides • Kasvuhooned on rajatud Meremäele ja Mikitamäele. • Peenrakastid on rajatud Värskasse (kool ja lasteaed), Mikitamäele ja Meremäele	• Setomaa valla haridusasutused osalevad erinevates Keskkonnainvesteeringute keskuse (KIK) projektides • Saadud Leader projektitoetus Värskas Gümnaasiumi õuesõppeklassi rajamiseks, tegevus 2023 aastal. • 2022 lõpus ja 2023 aasta esimesel poolaastal on läbi viidud Värskas Gümnaasiumi renoveerimise riigikanded, mis luhtusid. • Kasvuhooned on rajatud Meremäele ja Mikitamäele. • Peenrakastid on rajatud Värskasse (kool ja lasteaed), Mikitamäele ja Meremäele	• Setomaa valla haridusasutused osalevad erinevates Keskkonnainvesteeringute keskuse (KIK) projektides • Saadud Leader projektitoetus Värskas Gümnaasiumi õuesõppeklassi rajamiseks, tegevus 2023 aastal. • Kasvuhooned on rajatud Meremäele ja Mikitamäele. • Peenrakastid on rajatud Värskasse (kool ja lasteaed), Mikitamäele ja Meremäele	
--	--	--	--	--	--

Setomaa valla koolid teevad aktiivset rahvusvahelist koostööd, toimuvad õpiränded ning koostöö projektid	• Õpirändes osalenud õpetajate arv • Koostöö projektides osalenud õpilaste arv Kool teeb süsteemselt ja läbimõeldult rahvusvahelist koostööd (koostöövormide , projektide arv)	• Meremäe Koolis toimus 2021.a oktoobris Mahekokkamise võistlus, kus osalesid kõik Setomaa valla koolid. • 2021 rahvusvahelise koostöö hoogustumine: Erasmus+ projektidega õpilastele ja õpetajatele alustamine Värska Gümnaasiumis ja Mikitamäe Koolis • Värska Gümnaasium: 2021-2023 õpilastele 1 ja õpetajatele 1 projekt • Mikitamäe Kool teeb aktiivset koostööd Segebergi (Saksamaa) maakonna lasteaiaga „Alle Kinder Lebenshilfe“, mis asub Wahlstedt'is	• Koolid osalevad rahvusvahelistes projektides • Värska Gümnaasiumis 17 projekti ¹⁶: • Koolides toimuvad ühistegevused, kus osalevad ka vanemad	• Koolid osalevad rahvusvahelistes projektides • Värska Gümnaasiumis 9 projekti¹⁷ • Meremäe koolis 1 projekt¹⁸	• Varasemad projektid on lõppenud. • 2024 toimus rahvusvaheline koostöö keskkonnateadlikkuse projektide kaudu. • Uus projekt, milles osletakse on suunatud umakultuuri nähtavaks tegemisele haridusasutuse füüsilises keskkonnas. • Kool ja Gümnaasium osaleb Erasmus+ projektis "Zero Food Waste/ Ei toiduraiskamisele" ja Green School Dining/ Roheline koolitoit" • Setomaa Kool ja Setomaa
--	---	--	--	--	--

¹⁶ Värska Gümnaasiumi projektid <https://varskakool.ee/projektid/>

¹⁷ <https://varskakool.ee/projektid/>

¹⁸ <https://meremaekool.ee/projektid/>

					Gümnaasiumi õpilased ja õpetajad osalevad haridusprogrammides, mis toetavad kooli õppekava oluliste rõhuasetuste elluviimist, nagu vaimne ja füüsiline tervis, ettevõtlik eluhoiak, kultuuriteadlikkus ¹⁹.
Setomaa valla haridusasutustes pakutav toit on osaliselt valmistatud mahedast toorainest	• Maheda tooraine osakaal on 20-50% • Värska Gümnaasiumi eesmärk 70% aastaks 2026	• Setomaa valla koolid on saanud mahemärgise, mahetooraine osakaal on vähemalt 20%.	• Setomaa valla koolid on saanud mahemärgise, mahetooraine osakaal on vähemalt 20%.	• Setomaa valla koolid on saanud mahemärgise, mahetooraine osakaal on vähemalt 20%.	• Setomaa valla koolid on saanud mahemärgise, mahetooraine osakaal on vähemalt 20%.
Setomaa vallas tegutseb Setomaa Eakate Ülikool	• Väärikate ülikooli tegemistes osalenud eakate arv (väljastatud tunnistuste arv)	• Tunnistused sai 46 eakat	• Tunnistuse sai 62 eakat	• Tunnistuse sai 63 eakat	• Tunnistuse sai 40 eakat

¹⁹ Setomaa Koolide haridusprogrammid <https://setomaakoolid.ee/huvitegevus/haridusprogrammid/>

8.1.4 Tegevused

1. Setomaa valla haridusasutuste õpetajate tunnustamine ja motiveerimine
2. Mängu-, puhke- ja loovusnurkade loomine koolidesse
3. Õuesõppe võimaluste ning vabaaja atraktsioonide (puhkealad, mänguväljakud, liikumisrajad, välijõusaalid, varjualused jm) rajamine haridusasutuste õuealadele
4. Haridusasutuste mainekujundusstrateegia väljatöötamine ja rakendamine, et Setomaa eristuks selgelt ja julgelt ühtse identiteediga
5. Potentsiaalsete õpetajate leidmine valla elanike seast ning lapsevanemate, vilistlaste ja ettevõtjate kaasamine külalisõpetajatena õppetöösse
6. Haridusasutuste köökide ja söögisaalide renoveerimine ja laiendamine
7. Haridusasutuste renoveerimine ja sisustamine kaasaegse inventariga
8. Haridusasutuste ümbruse parklate ja juurdepääsuteede rekonstrueerimine
9. Digitaristu kaasajastamine ning uute IT-lahenduste ja tehnoloogiate kasutuselevõtt õppetöös
10. Jäätmete liigiti kogumise võimaluste loomine (sh sorteerimiskonteinerite paigaldamine kooliruumidesse ja territooriumile, õpilaste ja töötajate teavitamine ning juhendamine)
11. Energia- ja keskkonnasäästlikel lahendustel põhinevate tehnoloogiate kasutuselevõtt koolikeskkonnas ning nende sidumine õppe- ja kasvatustegevusega
12. Erasmus+, eTwinning jt programmide raames õpirände ja koostööprojektide koostamine ja elluviimine, keskendudes kaasavale haridusele ja haridusuuendustele
13. Suhete ja sallivuse arendamist ning kiusamisvaba keskkonda toetavate metoodikate rakendamine koolides ja lasteaedades
14. Koolipsühholoogi teenuse kättesaadavuse laiendamine koolides ja eripedagoogi teenuse kättesaadavuse laiendamine lasteaedades
15. Uuring vallaelanike mujal õppimise põhjuste väljaselgitamiseks
16. Koduõppe süsteemi väljatöötamine ja rakendamine
17. Järjepideva ja süsteemse pärimusõppe rakendamine koostöös kogukondade, muuseumide ja üleseto organisatsioonidega
18. Täiskasvanute täiend- ja ümberõppe võimaluste soodustamine
19. Setomaa Eakate Ülikooli 60+ käivitamine mitmekesiste kursustega

8.2 Noorsootöö, noortekeskused

8.2.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa vallas on loodud võimalused noorte mitmekülgsaks arenguks. Noorsootööd ja koolinoorte huvitegevust korraldab **Setomaa Noorsootöö Keskus**. Lähtuvalt noorte huvidest ja vajadustest on Setomaa Noorsootöö Keskuse eesmärk luua Setomaa valla 7–26 aastastele noortele tingimused, sh keskkond ja võimalused mitteformaalseks õppeks, vaba aja sisustamiseks ning huvitegevusega tegelemiseks, korraldada noorsootööd Setomaa valla üldhariduskoolides, sh juhtida ja koordineerida huviringide ja õpilasesinduste tööd. Setomaa Noorsootöö Keskus tegutseb Värska, Mikitamäe ja Meremäe piirkonnas. 2023 aastal on loodud Setomaa valla ennetustöö koostöömudel ja tugimeeskond, kes toetavad riskigrupis noori valdkonnaülest ja lõimitud tugitegevuste kaudu, et suurendada noorte valmisolekut töö- ja hariduselus osalemiseks. Sihtgrupiks on 13-29 aastased noored. Setomaa Noorsootöö Keskus on MTÜ Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse (Eesti ANK) liige.

Setomaa Noorsootöö Keskus on avatud noorsootöö meetodil tegutsev noorsootööasutus, kus tegutsetakse noortelt noortele põhimõttel ja koos noortega. Noorsootöötajate roll on olla mentoriks ja luua positiivne keskkond ning seeläbi tunneb noor, et on juba täna kogukonna jaoks oluline.. Setomaa Noorsootöö Keskus on pidevas arengus ja igapäevaselt tehakse tööd selle nimel, et tagada valla erinevates piirkondades noorsootöö kättesaadavus, stabiilsus ja noorte usaldus.

8.2.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Setomaa vallas on mitmekesised kultuuri- ja sporditegevuste võimalused vaba aja veetmiseks
2. Noortekeskused asuvad valla hariduskeskustes Mikitamäel, Värskas ja Meremäel/Obinitsas ning üldhariduskoolides on avatud noortetoad
3. Noortekeskuste tegevust rahastatakse stabiilselt valla eelarvest
4. Värskas on aastaringselt kasutatav katusealune ekstreemspordipark
5. Setomaa vallas toimib noortele suunatud ennetustöö koostöömudel
6. Setomaa vallas töötab noorte heaolu spetsialist

Probleemid

1. Setomaa Noorsootöö Keskuse ruumid vajavad renoveerimist ja kaasajastamist
2. Tegutsevate noorteaktiivide ebapiisav kaasatus valla otsustusprotsessidesse.
3. Huvitegevuse võimaluste nappus
4. Süsteemitu noorteinfo levitamine.²⁰
5. NEET-noori toetava ennetustöö võrgustiku ebapiisav järjepidevuse tagamine ja tõhus toimimine

²⁰ Noorteinfo levitamise aluseks tuleb võtta Euroopa noorteinfo harta
https://harno.ee/sites/default/files/documents/2021-03/European_Youth_Information_Charter_2018_EE_A4_v1_0.pdf

8.2.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa noortele on loodud eeldused, et noortest sirguksid loovad, tegusad, hoolivad, ettevõtlikud ühiskonna liikmed.					
ALAM-EESMÄRGID	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Valla noorte hulgast võrsub kohalikke juhte ja eestvedajaid – passiivsete noorte arv väheneb, suureneb noorte kodanikuaktiivsus	- Noorte poolt algatatud sündmuste arv - Noorteaktiivid tegutsevad aktiivselt - Noored on esindatud volikogu komisjonides ja noori puudutavates töögruppides	- Noorte poolt algatatud sündmuste arv: 5 - Noorteaktiivide arv: 3 - Noorte arv volikogu komisjonides ja noori puudutavates töögruppides: 4	- Noorte poolt algatatud sündmuste arv: 5 - Noorteaktiivide arv: 3	- Noorte poolt algatatud sündmuste arv: 6 - Noorteaktiivide arv: 3	- Noorte poolt algatatud sündmuste arv: 6 - Noorteaktiivide arv: 3
Kõik noortekeskused on noorte hulgas populaarsed. Noortekeskustes pakutavate tegevuste rahulolu kasvab	- Setomaa Noorsootöö Keskuse külastatavus püsib stabiilsena - Kõikides noortekeskustes pakutakse noorte huvidest lähtuvalt vaba aja veetmise võimalusi ja tegevusi	- Setomaa Noorsootöö Keskuse külastajate arv: (1076 EANK poolt loodud logiraamatu kasutamise põhjal) - Läbiviidud rahuloluküsitluste arv: 1	Setomaa Noorsootöö Keskuse külastajate vanuses 16 -26 arv on tõusnud kuni 200-ni (20 EANK poolt loodud logiraamatu	Setomaa Noorsootöö Keskuse külastajate vanuses 16 -26 arv on tõusnud kuni 246-ni (EANK poolt loodud logiraamatu kasutamise põhjal)	- Setomaa Noorsootöö Keskuse külastajate arv vanuses 16 -26 oli 287. 83 vastanust on rahulolevad pakutavate tegevustega noortekeskustes

	Noortekeskused teevad üle valla tulemuslikku koostööd (ülevallaliste tegevuste arv)	- Ülevallaliste koostöötegevuste arv: 2 145 vastanust on rahulolevad 69 (48%) vastanust pakutavate tegevustega noortekeskustes	kasutamise põhjal) - On läbi viidud noorsootöö kvaliteedi hindamine. - Ülevallaliste koostöötegevust e arv: 4 - Ülemaakonna ürituste arv: 2 164 vastanust on rahulolevad pakutavate tegevustega noortekeskustes 71 (43%) vastanust ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanust 82 (50%), seega teenust kasutanud 50-st on rahulolev 87%	- Ülevallaliste koostöötegevuste arv: 7 - Üle maakonna ürituste arv: 3 168 vastanust on rahulolevad pakutavate tegevustega noortekeskustes 75 (45%) vastanust ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanust 80 (48%), seega teenust kasutanud 88-st on rahulolev 85%	37 (45%) vastanust ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanust 42 (49%), seega teenust kasutanud 37-st on rahulolev 88%
Erivajadustega, sh käitumisraskustega lapsed ja noori, aktsepteeritakse,	Erivajadustega, sh käitumisraskustega laste ja noorte, jaoks on noortekeskustes olemas tugitegevused	Tugitegevuste arv: 2 (programmid „Murdepunkt“ ja NEET noored)	Tugitegevuste arv: 3 (programmid „murdepunkt“, NEET-noored)	Loodi Setomaa valla ennetustöö koostöömudel	

märgatakse ja toetatakse.					
------------------------------	--	--	--	--	--

8.2.4 Tegevused

1. Tagada õpilasesinduste järjepidev ja sisuline tegutsemine kõigis õppekohtades
2. Edendada õpilasesinduste liikmete vahelist koostööd ja ühistegevusi (koolitused, väljasõidud, sündmused) õppekohtade vahel
3. Tagada noortekeskuse ruumide kaasajastamine ja renoveerimine noorte paremate tegevusvõimaluste loomiseks
4. Luua Setomaa valla noortekogu ning noorte coach'ide nimekiri
5. Suurendada infotehnoloogiliste võimaluste kasutust noorsootöös ning pakkuda IKT-teemalisi huvitegevusi noorte digipädevuse tõstmiseks
6. Tõsta noortevaldkonna töötajate pädevust ja kvalifikatsiooni, et tagada kvaliteetne ja järjepidev noorsootöö
7. Jätkata logiraamatu kasutamist kõigis noortekeskustes vastavalt Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse juhiste
8. Toetada Setomaa Noorsootöö Keskuse noorte omaalgatusfondi kaudu noorte omaalgatust
9. Korraldada regulaarne ja sihipärane väljaõpe noorte ennetustöö tugivõrgustiku liikmetele
10. Tagada noortevaldkonna töötajatele vääriline motivatsioonipakett, mis toetab nende motivatsiooni ja tööalast rahulolu

8.3 Huviharidus ja huvitegevus

8.3.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Setomaa Muusikakool tegutseb kolmes õppekohas - Värskas, Mikitamäel ja Meremäel. 2023/2024. õppeaastal õppis muusikakoolis 70 õppurit (tegutsemiskohad Värskas, Mikitamäel ja Meremäel), 2022/2023 õppeaastal 73 õpilast, sealhulgas jätkub huvikooli tegevus Meremäel ja Mikitamäel Muusikakooli struktuuri moodustavad järgmised õppeastmed: eelklass, noorem aste (1–4 klass), vanem aste (5–7 klass), lisa-aastad ning vabaõpe. Kool väärtustab pärimusmuusikat, sealhulgas elustades ja edasi kandes seto traditsioonilist viiuli-, kandle- ja karmoškamängu. Lisaks saab muusikakoolis õppida klaverit, akordionit, kitarr, ukulelet, plokkflööti ja laulu. Huvikool pakub oma õpilastele pidevalt esinemisvõimalusi – kontserdid ja üritused toimuvad nii oma koolis kui ka piirkonnas laiemalt. Setomaa Muusikakool on MTÜ Eesti Muusikakoolide Liidu liige. Muusikakoolil on võimekus õpetada rohkem õppureid kui praegu soovijaid. Sellest tulenevalt ei võimalda praegune olukord palgata täiskohaga pedagooge. Samuti pole muusikakooli ruumid täielikult kohandatud muusikakooli spetsiifilistele nõuetele vastavaks. Peamiseks probleemiks on kunstliku ventilatsiooni puudumine ja õppeklasside vähesus teatud päevadel ja kellaaegadel.

Mikitamäe pilliõpet pakub Setomaa Muusikakool vabaõppe alusel alates 2018/2019 õppeaastast ja **Meremäe pilliõpe** tegutseb alates 2019/2020 õppeaastast. Meremäel on olemas vajalikud õppevahendid ja ruumid pilliõppe läbiviimiseks. Mikitamäe koolis on pillitundideks tarvis eraldi ruumi, mis võimaldaks sisustada seda paremini ja pilliõppe spetsiifikat arvestades. Hetkel toimuvad tunnid raamatukogus, mis on põhikooliga ühiskasutuses.

Huviringe koordineerib ja veab eest Setomaa Noorsootöö Keskus.

Setomaa koolis tegutsevad 2023/2024. õppeaastal 8 huviringi: korvpall, võrkpall, leelokoor Laanõtsirk, robootika, laulukoor, kunstiring, tantsuring. Värskas piirkonnas (Värskas Veekeskuses) on lisaks jõusaalitreening, ujumine.

Vabahariduse all mõeldakse koolitusi ja õpiringe, mis on suunatud nii noortele kui ka täiskasvanutele ning mis ei ole seotud konkreetsete õppeasutustega. Vabahariduse suuna strateegilisel arendamisel on probleemiks info puudus – Värskas valla arengukava 2016–2024 toob probleemina välja, et elanikkonna vabahariduse omandamise soovid on täpsemalt kaardistamata. Mikitamäe ja Meremäe valdade arengukavad ei maini ei vaba- ega täiskasvanuharidust ning sellest võib järeldada, et situatsioon on sarnane – vajaduste osas infot ei ole. Setomaa piirkonna koolitusvajaduste kohta annab infot aastal 2009 täiskasvanute hulgas läbi viidud uuring. Selle järgi on kolm olulisemat koolitusvajadust: arvutioskused, inglise keele ning konfliktidega toimetuleku ja konfliktilahendamise oskused (allikas: “Setomaa koolitusvajaduse analüüs 2009”). Tabelis 16 on välja toodud organisatsioonid, mis pakuvad täiskasvanutele suunatud koolitusi projektipõhiselt (nimekiri ei ole täielik). Enamasti on tegemist konkreetse valdkonna edendamiseks loodud organisatsioonidega, kelle jaoks koolitamine ei ole põhitegevus, vaid kaasneb vajaduspõhiselt ning on seotud oma põhikirjaliste eesmärkide elluviimisega.

Tabel 16. Koolitusi korraldavad organisatsioonid.

Koolituste korraldaja	Asukoht	Lisainfo
MTÜ Seto Käsitöö Kogo (üle seto organisatsioon)	Värskas/Setomaa	Traditsioonilised käsitöö alased koolitused
MTÜ Kiravüü	Värskas	Traditsioonilised käsitöö alased koolitused
Setomaa Muuseumid	Värskas, Saatse, Obinitsa	Peamiselt traditsiooniliste töövõtete õpitoad
MTÜ Meremäe Kultuuriühing	Meremäe	Koorid, pärimuskultuur, terviseedendus
Mikitamäe Naisteklubi	Mikitamäe	Käsitöökoolitused
SA Seto Instituut	Värskas/Setomaa	Seto kultuuri alane õpe
MTÜ Setomaa Turism (üle seto organisatsioon)	Värskas/ Setomaa	Turismiettevõtjate koolitused
Setomaa Muusikakool (üle seto organisatsioon)	Värskas/Setomaa	Täiskasvanute muusikaõpe
MTÜ Seto Küük (üle seto organisatsioon)	Värskas/Setomaa	Seto toidu alased koolitused
MTÜ Seto Infoselts	Uusvada	Seto keele ja kultuuri edendamine
Haridusselts	Mikitamäe	Hariduskonverentsi korraldamine
MTÜ Rahusoo	Küllätüvä	Käsitöökoolitused ja Rikka Ivvani pillilaagrid
MTÜ Meieselts Meroos	Meremäe	Käsitöökoolitused

8.3.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Vald toetab laste ja noorte huviharidust nii vallasiseselt kui ka väljaspool valda
2. Koolide ja noortekeskuste juures pakutav huviringide valik on mitmekesine
3. Vallas toimuvad rahvusvahelised projektid, mis toetavad ka täiskasvanuharidust
4. Täiskasvanutele pakutakse huviringe seto leelo, tantsu ja käsitöö valdkonnas
5. Täiskasvanute muusikaõpe on heal tasemel
6. Vallas tegutseb tugev ja aktiivne kolmas sektor

Probleemid

1. Setomaa laste ja noorte seas puuduvad ülevallalised (ülesetomaalised) ühistegevused ja kollektiivid
2. Kaugemal elavatel lastel ja noortel on raskendatud ligipääs huviringidele transpordivõimaluste puudumise tõttu
3. Noorte arv on piirkonnas väike, mis piirab mitmekesiste tegevuste korraldamise võimalusi
4. Täiskasvanud osalevad vähe vabahariduslikes tegevustes (osalejate ring on kitsas)
5. Olemasolevaid ressursse – õpetajaid, ruume ja oskusi – ei kasutata maksimaalselt ära
6. Keeruline on leida vahendeid huviringide juhendajate tasustamiseks

8.3.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK					
Setomaa vald on õppiv kogukond, kus nii lapsed, noored kui ka täiskasvanud tegelevad enese täiendamise ja arendamisega.					
ALAMEESMÄRGI D	MÕÕDIKUD	2021	2022	2023	2024
Igal noorel on võimalus tegeleda endale sobiva huvialaga ning osaleda kollektiivsetes huvitegevustes (laulukoorid, tantsutrupid, spordivõistkonnad).	- Ülesetomaaliste kollektiivide arvu kasv (baastase 0) - Suursündmustel (laulu- ja tantsupidu jne) ning üle-eestilistel võistlustel osalevate kollektiivide/võistkondade/noorte arvu kasv - Vald toetab jätkuvalt huvitegevuses ja huvihariduses osalemist	- Ülesetomaaliste kollektiivide arv: 1 - Suursündmustel ja üle-eestilistel võistlustel osalevate kollektiivide arv: 1; võistkondade arv: 1; - noorte arv: 19 - Huvihariduse ja huvitegevuse eelarve: 217 080 eurot	- Ülesetomaaliste kollektiivide arv: 1 - Vald toetab jätkuvalt huvitegevuses ja huvihariduses osalemist	- Ülesetomaaliste kollektiivide arv: 1 - Huvihariduse ja huvitegevuse eelarve: 102 303 eurot	- Ülesetomaaliste kollektiivide arv: 1 - Huvihariduse ja huvitegevuse eelarve: 108 083 eurot, millest täitmine 106 213 eurot
Olemasolevad huvihariduse ja huvitegevuse võimalused on kaardistatud ja	- Huviringide arv ja mitmekesisus - Rahulolu huviharidusega	Huviringide arv 22, sellest erinevaid huviringe: 17	Huviringide arv 22, sellest erinevaid huviringe: 17	- Huviringide arv 22, sellest erinevaid 18 168 vastanust on rahulolevad pakutavate	- Huviringide arv 22, sellest erinevaid 18 83 vastanust on rahulolevad pakutavate

huvitegevus on mitmekesine.				võimalustega huvihariduses 74 (44%) vastanut. Ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 75 (45%), seega teenust kasutanud 93-st on rahulolev 80%	võimalustega huvihariduses 28 (34%) vastanut. Ei oska öelda/ ei ole teenust kasutanud vastanut 37 (45%), seega teenust kasutanud 28-st on rahulolev 55%
-----------------------------	--	--	--	---	---

8.3.4 Tegevused

1. Mitmekesisistada huvitegevuse võimalusi Setomaa vallas
2. Kaardistada huvitegevuse pakkujad ja võimalused ning levitada teavet Facebooki gruppides ja teistes sotsiaalmeedia kanalites
3. Kaardistada vabahariduse vajadused erinevates sihtrühmades
4. Võrdsustada huvitegevuse juhendajate töötasud õpetajapalga tasemega
5. Korraldada huvihariduse lahtiste uste päevi kõikides õppekohtades
6. Luua ühised huviringid lastele ja täiskasvanutele
7. Korraldada kohalikke tantsu- ja laulupidusid kogukonna kaasamiseks
8. Jätkata Setomaa Muusikakooli tegevust Meremäe ja Mikitamäe õppekohtades
9. Toetada laste-, noorte- ja täiskasvanutekollektiivide osalemist 2028. aasta laulu- ja tantsupeol

8.4 Seto keele ja kultuuri õpe

8.4.1 Hetkeolukorra kirjeldus

Seto keele ja kultuuri õpe toimub pärimusõppe ainekava järgi, pärimusõppe tunnid toimuvad üks kord nädalas terve õppeaasta vältel 1.-7. klassis ning gümnaasiumiosas ühe ainekursuse mahus (35 tundi õppeaastas). Koolide õppekavade kohaselt on seto keele ja kultuuri õpe lõimitud kõikide õppeainete õppesse, mis laiendab senist integratsiooni ainult kolme õppeaine – ajaloo, käsitöö ja muusikaõpetuse – ainekavaga. Asendada "Setomaa Lasteaia Värska tegevuskohas tegutseb 2021.aastast setokeelne õuesõpperühm, 2025.aasta sügisel alustab tegevust setokeelne avastusõpperühm Meremäel. 2024 aasta sügisest alustas tööd kogukonnaklass Obinitsas. 2022 aastal on koostatud seto keele arenguplaan²¹. Keeleõppe edendamise organisatsiooniks on SA Seto Instituut. Senised kogemused näitavad siiski seda, et sellises mahus keele ja kultuuri õpe ei taga noorte seto keele oskust. Keeruline on keelest aru saada just neil noortel, kelle kodus seto keel täielikult puudub. Samuti puudub ühine nägemus selle osas, mida peaks seto keele ja kultuuri õpe koolides saavutama – millist tulemust oodatakse. Probleemiks on ka rahastuse ebastabiilsus – igal aastal tuleb koostada uus taotlus järgmise aasta tegevuste rahastamiseks ja see muudab tegevuste pikemaajalise planeerimise ebakindlaks.

8.4.2 Arengueeldused ja probleemid

Arengueeldused

1. Koolide õppekavades on tagatud seto keele ja kultuuri õpe
2. Setomaa piirkonnas on tugev ja tuntud Setomaa bränd
3. Eksisteerib setokeelne meedia ja kirjandus
4. Seto keele kasutuskeskkond on endiselt säilinud
5. Koostatud on seto keele arenguplaan
6. Tegutseb setokeelne õuesõppe lasteaiarühm ning käivitatakse teine setokeelne lasteaiarühm
7. Obinitsas töötab kogukonnaklass seto keele ja kultuuri õppimiseks

Probleemid

1. Praegune õppevorm ei taga noortele piisavat seto keele omandamist

²¹ <https://www.setoinstituut.ee/download/seto-keele-aronguplaan/>

2. Noortel puudub vajadus ja motivatsioon seto keelt kasutada ning õppida
3. Noortel, kelle kodus seto keelt ei räägita, napib võimalusi keele kasutamiseks
4. Seto keele ja kultuuri õppe korraldus on enamasti projektipõhine ning õppekohtade tase ebaühtlane
5. Raamatukogudel ja muuseumidel on seto keele õppes väike roll
6. Koolide õpetajatel napib ettevalmistust seto keele ja kultuuri õpetamiseks ning aineülese lõimimise võimalused on piiratud
7. Täiskasvanutele on piiratud võimalused seto keele õppimiseks
8. Setokeelseid filme, mängu ja lugemisvara on vähe

8.4.3 Strateegia

STRATEEGILINE EESMÄRK				
Seto keele ja kultuuri õpe on efektiivne, koordineeritud ja tulemuslik.				
ALAMEESMÄRGID	2021	2022	2023	2024
Keeleõppe edendamiseks on kokku lepitud koordineeriv organisatsioon ja eestvedaja Seto keele ja kultuuri õppes osalevad ka muuseumid ja raamatukogud (ürituste arv) Lasteaedades toimuvad keelepesad Koolides ja lasteaedades toimuvate seto keele ja kultuuriga seotud ürituste arv	- SA Seto Instituudil ei ole seto keele edendamiseks eraldi töötajat - Koolides toimuvad pärimusõppe tunnid lastele: 350 õppetundi aastas - Loodud on setokeelne õuesõpperühm Värskas Lasteaias - Seto keele ja kultuuri õpet toetavate ürituste arv: 21 - Koolides ja lasteaedades toimuvate seto keele ja kultuuriga seotud ürituste arv: 1 (seto kultuuri nädal)	- SA Seto Instituudil eestvedamisel toimus seto keele õpe (1 grupp, 12 inimest) - Koolides toimuvad pärimusõppe tunnid lastele: 350 õppetundi aastas - Tegutsemist jätkab setokeelne õuesõpperühm Värskas Lasteaias - Seto keele ja kultuuri õpet toetavate ürituste arv: 21 - Koolides ja lasteaedades toimuvate seto keele ja kultuuriga seotud ürituste arv: 1 (seto kultuuri nädal)	- SA Seto Instituudil eestvedamisel toimus seto keele õpe (1 grupp, 12 inimest) - Koolides toimuvad pärimusõppe tunnid lastele: 350 õppetundi aastas - Tegutsemist jätkab setokeelne õuesõpperühm Värskas Lasteaias - Seto keele ja kultuuri õpet toetavate ürituste arv: 21 - Koolides ja lasteaedades toimuvate seto keele ja kultuuriga seotud ürituste arv: 1 (seto kultuuri nädal) 2023 aastal toimus 20 üritust Setomaa Muuseumides (talumuuseumis)	- SA Seto Instituudil eestvedamisel toimus seto keele õpe (1 grupp, 12 inimest) - Koolides toimuvad pärimusõppe tunnid lastele: 350 õppetundi aastas - Tegutsemist jätkab setokeelne õuesõpperühm Värskas Lasteaias - Seto keele ja kultuuri õpet toetavate ürituste arv: 21 - Koolides ja lasteaedades toimuvate seto keele ja kultuuriga seotud ürituste arv: 1 (seto kultuuri nädal) 2024 aastal toimus 43 üritust Setomaa Muuseumides (talumuuseumis)

8.4.4 Tegevused

1. Koondada seto keele ja kultuuri õpe ühe koordineeriva organisatsiooni alla, nt Seto Instituudi alla
2. Jätkata seto keele ja kultuuri õpetamist (igas klassis vähemalt üks setokeelne ainetund nädalas)
3. Suurendada setokeelsete lasteaiarühmade arvu
4. Kasutada haridusasutuste sise- ja väliskujunduses setokeelseid silte ning seto värve ja mustreid
5. Korraldada koostöös muuseumide ja raamatukogudega setokeelseid sündmusi ja võistlusi
6. Viia seto keele ja kultuuri õpet läbi praktiliste tegevuste (nt seto toidu päev koolides)
7. Edendada seto keele õpet noortelt noortele formaadis
8. Korraldada koolides ja lasteaedades setokeelseid üritusi
9. Pakkuda täiskasvanutele seto keele kursusi
10. Kaasata täiskasvanute keeleõppesse leelokoore
11. Luua digitaalseid õppevahendeid ja -materjale seto keele ja kultuuri õppimiseks